

अल्पावधीत लोकप्रिय ठरलेले
ग्रंथप्रसाराला वाहिलेले दर्जेदार मासिक

मेहता मराठी ग्रंथजगत

◆ ऑगस्ट, २०१५ ◆

◆ किंमत १५ रुपये ◆

सर्व
वाचकांना
स्वातंत्र्यदिनाच्या
हार्दिक
शुभेच्छा !

मेहता पब्लिशिंग हाऊसतर्फे 'मी मलाला'

या पुस्तकाचे प्रकाशन (डावीकडून)

श्री. सुनिल मेहता, श्री. जयंत उमराणीकर (माजी पोलिस आयुक्त),

श्रीमती रेणूताई गावस्कर (सामाजिक कार्यकर्त्या),

अनुवादिका श्रीमती सुप्रिया वकील यांच्या हस्ते प्रकाशित करण्यात आला.

मेहता पब्लिशिंग हाऊसतर्फे कोल्हापुरातील वर्डपॉवर येथे

'मी मलाला' या पुस्तकाचे प्रकाशन (डावीकडून)

श्री. सुनिल मेहता, सुजाता कहाळेकर, अनुवादिका श्रीमती सुप्रिया वकील,

व हेल्पर्स ऑफ हॅन्डीकॅप्ड संस्थेच्या विद्यार्थिनीं

यांच्या हस्ते प्रकाशित करण्यात आला.

मेहता मराठी ग्रंथजगत

। ऑगस्ट २०१५ । वर्ष पंधरावे । अंक आठवा ।

मांडणी-अक्षरजुळणी

मेहता पब्लिशिंग हाऊस

संपादक-मुद्रक-प्रकाशक

सुनील मेहता,

१९४१ सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी,

बाजीराव रोड, टेलिफोनभवनसमोर,

पुणे - ४११ ०३०

फोन : ०२०-२४४७६९२४

२४४७५४६२

Extension

(ग्रंथजगत विभाग) - २२४/२२५

E-mail : info@mehtapublishinghouse.com

संपादक

सुनील मेहता

कार्यकारी संपादक

शंकर सारडा

अंकाची किंमत १५ रु.

वर्गणी

मनीऑर्डरने अथवा

ऑनलाईन पाठवावी.

प्रसिद्धी

दरमहा ११ तारखेस

अनुक्रमणिका

संपादकीय	४	स्मरण	८०
साहित्यवार्ता	८	लक्षवेधक	८६
पुरस्कार	३४	श्रद्धांजली	९०
पुस्तक परिचय		बालनगरी	९२
दोस्ती	४४		
द सेव्हन्थ स्क्रोल	५२		

डिजिटल अंकाची वर्गणी : तीन वर्षांची ३०० रु., पाच वर्षांची ४०० रु.

या अंकातील लेखांतील मते ही त्या त्या लेखकांची असून त्यांच्याशी संपादक सहमत असतीलच असे नाही.

स्मार्टफोनमुळे चीनमध्ये ई-बुक्सला उठाव

चीनमध्ये स्मार्टफोनचा वापर मोठ्या प्रमाणावर सुरू झाला आहे. चीनमधल्या तरुणांना स्मार्टफोनचे जबरदस्त आकर्षण आहे. स्मार्टफोनवर ई-बुक्स वाचनालाही चालना मिळाली आहे. त्यामुळे एक डिजिटल बाजारपेठ म्हणून चीनकडे सर्व तंत्रज्ञानसमृद्ध देशांचे लक्ष आहे. त्याचे ठसठशीत उदाहरण म्हणून दक्षिण कोरियाचा उल्लेख करता येईल. द. कोरियाला चीनमधील ई-पब्लिशिंग क्षेत्रात अनेक संधी आहेत असे वाटते. त्यामुळे बीजिंग येथे भरलेल्या ग्रंथजत्रेत द. कोरियामधील मोठमोठ्या प्रकाशकांनी हजेरी लावली होती. चीनमधील पुस्तकांची विक्री आणि प्रकाशन संस्थांशी भागीदारी करण्यासाठी द. कोरियातील प्रकाशक इच्छुक आहेत. चीनमधल्या एकूण ग्रंथव्यवहारामध्ये ई-बुक्सचा वाटा फक्त ३ टक्के आहे. परंतु तो पाश्चात्य देशांमध्येही एवढाच आहे. त्यामुळे द. कोरियाला चीनच्या बाजारपेठेत मुसंडी मारण्याची चढाओढलागलेली आहे. कोरियातील प्रकाशन व्यवसाय क्षेत्रात या दृष्टीने मोठी हालचाल सुरू आहे. कारण द. कोरियाचे चीनशी सांस्कृतिक संबंध फार जवळचे आहेत. या सांस्कृतिक संबंधांचा उपयोग चीनमधील डिजिटल पुस्तकांच्या क्षेत्रात आपले स्थान व वर्चस्व निर्माण करण्यासाठी व्हावा म्हणून अनेक प्रकाशन संस्था वेगवेगळ्या योजना आखत आहेत.

प्रकाशन संस्थांप्रमाणेच डिजिटल तंत्रज्ञानात अग्रगण्य असणाऱ्या

कॅनन आणि एच.पी. यांसारख्या अनेक कंपन्या चीनमध्ये आपला खप वाढवण्यासाठी उत्सुक आहेत. या कंपन्यांचे प्रतिनिधी निरनिराळ्या चिनी प्रकाशकांना भेटून मुद्रणामध्ये आणि ई-बुक्सच्या निर्मितीमध्ये येणाऱ्या अडचणी जाणून घेत आहेत. त्या अडचणींवर तोडगा काढण्यासाठी त्यांची तयारी आहे. त्यामुळे हे सहकार्य चीनलाही फायद्याचे ठरणार आहे. द. कोरिया चीनपेक्षा डिजिटल तंत्रज्ञानामध्ये अधिक प्रगत आहे. चीनच्या 'जिलीन पब्लिशिंग आणि टेन्सेन्ट लिटरेचर' या संस्थेने कॅनन आणि एच.पी.शी व्यूहरचनात्मक सहकार्याचे करार केलेले आहेत. चीनमधील इंटरनेटची मालकी जिलीन पब्लिशिंग या खासगी संस्थेकडेच आहे.

गेल्या वर्षी बीजिंग ग्रंथजत्रेमध्ये चिनी प्रकाशकांनी बाल साहित्य आणि विज्ञान साहित्य या क्षेत्रांत मोठ्या प्रमाणावर करार केले. त्यात जर्मन प्रकाशकांना चीनच्या प्रचंड बाजारपेठेचे एक मोठेच आव्हान आहे, असे जाणवले. जर्मनीच्या मानाने चीनमध्ये बाल साहित्यलेखन करणारे लोक कमी आहेत. त्यामुळे परदेशी पुस्तकांच्या व ई-बुक्सच्या निर्मिती आणि वितरणासाठी करार करण्यामध्ये चीन आघाडीवर आहे. चिनी प्रकाशकांना विविध विषयांवरचे आशयसंपन्न बालसाहित्य पाहिजे आहे. बालसाहित्याची आंतरराष्ट्रीय पारितोषिके मिळवणाऱ्या लेखकांना आणि पुस्तकांना चीनमध्ये चांगली मागणी आहे.

जर्मन वगैरे भाषांमधून चिनी भाषेत अनुवादित होणाऱ्या पुस्तकांची संख्या फार कमी आहे आणि चिनी भाषेतून जर्मनमध्ये भाषांतरित होणाऱ्या पुस्तकांची संख्या त्यापेक्षाही कमी आहे. पेंग्विन या कंपनीने चिनी लेखक जियांग राँग यांच्या वुल्फ टोटेम (वॅर्ट ऊदूास) या लोकप्रिय कादंबरीचे हक्क विकत घेतले आणि निरनिराळ्या भाषांमध्ये तिच्या अनुवादाचे हक्क विकले. त्यातून एक लाख चोवीस हजार १२४००० पौंडांची कमाई पेंग्विनला झाली. असेच घबाड आपल्याला मिळावे, अशी इच्छा प्रत्येकाची असणारच. पारितोषिकप्राप्त पुस्तकांना मागणी

आहे हे लक्षात आल्यावर चीनने आपल्या अनेक पुस्तकांना विविध स्थानिक संस्थांच्या वतीने छोटे-मोठे पुरस्कार देऊन आपली यादी वाढवली. पुरस्कार देऊन पुस्तकांचे महत्त्व वाढवणे आणि त्याचा उपयोग पुस्तकाच्या विक्रीसाठी करून घेणे, हा प्रकार त्यामुळे सर्रास सुरू झाला.

जागतिक ग्रंथव्यवहारात नवीन बाजारपेठा काबीज करण्यासाठी निरनिराळे देश आणि तेथील सांस्कृतिक व व्यापारी संस्था रस घेऊ लागल्या आहेत. या बीजिंगच्या ग्रंथजत्रेत मेक्सिकन सरकारने मेक्सिकन पुस्तकांचे चिनी भाषेत भाषांतर करण्यासाठी एक भाषांतर निधी निर्माण केला आहे.

नवीन तंत्रज्ञानामुळे स्मार्टफोन आणि ई-बुक्स यांच्यामुळे ग्रंथव्यवहार क्षेत्राला व्यापक संदर्भ लाभत आहे, असा याचा अर्थ होतो.

राजीव तांबे

गुळाची ढेप आणि सरबत

लेखक
राजीव तांबे

किंमत - ६०/- रु.
पोस्टेज - ३०/- रु.

वाचकांसाठी सुवर्णसंधी!

WORDPOWER

Books | Toys | Stationery | Music | Movies | Games

बेळगाव / कोल्हापूर / औरंगाबाद

पुस्तके, खेळणी, स्टेशनरी, म्युझिक, मूव्ही, गेम्स अन्यही बरेच काही आता वर्डपॉवरच्या एकाच दालनात उपलब्ध आहे. सुट्टीचा आनंद पुरेपूर लुटण्यासाठी अवश्य भेट द्या.

बेळगाव, कोल्हापूर, औरंगाबाद येथील वर्डपॉवरचा पत्ता पुढीलप्रमाणे पहिला मजला, भंडारी कॅपिटल, कॉसमॉस बँकेच्या वर, खानापूर रोड, टिळकवाडी, बेळगाव-५९०००६. टेलिफोन क्र. (०८३१)-४२००६७६
शॉप नं १, ग्राऊंड फ्लोर, अथर्व एम्पायर, ताराबाई पार्क, कोल्हापूर-४१६००३. टेलिफोन क्र.(०२३१)-६६१७६२५/२६
शॉप नं. - जी/१५, प्रोजेन मॉल, चिखल ठाणा, एमआयडीसी, औरंगाबाद - ४३१००६.

अधिक माहितीसाठी www.wordpowerbookshop@gmail.com येथे संपर्क साधा.

Find us on
Facebook

<https://www.facebook.com/mehta.publishinghouse>

साहित्य वार्ता

विश्व साहित्य संमेलन अंदमानलाच

सातासमुद्रापार मराठीची पताका फडकविण्यासाठी आयोजित केले जाणारे विश्व मराठी साहित्य संमेलन ६-७ सप्टेंबर रोजी होईल.

स्वातंत्र्यवीर वि. दा. सावरकर यांच्या ५० व्या स्मृतिदिनानिमित्त चौथे विश्व साहित्य संमेलन आयोजित केले आहे, असे महामंडळाच्या अध्यक्ष डॉ. माधवी वैद्य यांनी जाहीर केले. पोर्टब्लेअर येथील महाराष्ट्र मंडळ आणि ऑफबिट डेस्टिनेशन या प्रवासी संस्थेने संमेलनासाठी अंदमानचे निमंत्रण दिले होते.

शिवसंघ संस्थेने पाठविलेल्या निमंत्रणाचा महामंडळाने विचार केला नाही. कारण आर्थिक खर्च जी संस्था पेलेल त्याच संस्थेचे निमंत्रण स्वीकारले जाईल, अशी भूमिका महामंडळाने घेतली होती.

डॉ. वैद्य म्हणाल्या, “घटनेतील तरतुदीनुसार विश्वसंमेलन हे भारतात घेता येते, त्यानुसार निर्णय आम्ही घेतला. सावरकर साहित्य-प्रेमींसाठी हे संमेलन खूपच खास असेल. संमेलनासाठी शिवसंघ प्रतिष्ठानचेही निमंत्रण आले होते; मात्र ऑफबिट डेस्टिनेशनचा प्रस्ताव अधिक तयारीचा वाटल्याने त्यांच्याकडे संमेलनाची जबाबदारी सुपूर्त केली. या संस्थेचे नितीन शास्त्री आणि महाराष्ट्र मंडळाचे अरविंद पाटील यांनी आयोजनाबाबतचे पत्र दिले आहे.”

विश्वसंमेलनासाठी येण्या-जाण्याचा निम्मा खर्च महामंडळाचे पदाधिकारी व निम्मा खर्च आयोजक संस्था करेल, असेही त्यांनी स्पष्ट केले.

बालकुमार साहित्य संस्था विसर्जित

बालकुमारांसाठी कार्य करणाऱ्या ‘अखिल भारतीय मराठी बालकुमार साहित्य संस्थे’ची अद्ययावत नोंद धर्मादाय आयुक्तांकडेच गेली कित्येक वर्षे

नसल्याने संस्था विसर्जित करण्यात आली आहे. ऐन निवडणुकीच्या तोंडावर संस्थेच्या वार्षिक सर्वसाधारण सभेत हा निर्णय घेण्यात आला. त्यामुळे सांस्कृतिक वर्तुळात आश्चर्य व्यक्त केले जात आहे. दरम्यान, याच नावाने नवीन संस्था स्थापन करण्याची कार्यवाही सुरू करण्यात आली आहे.

संस्थासंदर्भात वेळोवेळी होत असलेले बदल धर्मादाय आयुक्तांना कळविले न जाणे, विविध कागदपत्रांची नोंदणी व ताळेबंद न ठेवला जाणे, अशा अनियमिततेमुळे संस्थेला या निर्णयाप्रत यावे लागले आहे. संस्थेचे अध्यक्ष न. म. जोशी यांच्या उपस्थितीशिवाय तडकाफडकी ही बैठक घेण्यात आली. बैठकीतील निर्णयही जोशी यांना कळविण्यात आले नसल्यामुळे त्यांनी नाराजी व्यक्त केली.

सात वर्षांपूर्वी २००८मध्ये संस्थेचे तत्कालीन अध्यक्ष पु. ग. वैद्य यांनी नवीन इंदलकर, राधिका लोखंडे, सुनील महाजन, अनिल कुलकर्णी यांची संस्थेच्या कार्यकारिणीवर निवड केली. मात्र, धर्मादाय आयुक्तांकडे कोणतीही कागदपत्रे दिली नसल्याने दैनंदिन कामकाज करण्यात अडथळे येत होते. अखेरीस वार्षिक सर्वसाधारण सभेत संस्था विसर्जित करण्याचा निर्णय घेतला.

नवीन संस्था स्थापन करण्यासाठी लागणाऱ्या घटनेसाठी डॉ. वि. वि. घाणेकर यांच्या अध्यक्षतेखाली नवीन समिती स्थापन करण्यात आली. त्यात माधव राजगुरू, नंदकुमार बेल्लेकर, राजेंद्र कुलकर्णी, मिहिर थते यांचा समावेश आहे. या समितीला सहा महिन्यांची मुदत देण्यात आली आहे.

सन १९७६ मध्ये 'मराठी बालकुमार साहित्य संमेलन' या नावाने संस्थेची स्थापना झाली होती. या संस्थेच्या माध्यमातून बालकुमारांना साहित्याची गोडी लावणे, त्यांच्यासाठी संमेलन घेणे आदी उपक्रम करण्यात येत होते. त्यानंतर २०००मध्ये संस्थेचे नाव बदलून 'अखिल भारतीय मराठी बालकुमार साहित्य संस्था' असे केले. मात्र, त्या वेळी वार्षिक सर्वसाधारण सभेत झालेल्या ठरावाला धर्मादाय आयुक्तांची मंजूरीच घेतली नाही.

आयआयटी प्राध्यापक कोट्यधीश

आयआयटी प्रवेशपरीक्षेचा अभ्यास घेणाऱ्या खासगी संस्था उदंड झाल्या असून, गुणवत्ता असलेल्या प्राध्यापकांना आपल्याकडे ओढण्यासाठी या संस्थांमध्ये प्रचंड स्पर्धा सुरू झाली आहे. विद्यार्थ्यांना विद्वान प्राध्यापकांनी

शिकवावे यासाठी त्यांना प्रचंड पगार दिले जात आहेत. राजस्थानामधील कोटा येथे अशा अनेक संस्था आहेत.

दोन वर्षापूर्वी मोजक्या प्राध्यापकांना एक कोटीहून अधिक पगार मिळायचा. आता एकट्या कोटा शहरात १५ ते २० प्राध्यापक एक कोटी रुपयांहून अधिक पगार घेतात. मुंबई, दिल्ली, कानपूर आणि पाटण्यात तर याहूनही अधिक पगार दिला जातो, असे अॅलन करिअर इन्स्टिट्यूटमधील शिक्षिका सोनल राजोरा यांनी सांगितले.

देशात सुमारे १३ लाख विद्यार्थी आयआयटी जेईईला बसतात. त्यांतील किमान सव्वा लाख विद्यार्थी क्लास लावतात. या क्लासची फी एक लाख रुपये असते. या विद्यार्थ्यांना शिकवण्यासाठी प्राध्यापकांचे प्रमाणही ठरविले आहे. त्यानुसार ४० किंवा १०० किंवा अगदी १५० विद्यार्थ्यांमागे एक प्राध्यापक नेमला जातो. आयआयटीतून बाहेर पडणारे विद्यार्थीही नव्या संस्था स्थापन करीत आहेत. दिल्लीतील आदित्य सिंघल आणि निशान्त सिन्हा यांनी ऑनलाइन क्लासेस सुरू केले आहेत. त्यासाठी त्यांनी माजी विद्यार्थ्यांची मदत घेतली आहे.

पुस्तकांच्या झेरॉक्सची विक्री

खूप मागणी असणाऱ्या मूळ पुस्तकांची झेरॉक्स प्रत काढून विक्री करणाऱ्या अक्षय विठ्ठल गरुड (वय २६, ३९०, नवी पेठ), गणेश शामजी गांधी (वय २४, रा. साई मिस्टिक, आंबेगाव बुद्रुक) यांना गुन्हे शाखेने अटक केली.

शहरातील तीन नामांकित प्रकाशन संस्थांच्या पुस्तकांच्या झेरॉक्स प्रती काढून कमी किमतीत विकल्या जात असल्याची माहिती मिळाली. त्यावरून सिंहगड रस्ता पोलिस ठाण्याच्या हद्दीतील वडगाव बुद्रुक येथील विराट स्टेशनरी अँड कॉपिअर्स, नाईस कॉपी सेंटर, सत्यम प्लाझा आणि मंदार गार्डन या झेरॉक्स दुकानांवर पोलिसांनी छापा टाकला.

मूळ पुस्तके, झेरॉक्स केलेल्या प्रती आणि झेरॉक्स मशिन असा सुमारे ५ लाख ९० हजार रुपये किमतीचा ऐवज या वेळी जप्त केला. यात टेक मॅक्स पब्लिकेशन, निराली व टेक्निकल प्रकाशनाच्या पुस्तकांचा समावेश आहे. आरोपींविरुद्ध कॉपीराईट कायद्यान्वये गुन्हा दाखल करून त्यांना सिंहगड रस्ता पोलिसांच्या ताब्यात दिले आहे. युनिट एकचे वरिष्ठ निरीक्षक रघुनाथ फुगे, सहायक फौजदार हिरुगडे, हवालदार प्रकाश लोखंडे, प्रवीण

शिंदे आणि सुभाष पिंगळे यांच्या पथकाने ही कारवाई केली.

मोबाइल ॲप्लिकेशन साधून देताहेत 'योग'

व्यग्र दिनचर्येमुळे क्लासच्या वेळा जुळत नाहीत म्हणून तरुणांनी आता मोबाइल ॲप्लिकेशन्स, वेबसाइट आणि पुस्तकांनाच गुरू मानून योगविद्या अवगत करण्याचा नवा पर्याय स्वीकारला आहे. आत्तापर्यंत दहा लाखांहून अधिक नागरिकांनी योगप्रशिक्षणाची ॲप्लिकेशन्स डाउनलोड केली आहेत.

स्मार्टफोन आता घराघरात पोहोचल्याने लहान-मोठ्या गरजांसाठी सर्रास मोबाइल ॲप्लिकेशन्सचा वापर होतो आहे. यामध्ये योग प्रशिक्षणही आता मागे राहिलेले नाही. योगा अँड हेल्थ टिप्स, योगा डॉट कॉम, योगा फॉर ऑल, योगा फॉर फिटनेस अशी अनेक ॲप्लिकेशन्स नामांकित कंपन्यांनी तयार केली आहेत. योगविद्येचा खजिनाच या निमित्ताने खुला झाला आहे.

योगविद्या म्हणजे काय, तिचा इतिहास, शास्त्रीय आधार, ही विद्या अवगत केलेल्या तज्ज्ञांची सविस्तर माहिती, प्रत्येक आसनाचा संबंधित अवयवांवर नेमका कसा परिणाम होतो, याची रेखाटने आणि क्लिप्स या ॲप्लिकेशनवर उपलब्ध आहेत. दररोज करावीत अशा आसनांपासून प्राणायामाच्या विविध प्रकारांची प्रात्यक्षिके सहजसोप्या पद्धतीने दिली आहेत. त्यामुळे ॲपवरील व्हीडीओ अथवा चित्रे पाहून घरच्या घरी योगसाधना करता येईल.

योगविद्येच्या वाढत्या आकर्षणामुळे आरोग्यासाठी योग, आपली योगविद्या, दररोजची योगासने, महिलांसाठी योगासने, प्राणायाम, सूर्यनमस्कार, योग आणि मन, अशा विविध संकल्पनांवर आधारित ऑनलाइन पुस्तकांची खरेदीही वाढली आहे.

'मायकल जॅक्सन' मराठीत

तुफानी नृत्य, दिलखेचक गाणी यांद्वारा जगभरातील तरुणाईच्या हृदयावर अधिराज्य गाजवणाऱ्या मायकल जॅक्सनचे चरित्र मराठी वाचकांच्या भेटीला आले आहे. त्याच्या आयुष्याचा वेध घेणारे 'मायकल जॅक्सन- एक जादू आणि बेधुंदी' हे पुस्तक मेहता पब्लिशिंग हाऊसच्या वतीने नुकतेच प्रकाशित झाले.

अमेरिकी लेखक जे. रँडी ताराबोरोली याने इंग्रजीत लिहिलेल्या या

पुस्तकाचा मराठी अनुवाद रेश्मा कुलकर्णी-पठारे यांनी केला आहे. गीतकार संदीप खरे यांच्या हस्ते पुस्तकाचे प्रकाशन नुकतेच झाले. मायकल जॅक्सन फॅन क्लबचे संस्थापक अध्यक्ष निखिल गंगावणे, प्रकाशक सुनील मेहता आदी या वेळी उपस्थित होते. जॅक्सनची क्रेझ लक्षात घेऊन ताराबोरोली यांनी १९९१ मध्ये 'मायकल जॅक्सन- द मॅजिक अँड द मॅडनेस' हे पुस्तक लिहिले होते.

'मायकल जॅक्सनचा मी चाहता आहे. तो मोठा कलावंत होता एवढेच त्याचे यश नव्हते, तर सर्व भौगोलिक-सांस्कृतिक सीमा पार करून त्याची गाणी जगभरात पोहोचली. त्याने कित्येक वर्षे संगीत क्षेत्रावर अधिराज्य गाजवले,' असे मत खरे यांनी मांडले. 'जॅक्सनच्या मराठी चाहत्यांना त्याच्याविषयी अधिक जाणून घेण्याची संधी मिळाली आहे,' असे गंगावणे यांनी सांगितले.

सर्वाधिक रोजगार रेल्वे, लष्कराचा

जगात सर्वाधिक रोजगार देणाऱ्या संस्थांच्या यादीत भारतीय रेल्वे आणि लष्कर यांचा समावेश आहे. या दोन संस्थांमधील कर्मचारी संख्या २७ लाख आहे, असे एका अहवालात म्हटले आहे.

भारतीय रेल्वेमधील कर्मचारी संख्या जगात सर्वाधिक असल्याचा समज आहे; मात्र वस्तुस्थिती तशी नाही. सर्वाधिक रोजगार देणाऱ्या संस्थांच्या यादीत भारतीय रेल्वेचा क्रमांक आठवा आहे. रेल्वेमध्ये १४ लाख कर्मचारी आहेत. त्यापाठोपाठ नवव्या क्रमांकावर लष्कर आहे. लष्करात १३ लाख कर्मचारी आहेत.

वर्ल्ड इकॉनॉमिक फोरमने हा अहवाल प्रसिद्ध केला आहे. त्यानुसार, अमेरिकेच्या संरक्षण मंत्रालयात सर्वाधिक ३२ लाख कर्मचारी आहेत. त्यापाठोपाठ चीनच्या पीपल्स लिबरेशन आर्मीचा क्रमांक लागतो. त्यामध्ये २३ लाख कर्मचारी आहेत.

सर्वाधिक रोजगार देणाऱ्या संस्था

- १) अमेरिकेचे संरक्षण मंत्रालय : ३२ लाख
- २) पीपल्स लिबरेशन आर्मी : २३ लाख
- ३) वॉलमार्ट : २१ लाख
- ४) मॅकडोनाल्ड : १९ लाख
- ५) ब्रिटनचा आरोग्य विभाग : १७ लाख

- ६) नॅशनल पेट्रोलियम कॉर्पोरेशन, चीन : १६ लाख
 ७) स्टेट ग्रिड कॉर्पोरेशन ऑफ चायना : १५ लाख
 ८) भारतीय रेल्वे : १४ लाख
 ९) भारतीय लष्कर : १३ लाख
 १०) हॉन हाइ प्रिसिजन (फॉक्सकॉन) : १२ लाख

रंगतसंगत प्रतिष्ठानला पुरस्कार

‘आज मराठी साहित्यात प्रस्थापित साहित्यिक नवोदितांना संधी देत नाहीत. त्यामुळे नव्या पिढीतील गुणवंत लेखक-कवींना खऱ्या अर्थाने साहित्यसेवा करण्याची पुरेशी संधीच मिळत नाही,’ अशी खंत साहित्य संमेलनाध्यक्ष डॉ. सदानंद मोरे यांनी व्यक्त केली.

साहित्य समन्वय महासंघाच्या वतीने साहित्य क्षेत्रातील कामगिरीसाठी रंगतसंगत प्रतिष्ठानच्या वतीने अॅड. प्रमोद आडकर यांनी सत्कार स्वीकारला. ज्येष्ठ समीक्षक डॉ. द. भि. कुलकर्णी, मंदा नाईक या वेळी उपस्थित होत्या. ‘नवोदित साहित्यिकांना योग्य वेळी संधी मिळाल्यास ते त्यांच्या प्रतिभेचा आविष्कार दाखवू शकतील. श्री. आडकर यांनी त्यांच्या संस्थेच्या माध्यमातून नवोदितांना व्यासपीठ देण्याचे महत्वाचे काम केले आहे,’ असेही मोरे यांनी सांगितले.

आधार लिंकिंगकडे दुर्लक्ष

मतदार ओळखपत्रे आणि आधार क्रमांकांची जोडणी करण्यासाठी जिल्हा प्रशासनाने राबविलेल्या विशेष मोहिमेला नागरिकांनी पुरेसा प्रतिसाद दिला नाही. या मोहिमेत शहर, पिंपरी-चिंचवड आणि जिल्ह्यातील साडेसात हजार मतदान केंद्रांवर अधिकारी-कर्मचारी उपस्थित होते; परंतु अनेक केंद्रांकडे मतदारांनीच पाठ फिरविली. काही केंद्रांवर जोडणीच्या कामासाठी नागरिकांची गर्दी दिसून आली.

मतदारयादीतील दुरुस्ती आणि त्यातील नोंदीशी आधार क्रमांक, मोबाईल क्रमांक व ई-मेल आयडी यांची जोडणी करण्याचे निर्देश निवडणूक आयोगाने दिले आहेत. त्यासाठी मार्च ते जुलै या तीन महिन्यांच्या कालावधीत राष्ट्रीय मतदार याद्या शुद्धीकरण व प्रमाणीकरण कार्यक्रम (एनआरपीएपी) मोहीम हाती घेण्यात आली.

‘एमएस ऑफिस’ आता अँड्रॉइडवरही

मायक्रोसॉफ्ट आपले लोकप्रिय प्रोग्रॅम मोबाइलवर आणणार आहे. अँड्रॉइडधारकांच्या संख्येत वाढ होत आहे. अँड्रॉइडचा वाढता वापर ‘कॅश’ करण्यासाठी मायक्रोसॉफ्टने वर्ड, एक्सेल आणि पॉवरपॉइंट हे लोकप्रिय प्रोग्रॅम गुगलच्या ऑपरेटिंग सिस्टिमवर आणण्याची घोषणा केली आहे. त्यामुळे अँड्रॉइड मोबाइलवरून इंटरनेटच्या मदतीने कार्यालयीन कामकाज करणे शक्य होणार आहे. केवळ अँड्रॉइड स्मार्टफोनधारकच नव्हे, तर अँड्रॉइडचा वापर करणारे टॅब्लेटधारक, आयफोन आणि आयपॅड ग्राहकही मायक्रोसॉफ्टच्या लोकप्रिय प्रोग्रॅमचा वापर करू शकतील. ‘अँड्रॉइडसारख्या लोकप्रिय ऑपरेटिंग सिस्टिमवर वर्ड, एक्सेल आणि पॉवरपॉइंट उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे. त्यामुळे अनेकांना मोठा दिलासा मिळेल,’ असा विश्वास कंपनीचे कॉर्पोरेट व्हाइस प्रेसिडेंट किर्क कोइन्बर यांनी व्यक्त केला.

मायक्रोसॉफ्ट ऑफिसशिवाय ‘वनड्राइव्ह’ हे क्लाउडबेस्ड स्टोरेज अॅपही देण्यात येणार आहे.

या नव्या सुविधेची वैशिष्ट्ये :

मायक्रोसॉफ्ट ऑफिसची सुविधा स्मार्टफोनवर उपलब्ध करून दिल्यास बैठकीमध्ये द्यावयाचे प्रेझेंटेशन बसल्या जागी देणे शक्य होईल. प्रेझेंटेशनसाठी लॅपटॉप अथवा डेस्कटॉप लागणार नाही. यशिवाय अॅनिमेशन आणि डिझायनिंग करणेही शक्य होईल.

कार्यालयीन कामकाज मोबाइलवरून करणे, डॉपबॉक्स, गुगल ड्राइव्ह यांसारख्या क्लाउडबेस्ड सेवांचाही वापर करता येणार आहे.

सर्वच मोबाइलना लागू : ही सुविधा जगभरातील सर्व अँड्रॉइड यूजरना वापरता यावी, यासाठी मायक्रोसॉफ्टने सॅमसंग, सोनी, एलजी यांसह जगभरातील ३० मोबाइल फोन उत्पादकांना भागीदार करून घेतले आहे. याशिवाय आयफोन आणि आयपॅडच्या नवीन वर्जनमध्येही ही सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आली आहे.

बलात्काराच्या खटल्यात तडजोड नको

‘बलात्काराच्या खटल्यामध्ये विवाहाच्या आश्वासनावर तडजोड करता येणार नाही; स्त्रीचे शरीर हे तिचे मंदिर असल्याचे,’ स्पष्ट मत सर्वोच्च न्यायालयाने मांडले. न्यायालयाच्या या आदेशामुळे बलात्काराच्या खटल्यात विवाहाचे कारण पुढे करून पळ काढणाऱ्या आरोपीची वाट बंद झाली आहे.

बलात्काराच्या खटल्यामध्ये तडजोड करणे हे पीडितेच्या प्रतिष्ठेला बाधा आणण्यासारखे आहे, असे मत न्या. दीपक मिश्रा यांच्या अध्यक्षतेखालील खंडपीठाने मांडले.

‘जी मंडळी अशा प्रकारची तडजोड करतात त्यांच्याकडे संवेदनशीलता नसते,’ असेही न्यायालयाने म्हटले आहे. काही दिवसांपूर्वी मध्य प्रदेशात बलात्कारपीडितेशी विवाह करण्याचे आश्वासन दिल्यानंतर कनिष्ठ न्यायालयाने एका आरोपीला मुक्त केले होते. या निर्णयाविरोधात मध्य प्रदेश सरकारने सर्वोच्च न्यायालयात धाव घेतली होती. या याचिकेवर सुनावणी करताना सर्वोच्च न्यायालयाने कनिष्ठ न्यायालयासही फटकारले.

देवस्थानांना निधी

पुणे, सातारा, सोलापूर जिल्ह्यांतील देवस्थानांच्या विकासासाठी आवश्यक तो विकासनिधी उपलब्ध करून देतानाच विकासकामांना गती मिळावी, यासाठी चांगले अधिकारी नेमून कामचुकार अधिकाऱ्यांची उचलबांगडी करण्याचे आदेश अर्थ व नियोजनमंत्री सुधीर मुनगंटीवार यांनी दिले.

श्री क्षेत्र देहू, आळंदी, पंढरपूर, भंडारा डोंगर, नेवासा पालखीतळ मार्ग विकास कार्यक्रमासंदर्भात सह्याद्री अतिथिगृहात आयोजित बैठकीत या तीर्थक्षेत्राशी संबंधित विकासकामांचे सादरीकरण करण्यात आले. या वेळी या परिसरातील आमदारांनी निधी उपलब्ध असतानाही तो खर्च न झाल्याबाबत आणि विकासकामांना गती नसल्याबाबत तक्रार केली. ‘पंढरपूर येथे वारीनिमित्त लाखो भाविक येतात. वारी संपल्यानंतर तेथे प्रचंड प्रमाणात दुर्गंधी होते. पुढे महिनाभर ही दुर्गंधी साफ होत नाही आणि त्यामुळे आरोग्याच्या समस्या निर्माण होतात,’ अशी तक्रार आमदार भारत भालके यांनी केली.

तीर्थक्षेत्र समितीच्या पदाधिकाऱ्यांनीही संबंधित परिसरातील रस्ते, शौचालये, वारकऱ्यांच्या विसाव्यासाठी सभागृहे उभारण्याची मागणी केली. या वेळी मुनगंटीवार यांनी कोणत्याही परिस्थितीत निधी कमी पडू देणार नाही, असे आश्वासन दिले. विकासकामांना गती मिळावी यासाठी किमान तीन वर्षांसाठी चांगले अधिकारी नेमा, असे सांगतानाच कामचुकारपणा करणाऱ्या अधिकाऱ्यांच्या बदल्यांचे आदेश दिले.

स्वस्त, वेगवान इंटरनेट लवकरच

ऑप्टिकल सिग्नलची क्षमता वाढवण्यात संशोधकांना यश आले आहे. डेटाच्या प्रसारणातील 'मर्यादा' दूर.

इलेक्ट्रिक रिजनरेटर्सची आवश्यकता संपली.

ऑप्टिकल फायबरसच्या माध्यमातून ऑप्टिकल सिग्नल्स पाठवण्याची क्षमता, तसेच अंतर वाढवण्यात संशोधकांना यश आल्याने इंटरनेट अधिक वेगवान आणि स्वस्त होईल, असे मानले जात आहे.

फायबर ऑप्टिक केबल्सच्या माध्यमातून माहिती प्रसारित करण्यातील मर्यादा काढून टाकण्यात आणि तरीही अचूक माहिती पोहोचवण्यात इलेक्ट्रिकल इंजिनिअर्सना यश आले आहे. फायबर ऑप्टिक केबल्स या इंटरनेट, केबल, वायरलेस आणि लॅंडलाइन नेटवर्कसाठी कण्यासारख्या असतात. या ऑप्टिकल फायबरमधून डेटा पाठवण्याचा वेग वाढवण्याच्या मार्गात प्रमुख आव्हान होते ते क्षमता वाढवताना डेटाची अचूकता कायम राखण्याचे. ही क्षमता एका मर्यादिपलीकडे वाढवल्यास डेटाची अचूकता भंग पावत असे. त्यामुळे डेटा अधिक अंतरापर्यंत पोहोचण्यात अडचणी येत. ही 'मर्यादा' काढून टाकण्याचे आणि डेटा अधिक अंतरापर्यंत पोहोचवण्याचे आव्हान संशोधकांपुढे होते, असे सॅन दिएगो येथील कॅलिफोर्निया युनिव्हर्सिटीच्या क्लालकॉम इन्स्टिट्यूटच्या संशोधक निकोला अॅलिस यांनी सांगितले. प्रयोगशाळेत केलेल्या चाचण्यांमध्ये ऑप्टिकल फायबरच्या माध्यमातून १२ हजार किलोमाटर प्रवास केल्यानंतर ही माहिती अचूकपणे मिळवता आली. आतापर्यंत फायबर ऑप्टिकला काही ठराविक अंतरावर इलेक्ट्रॉनिक रिजनरेटर्स बसवावे लागत असत. नवीन संशोधनामुळे ती गरज उरलेली नाही. त्यामुळे नेटवर्क पुरवण्यासाठीचा खर्च कमी झाला आहे. परिणामी, तुलनेने अधिक स्वस्त आणि प्रभावी प्रसारण शक्य झाले आहे.

चुकून पाठवलेले ई-मेल परत घेता येणार

ई-मेल पाठवत असताना अनेकदा चुकीच्या पत्त्यावर किंवा अर्धवट पाठविली गेल्याचा अनुभव कधी ना कधी येतो. यामुळे होणारे घोळ लक्षात घेऊन जी-मेलने अशा ई-मेल परत घेण्याची सोय केली आहे. ही सुविधा सहा वर्षांपूर्वीच गुगलने विकसित केली होती; मात्र ती गुगलच्या कर्मचाऱ्यांपुरतीच मर्यादित होती. पहिल्यांदा ही सेवा जी-मेलच्या अॅपवर ठेवण्यात आली होती. आता ती वेबवरही उपलब्ध करण्यात आली आहे.

याद्वारा मेल पाठविल्यावर ३० सेकंदांच्या आत ती परत मिळवता येणार आहे. यामुळे होणारा गोपनीयतेचा भंग, खासगी माहिती दुसऱ्याच्या हातात पडणे आदी प्रकार थांबणार आहेत. ई-मेलची सुविधा वापरून कामकाज करणाऱ्या कंपन्या किंवा व्यक्तींवर अनेकदा अशी वेळ येते. ई-मेल पाठविल्यानंतर पाच ते तीस सेकंदांच्या आत 'अनडू सेंड' नावाच्या बटनावर क्लिक केल्यास ही मेल परत मिळणार आहे.

१५ वर्षीय मुलाने शोधला गुरूच्या आकाराचा ग्रह

ब्रिटनमधील १५ वर्षीय विद्यार्थ्याला आकाशगंगेत गुरू ग्रहाच्या आकाराचा एक ग्रह आढळला आहे. एक हजार प्रकाशवर्षे दूर असलेला हा ग्रह शोधणारा हा जगातील सर्वात लहान मुलगा ठरला आहे. दोन वर्षांपूर्वी ब्रिटनमधील कीले विद्यापीठात काही कामासंदर्भातील प्रयोग करणाऱ्या टॉम वॅंग याला त्याच्यासमोरून काहीतरी प्रकाशमान गेल्यासारखे वाटले. त्यानंतर त्याचा व्यवस्थित शोध लावण्यात त्याला दोन वर्षे लागली. या अभ्यासाअंती आणि हातात आलेल्या नेमक्या पुराव्यानिशी त्याला दिसलेला आकाशगंगेतील गुरूच्या आकाराचा पदार्थ हा ग्रहच आहे, हे सिद्ध केले.

'एका नव्या ग्रहाचा शोध लावल्यामुळे मला प्रचंड आनंद होतोय. इतक्या दूर असूनही आपण त्याला शोधू शकलो, याचं मला जास्त अप्रूप वाटतंय,' असे टॉमने सांगितले. वाइड अँगल सर्च फॉर प्लॅनेट्सच्या (डब्ल्यूएएसपी) प्रोजेक्टवर काम करताना त्यातून मिळालेल्या माहितीमुळे टॉमला या ग्रहाचा शोध लागला. यजमान ग्रहाच्या समोरून काही छोटे खगोल संक्रमित होत असतात. या संक्रमणाच्या रात्री केल्या जाणाऱ्या आकाशनिरीक्षणादरम्यान टॉमला असंख्य खगोलांच्या गर्दीतून हा ग्रह दिसला. टॉमने शोधलेल्या या ग्रहाला WASP-142b असा कॅटलॉग नंबरही देण्यात आला आहे. डब्ल्यूएएसपीच्या सहकार्याने लावला गेलेला हा १४२ वा शोध आहे. गुरूच्या आकाराचा हा ग्रह असूनही त्याच्या यजमान ग्रहाची फेरी तो केवळ दोन दिवसांत पूर्ण करतो. या त्याच्या वेगामुळे त्याच्या संक्रमणाचा काळही वाढतो आणि त्याचमुळे हा ग्रह लवकर शोधता आला. हा ग्रह थेट डोळ्यांनी बघण्याच्या अंतरावर नाही. या ग्रहाचा अर्धगोल उष्ण, तर अर्धगोल अतिशय थंड आहे.

वैज्ञानिक संशोधनाविषयी टॉम फारच आग्रही आहे. त्याला त्याची खूप आवड आहे. त्यामुळेच खगोलशास्त्रीय बाबींविषयी त्याला समजावणे

त्याच्या त्यातील स्वतःच्या आवडीमुळे अधिक सोपे झाल्याचे कोएल हेलियर या त्याच्या कीले विद्यापीठातील प्रोजेक्टवर काम करणाऱ्या प्रोफेसरनी सांगितले. अतिशय उष्ण ग्रहांमध्ये हा ग्रह येतो. त्यामुळे सूर्याभोवती फिरणाऱ्या इतर ग्रहांपेक्षा तो वेगळा ठरतो.

जम्मूतील ऐतिहासिक ग्रंथालयाची दुरवस्था

जम्मू येथील ऐतिहासिक श्री रणबीर सिंह ग्रंथालयातून गेल्या दशकात २४०० हून अधिक पुस्तकांचे नुकसान झाले असून, काही दुर्मिळ पुस्तके हरविल्याचे माहितीच्या अधिकारातून उघड झाले.

माहिती अधिकार कार्यकर्ते रमण शर्मा यांनी विचारलेल्या प्रश्नांच्या उत्तरातून ग्रंथालयातून दर आठवड्याला सरासरी पाच पुस्तके गायब होत असल्याची माहिती समोर आली आहे. सभासदांनी घेतलेली ३२७ दुर्मिळ पुस्तके परत आली नाहीत. पुस्तके हरविल्याबद्दल किंवा पुस्तकांचे नुकसान केल्याबद्दल कोणत्याही सदस्याचे सदस्यत्व रद्द केलेले नाही. जम्मू-काश्मीर आणि लडाख भागावर लिखाण असलेली ही पुस्तके डोगरी, उर्दू आणि हिंदी भाषांमध्ये होती.

‘डिजिटल इंडिया’

आधुनिक भारताच्या विकासाची गाडी ‘मेक इन इंडिया’, ‘डिजिटल इंडिया’ व यापुढे ‘डिझाइन इंडिया’ अशा क्रमाने धावणार असल्याचे स्वप्न पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी दाखवले. भारताने यापुढे इलेक्ट्रॉनिक वस्तूंच्या स्वयंपूर्णतेच्या दिशेने वेगाने जावे व भावी काळातील रक्तविहीन सायबर युद्धापासून वाचविण्यासाठी संपूर्ण विश्वाचे नेतृत्व करावे, अशी महत्वाकांक्षा त्यांनी व्यक्त केली.

‘डिजिटल इंडिया सप्ताह’ या महत्वाकांक्षी योजनेचे उद्घाटन करताना तळागाळापर्यंत झिरपलेल्या भ्रष्टाचाराला ‘डिजिटल इंडिया’द्वारा प्रभावी पायबंद घातला जाऊ शकतो, असे मोदी यांनी सांगितले. योजनेच्या उद्घाटनाच्याच दिवशी व केवळ व्यासपीठावरील उद्योजकांनी या क्षेत्रात तब्बल साडेचार लाख कोटी रुपयांची व १८ लाख हातांना काम देणाऱ्या गुंतवणुकीची घोषणा केली. जगभरातील अग्रणी उद्योगपती, विविध नेते, राजदूत व उत्फुल्ल युवा वर्गाने गच्च भरलेल्या इंदिरा गांधी इनडोअर स्टेडियमवर मोदी यांनी ‘डिजिटल इंडिया’ योजनेचे उद्घाटन केले. ‘आय

ड्रीम ऑफ ए डिजिटल इंडिया' अशी साद घालून मोदी यांनी आपल्या स्वप्नातील आणखी एका प्रकल्पाची सुरुवात केली.

मोदी म्हणाले की, डिजिटल इंडियामुळे भ्रष्टाचार रोखणे शक्य होणार आहे. तसेच गावागावांत आणि प्रत्येक व्यक्तीपर्यंत इंटरनेट पोचणार आहे. जगावर असलेल्या रक्तविरहित युद्धाचे (सायबर क्राइम) सावट रोखण्यासाठी भारत सज्ज होणार आहे.

माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्राच्या कक्षा विस्तारत आहेत. या तंत्रज्ञानाचा मानवी विकासासाठी सुयोग्य वापर करत, महाराष्ट्राला अग्रेसर ठेवण्याचेही नवे धोरण अमलात आणण्याची महत्वाकांक्षा महाराष्ट्राने बाळगली आहे. विक्रमी रोजगारनिर्मिती करत महाराष्ट्राला अधिकाधिक समृद्ध करण्याच्या दिशेने टाकलेले हे महत्त्वपूर्ण पाऊल आहे.

वैशिष्ट्ये :

- ◆ माहिती तंत्रज्ञान साहाय्यभूत व्याख्येमध्ये केंद्रीय प्रत्यक्ष कर मंडळाच्या कायदानुसार सुधारणा
- ◆ अधिमूल्य दरांमध्ये व आनुषंगिक बाबींमध्ये सुधारणा
- ◆ पूरक सेवांच्या व्याख्येमध्ये सुसूत्रता- पूरक न ठरणाऱ्या बाबींमध्ये मॉल्स, हॉटेल्स सिनेमा थिएटर्स, रहिवासी सदनिका
- ◆ ॲनिमेशन, व्हिज्युअल इफेक्ट्स, गेमिंग व कॉमिक्स क्षेत्रांच्या वाढीकरिता विशेष प्रोत्साहन
- ◆ नागरी क्षेत्रातील एकात्मिक माहिती तंत्रज्ञान नगरांसाठी २.५ चटईक्षेत्र निर्देशांक, उर्वरित ठिकाणी २.०० चटईक्षेत्र निर्देशांक
- ◆ ग्रामीण व निमशहरी भागातील कर्मचाऱ्यांच्या प्रशिक्षणाकरिता आर्थिक मदत व नामांकित संस्थांकडून प्रशिक्षण अभ्यासक्रम
- ◆ मुद्रांक व विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट, औद्योगिक दराने वीजपुरवठा, वीजदर अनुदान इत्यादी सवलती व आर्थिक प्रोत्साहन
- ◆ जकात, प्रवेशकर- स्थानिक संस्था कर इत्यादी उपकरांतून सूट देण्याचा स्थानिक स्वराज्य संस्थांना सल्ला
- ◆ ५० हजार कोटी रुपये गुंतवणुकीची अपेक्षा
- ◆ १० लाख नवीन रोजगारांची निर्मिती
- ◆ या क्षेत्रातील वार्षिक निर्यात रु. १ लाख कोटीपर्यंत वाढविणार
- ◆ वॉक टु वर्क आणि स्मार्टसिटी विकसित करण्यासाठी एकात्मिक माहिती तंत्रज्ञान नगरांची संकल्पना

- ◆ ग्रामीण व निमशहरी विभागात आयटी उद्योगवाढीसाठी डाटा सेंटर्स
- ◆ ग्रामीण व निमशहरी भागात नवीन बीपीओंना प्रोत्साहन

इंटरनेट बचतीचे फेसबुक

भारतात 'टू जी' इंटरनेट यूजरची मोठी संख्या आहे; पण इंटरनेटचा वेग कमी आहे. फेसबुकने एक नवे अॅप यूजरसाठी उपलब्ध करून दिले आहे. भारतात ११.४ कोटी लोक फेसबुक वापरतात. त्यांना या नव्या अॅपचा फायदा घेता येईल. स्मार्टफोन अनेक जण वापरत असले, तरी वेगवान इंटरनेट उपलब्ध असण्याविषयी समस्या आहेतच. अनेक ठिकाणी रेंज मिळत नसल्याने चॅटिंग करता येत नाही. नेमकी ही समस्या हेरून 'फेसबुक लाइट' हे नवे अॅप तयार केले आहे. भारतात हे अॅप डाउनलोड करता येईल. जानेवारीपासून या अॅपची चाचणी सुरू होती. अॅपची साइज केवळ ४३० केबी असल्यामुळे डाउनलोडिंगला वेळ लागणार नाही. इंटरनेटचा वेग कमी आणि '२जी'वर इंटरनेट सुरू असताना नोटिफिकेशन आणि जाहिराती या अॅपद्वारा दिसणार आहेत; पण व्हिडिओ दिसणार नाहीत. इंटरनेटच्या कमी वेगाचा परिणाम अॅपवर फारसा होणार नाही. या नव्या अॅपचा 'यूजर इंटरफेस' आणि फेसबुक अॅपचा इंटरफेस बऱ्यापैकी समान आहे. या अॅपद्वारा फेसबुकवरून चॅटही करता येणार आहे. यापूर्वीच्या फेसबुक अॅपवरून चॅट करता येत नव्हते. यूजरना आता स्मार्टफोनमध्ये फेसबुकवर चॅट करण्यासाठी वेगळे मेसेंजर अॅप डाउनलोड करावे लागेल. इंटरनेटचा वापर कमीत कमी व्हावा, यासाठीही हे अॅप मदत करते. फेसबुकवर दिसणाऱ्या फोटोंची साइज या अॅपने निवडता येणार आहे. एखादी मोठ्या आकाराची प्रतिमा असेल, तरी स्मार्टफोनवर तो फोटो आपण निवडलेल्या आकारात दिसेल आणि याद्वारा इंटरनेटचा कमीत कमी वापर होईल. भारताबरोबरच इतर देशांत हे अॅप डाउनलोड करता येणार आहे.

आंतरराष्ट्रीय योग दिन, आयुर्वेद यांची चर्चा सध्या जोरात सुरू आहे. सरकारने आयुष मंत्रालयाची स्थापना वेगळी आहे. <http://www.indianmedicine.nic.in/> या वेबसाइटवर 'आयुष' संबंधी आणि इतर माहिती उपलब्ध होईल.

व्हायरस वाढवतो मोबाइलचे बिल

स्वतःहून कॉल करून किंवा एसएमएस पाठवून तुमच्या मोबाइलच्या

बिलात भर घालणारे काही व्हायरस कार्यरत आहे.

एखाद्या महिन्यात अचानक मोबाइल बिल नेहमीपेक्षा जास्त असल्याचे आपल्या लक्षात येते. आपण कॉल्स, एसएमएस आणि डेटासाठी योग्य प्लॅन निवडलेला असतो; पण तरीही अचानक मोबाइल बिल वाढलेले दिसते. हे लक्षण आहे तुमच्या मोबाइलला व्हायरस आल्याचे. असे काही मालवेअर आले आहेत की जे दररोज हजारो फोन नंबरच्या माध्यमातून टेक्स्ट मेसेजेस आणि कॉल करतात. 'क्विकहील'ला एक हजारांहून जास्त फोन्समध्ये १९०० पेक्षा जास्त मालवेअर आढळून आले आहेत.

यातील एक 'ॲड्रॉइड टेडिस ए' नावाचा मालवेअर आहे, तो प्रीमियम रेटेड नंबरसना टेक्स्ट मेसेज पाठविण्यास सुरुवात करतो. हा व्हायरस अतिशय हुशारीने डिझाइन केलेला असून, तो ओळखू येऊ नये म्हणून महिन्यातून एकदा एकच मेसेज पाठवतो किंवा एकदाच असंख्य मेसेज पाठवतो व आपोआप अनइन्स्टॉल होतो.

दुसरा एक मालवेअर आहे, त्याचे नाव Android.Sms spy.I असे आहे. हा मालवेअर एखाद्या नंबरला कॉल करतो आणि मग टायमरवर कॉल हॅंग अप करतो. दुसरा एक मालवेअर आहे, तो आपोआप मेसेजेस पाठवतो आणि कॉल्सही करतो. हा मालवेअर सर्व इनबाउंड मेसेजेसना नियंत्रित करतो. त्यांना हाईड करतो. या मालवेअरच्या माध्यमातून तुमच्या ॲड्रॉइड फोनमधील फाइल्स, इतर महत्त्वाचा डाटा थर्ड पार्टीला पाठवतो. आणखी एक व्हायरस आहे, जो तुम्हाला येणारे मेसेजेस रिमोट सर्व्हरला फॉरवर्ड करतो. हा व्हायरस यूझर्सच्या नकळत प्रीमियम रेट सबस्क्रिप्शनला सबस्क्राइब करतो. अशा मालवेअर्सपासून तुमचा फोन वाचविण्यासाठी कुठलेही ॲप इन्स्टॉल करताना ते विश्वासू मार्केट प्लेसवरूनच डाउनलोड केले जाते की नाही, हे पाहणे गरजेचे आहे. तुम्ही डेटा युजेस ट्रॅकर ॲपही वापरू शकता, ज्यामुळे तुम्हाला अशा व्हायरसमुळे यूज होत असलेल्या डेटाची माहिती मिळेल. सगळ्यात महत्त्वाचे म्हणजे तुम्ही तुमचा फोन एखाद्या विश्वासू ॲंटिव्हायरस सोल्युशनने सुरक्षित करा. म्हणजे काळजी राहणार नाही.

केसांहून २० हजार पटींनी लहान नॅनोशीट

अहमदाबाद येथील इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजीच्या (आयआयटी) संशोधकांनी अतिशय सूक्ष्म अशा पारदर्शी नॅनोशीटचा शोध

लावला आहे. या शीटचे आकारमान माणसांच्या केसांपेक्षा २० हजार पटींनी लहान असल्याचे रसायन तंत्रज्ञान विषयाचे प्राध्यापक कबीर जुसआ यांनी सांगितले. कबीर यांच्या नेतृत्वाखालील संशोधकांच्या पथकाने हा शोध लावला आहे.

ही नॅनोशीट कार्बनपासून बनविलेली असून, यामध्ये ग्रॅफीनविरहित बोरॉनचाही समावेश आहे. बोरॉनचा उपयोग नॅनोशीट पातळ व पारदर्शी करण्याकरिता केला असून, यातून साधारण प्रकाशकिरण सहज पार जाऊ शकतात. अतिनील किरणांना मात्र तो रोखून धरतो. एकूणच अतिनील किरणांपासून संरक्षणासाठी या नॅनोशीटचा उपयोग होऊ शकतो.

नॅनोशीट अवकाश संशोधनासाठी वापरणार असून, त्याच्यामध्ये शक्य तितके बदल करता येतील. याचे तांत्रिक, औष्णिक, तसेच रासायनिक गुणधर्म पडताळणीचे काम सुरू आहे. नॅनोशीटच्या संशोधनासाठी डॉ. सरोज कुमार दास, अमिता बिदर, तसेच प्रशिक्षणार्थी आदित्य कन्नन यांनी परिश्रम घेतले.

रिमोट कालबाह्य होणार

बसल्या जागेवरून टीव्ही चॅनेल बदलता यावे यासाठी रिमोट कंट्रोलची निर्मिती करण्यात आली. त्यानंतर काही टीव्ही कंपन्यांनी स्मार्टफोनचा वापर रिमोटसारखा करण्याचे तंत्रज्ञान विकसित केले. मात्र आता शास्त्रज्ञांनी केलेल्या नव्या संशोधनामुळे चक्क रिमोटच कालबाह्य ठरणार आहे. मेंदूतील तरंगलहरी वाचून त्यानुसार आपल्या मनातील टीव्ही चॅनेल प्रत्यक्ष टीव्हीवर दिसण्याचे तंत्रज्ञान ब्रिटनमधील संशोधकांनी विकसित केले आहे.

ब्रिटिश ब्रॉडकास्टिंग कंपनी (बीबीसी) या माध्यम क्षेत्रातील नामवंत कंपनीने या संशोधनासाठी पुढाकार घेतला असून, ब्रिटनमधील 'धिस प्लेस' या स्टुडिओच्या मदतीने मनाप्रमाणे नियंत्रित होणाऱ्या टीव्हीचे प्रारूप विकसित केले आहे. यासाठी बीबीसीने मेंदूलहरी वाचू शकणाऱ्या हेडसेटची मदत घेतली. हा हेडसेट लावलेल्या यूझरनी बीबीसी आयप्लेअरमधील यादी टीव्हीवर ओपन करून त्यातील एखादा चॅनेल किंवा विशिष्ट कार्यक्रम मनात धरल्यास तो टीव्हीवर सुरू होऊ शकेल.

या तंत्रज्ञानाची प्राथमिक चाचणी बीबीसीने आपल्याच दहा कर्मचाऱ्यांवर केली. विशेष म्हणजे, या दहाही जणांच्या बाबतीत मनातील कार्यक्रम टीव्हीवर सुरू होण्याचा प्रयोग यशस्वी ठरला. शारीरिक व्यंग,

तसेच पक्षाघातासारखे आजार असलेल्या व्यक्तींना आपल्या मनाप्रमाणे टीव्ही कार्यक्रम पाहता यावेत, यासाठी हे तंत्रज्ञान उपयुक्त ठरणार आहे.

इलेक्ट्रॉन एन्सेफॅलोग्राफी (ईईजी) या तंत्रज्ञानाचा वापर हेडसेटमध्ये करण्यात आला आहे. हा हेडसेट लावलेल्या यूझरच्या कपाळावर एक सेन्सर असेल, तो टीव्हीच्या दिशेने बसवलेला असेल व दुसरा सेन्सर हा कानावर लावलेल्या क्लिपमध्ये असेल. कानावरील सेन्सरद्वारा यूझरच्या मेंदूतील तरंगलहरी वाचून ते संदेश कपाळावरील सेन्सरकडे पाठवले जातील. त्यानंतर कपाळावरील सेन्सर टीव्हीकडे हे संदेश पाठवून त्यानुसार चॅनेल बदलू शकेल. प्राथमिक चाचणी यशस्वी झाली असली तरी त्यामध्ये अधिक सुधारणा करण्यात येतील, असे बीबीसीच्या बिझनेस डेव्हलपमेंट विभागाचे प्रमुख सायरस सैहान यांनी सांगितले.

शाळांच्या संचमान्यतेसाठी आधारकार्ड सक्तीचे

शाळेत बनावट विद्यार्थी नोंदवून जादा शिक्षकांच्या नियुक्त्या करणाऱ्या आणि शासनाची फसवणूक करून अनुदान लाटणाऱ्या शाळांना यापुढे चाप लागणार आहे.

पुढील शैक्षणिक वर्षापासून (२०१६-१७) कुठल्याही शाळेला संचमान्यता देताना शाळेतील सर्व विद्यार्थ्यांकडे आधार क्रमांक असल्याची खात्री केली जाणार आहे. गेल्या काही वर्षापासून शाळेत बोगस विद्यार्थी नोंदविणे, गुणवत्तापूर्ण शिक्षण न देणे, पटावर जास्त विद्यार्थी दाखवून जादा तुकड्या घेणे, गरज नसताना शिक्षकांच्या नियुक्त्या करून मोठ्या प्रमाणात अनुदान लाटणे, अशा धक्कादायक बाबी उघड झाल्या होत्या. या बाबींची तपासणी करण्यासाठी तीन ते पाच ऑक्टोबर २०११ या कालावधीत विशेष पटपडताळणी मोहीम राबविण्यात आली होती. त्यामध्ये मोठ्या प्रमाणात अनियमितता आढळली होती. याबाबत उच्च न्यायालयात याचिका दाखल झाली होती.

विशेष पटपडताळणी मोहिमेत आढळलेल्या अनियमिततेच्या पार्श्वभूमीवर शाळेच्या संचमान्यतेबाबत शासनाने हा निर्णय घेतला होता. शाळेत असलेल्या प्रत्येक विद्यार्थ्यांला आधारकार्ड देण्याची जबाबदारी त्या त्या शाळेच्या संस्थेची आहे. कोणत्याही शाळेत विद्यार्थ्यांची वाढहोत असल्यास, संचमान्यता देणाऱ्या अधिकाऱ्यांनी वाढझालेल्या शाळेतील १०० टक्के मुलांची संकेतस्थळावरून आधार क्रमांक योग्य असल्याची

तपासणी करायची आहे. शिक्षण विभागाने घेतलेल्या या निर्णयामुळे यापुढे बोगस विद्यार्थ्यांचा बंदोबस्त होणार आहे. या निर्णयामुळे शासनाचे कोट्यवधी रुपये वाचणार आहेत.

जिल्ह्याच्या शिक्षणाधिकार्यांनी दिलेल्या संचमान्यतेच्या पाच टक्के विद्यार्थ्यांची सरसकट तपासणी शिक्षण उपसंचालक कार्यालयामार्फत केली जाणार आहे. एक टक्का विद्यार्थ्यांची तपासणी शिक्षण संचालक पातळीवरून, तर अर्धा टक्का तपासणी शासन स्तरावरून करण्यात येणार आहे, असे शिक्षण विभागाचे प्रधान सचिव नंदकुमार यांनी अध्यादेशात म्हटले आहे.

‘आनंदी मृत्यू’चे प्रकाशन

वास्तुतः आनंद पिंपळकर यांच्या ‘आनंदी मृत्यू’ या पुस्तकाचे प्रकाशन ‘सकाळ’चे संपादक मल्हार अरणकल्ले व वैकुंठ स्मशानभूमीच्या विद्युतदाहिनीमध्ये काम करणाऱ्या कर्मचाऱ्यांच्या हस्ते झाले. या वेळी माजी आमदार चंद्रकांत छाजेड, अंकुश काकडे, गोपाळ चिंतल, नरेंद्र व्यवहारे, डॉ. सतीश देसाई, लेखक पिंपळकर व कवी चंद्रकांत वानखेडे उपस्थित होते.

“मृत व्यक्तींवर अंत्यसंस्कार करून दुःखी नातेवाइकांना आम्ही आधार देतो; परंतु आमच्या या कामाचे कौतुक होण्याऐवजी अनेकदा आम्हाला शिव्याच खाव्या लागतात. अशा पार्श्वभूमीवर ‘आनंदी मृत्यू’ या पुस्तकाचे प्रकाशन आमच्या हातून होणे, हा आमच्या आयुष्यातील आनंदाचा सर्वोच्च क्षण आहे. या पुस्तकामुळे मृत्यूविषयी लोकांच्या मनात असलेली भीती नक्कीच दूर होईल,” अशा शब्दांत स्मशानभूमीत काम करणाऱ्या कर्मचाऱ्यांनी आपल्या भावना व्यक्त केल्या.

पुस्तक प्रकाशनाच्या सन्मानाचा आनंद विठोबा देवकुळे, शांताराम पारवे, प्रताप वाघमारे, संजय ढवळे या कर्मचाऱ्यांच्या चेहऱ्यावर ठळकपणे दिसत होता. ढवळे म्हणाले, “प्रकाशनाच्या निमित्ताने लोकांनी आस्थेने चौकशी केली, याचा आनंद झाला.” निवृत्तीच्या वाटेवर असलेले देवकुळे म्हणाले, “बेवारस मृतदेह आपल्याच नातेवाइकाचा असल्याच्या भावनेने आम्ही अंत्यसंस्कार करतो.”

“पिंपळकर यांनी अतिशय अभ्यासपूर्ण पद्धतीने पुस्तक लिहिले आहे. मृत्यूविषयीचे लोकांच्या मनात असलेले गैरसमज त्यामुळे दूर होतील,” असे

अरणकल्ले यांनी सांगितले. ते म्हणाले, “बहुतांश नागरिक मृत्यूला घाबरत त्यापासून दूर जातात. हा मृत्यू आनंदी असतो का, मृत्यूनंतर नेमके काय होते, असे प्रश्न आपल्या मनात येतात. शरीर हे वस्त्राप्रमाणे असून ते जीर्ण होणार आहे; तरी आत्मा मात्र शिल्लक राहतो, असा उल्लेख भगवद्गीतेमध्ये आहे. म्हणूनच आयुष्य आनंदाने घालविले असेल, तर मृत्यूलाही आनंदाने सामोरे गेले पाहिजे.”

पिंपळकर म्हणाले, “धर्मशास्त्रातील विज्ञानाचा आधार घेऊन हे पुस्तक लिहिले आहे. त्यासाठी परदेशातील लेखकांचे संदर्भही घेतले आहेत. पुस्तकामुळे मृत्यूविषयीचे गैरसमज दूर होतील.”

अभिव्यक्तिस्वातंत्र्याचा लढा बोथट होतोय

‘व्यवस्थेला प्रश्न विचारण्याची हिंमत असेपर्यंत अभिव्यक्तिस्वातंत्र्यासमोर आव्हाने उभी ठाकणारच. येत्या काळात ही आव्हाने वाढण्याचीच शक्यता आहे. ही आव्हाने वाढत असताना अभिव्यक्तिस्वातंत्र्यासाठीचा लढा मात्र बोथट होत आहे,’ असा सूर अभिव्यक्तिस्वातंत्र्याबाबत आयोजित परिसंवादात व्यक्त करण्यात आला.

ज्येष्ठ पत्रकार, विचारवंत प्रफुल्ल बिडवई यांच्या स्मृतिप्रीत्यर्थ पुणे श्रमिक पत्रकार संघ व पुणे महानगरपालिका कामगार युनियन यांच्यातर्फे ‘अभिव्यक्तिस्वातंत्र्य : सद्यःस्थिती व आव्हाने’ या विषयावर परिसंवादाचे आयोजन करण्यात आले होते. त्यामध्ये ज्येष्ठ पत्रकार दिलीप पाडगावकर, कुमार केतकर, प्रसिद्ध दिग्दर्शक गजेंद्र अहिरे आणि प्रा. विश्राम ढोले यांनी भाग घेतला. पत्रकार संघाचे अध्यक्ष जितेंद्र अष्टेकर या वेळी उपस्थित होते. ‘समाजाचा दबाव कायमस्वरूपी राहणार आहे. समाजमाध्यमांमुळे लोकशाहीकरण होत आहे; मात्र त्या वेळी या माध्यमातील वाईट भाषा, तिरस्कार करणारे विचार संघर्ष निर्माण करतात. व्यवस्थेला ‘का’ असे विचारण्याची हिंमत असेपर्यंत अभिव्यक्तिस्वातंत्र्यासमोरील आव्हाने कायम राहतील; परंतु या स्वातंत्र्यासाठीचा लढा मात्र बोथट होत आहे,’ असे पाडगावकर यांनी सांगितले. ‘जुन्या चित्रपटात अधिक मोकळे वातावरण होते, स्वातंत्र्य होते. सध्याच्या काळात चित्रपट तयार करताना जपून पाऊल टाकावे लागते,’ असे अहिरे यांनी सांगितले. मुक्ता मनोहर यांनी प्रास्ताविक केले. योगेश बोराटे यांनी आभार मानले.

‘भारतीय भाषांतील स्त्रीवादी साहित्य’

भारतीय भाषांतील स्त्रीवादाच्या विविध पैलूंवर प्रकाश टाकणारा ‘भारतीय भाषांतील स्त्रीवादी साहित्य’ हा ग्रंथ लवकरच प्रसिद्ध होणार आहे.

स्त्रीवादाच्या ज्येष्ठ अभ्यासक आणि कवयित्री डॉ. अश्विनी धोंगडे यांनी या ग्रंथाचे संपादन केले आहे. मराठीसह हिंदी, तेलगू, कन्नड, तमीळ, उर्दू, मल्याळम, उडिया, गुजराती, पंजाबी, बंगाली, आसामी या भारतीय भाषांसह इंग्रजीतील स्त्रीवादी साहित्याचा मागोवा या ग्रंथामध्ये घेण्यात आला आहे. त्या त्या भाषेतील जाणकार संशोधक अभ्यासकांनी त्यासाठी लेखन केले आहे. डॉ. सुनंदा पाल, डॉ. मीनाक्षी शिवरामन, डॉ. अनामिका, सुप्रिया सहस्रबुद्धे, डॉ. शोभा शिंदे, डॉ. मंगला आठलेकर, प्रा. रूपाली शिंदे, डॉ. नीलिमा गुंडी, डॉ. अल्लादी उमा, एम. श्रीधर, डॉ. ए. संकरी, ममता सागर, शरच्चंद्र नायर, बसंतकुमार पांडा, सोमा बंदोपाध्याय, शशी पंजाबी, डॉ. दर्शना ओझा या अभ्यासकांचे लेख या ग्रंथामध्ये समाविष्ट करण्यात आले आहेत.

गेल्या तीस-चाळीस वर्षांत भारतीय भाषांतील स्त्रीवादी साहित्याने आपला एक स्वतंत्र जोरकस प्रवाह निर्माण केला आहे. भारतीय भाषांतील अशा प्रकारचा हा पहिलाच प्रकल्प आहे. डॉ. अश्विनी धोंगडे म्हणाल्या, “स्त्रियांवर केलेले लेखन म्हणजे स्त्रीवादी साहित्य असा गैरसमज आपल्या समाजामध्ये आहे. एवढेच नाही, तर स्त्रीवादी या संकल्पनेबाबत स्त्री-पुरुष लेखकांमध्येही मतभिन्नता आहे. हे ध्यानात घेऊन स्त्रीवाद म्हणजे काय त्यामध्ये स्त्रीवादाची संपूर्ण भारतीय मांडणी केली आहे..”

होलंड आणि मोदींचे पर्यावरणावरचे पुस्तक

‘वातावरण बदलासंबंधी’ पॅरिसमध्ये होणाऱ्या जागतिक परिषदेमध्ये भारतही महत्त्वाची भूमिका बजावत आहे. त्यासंबंधीचा भारताचा बदलता दृष्टीकोन पंतप्रधान मोदी मांडणार आहेत. फ्रेंच सरकार यासाठी सक्रीय पाठिंबा देणार आहे.

‘पर्यावरणाचे संरक्षण’ही अत्यंत गरजेची बाब आहे. फ्रान्सचे अध्यक्ष फ्रँकाईस होलंड आणि पंतप्रधान नरेंद्र मोदी - सहलेखक म्हणून एक पुस्तक प्रकाशित करणार आहेत. या निमित्ताने भारतही जागतिक स्तरावर उच्च नेतृत्व देऊ शकतो हे दाखवता येईल.

या वर्षाच्या सुरुवातीला पंतप्रधान नरेंद्र मोदी फ्रान्सच्या भेटीला गेले होते त्यावेळी असे पुस्तक काढायची कल्पना फ्रान्सचे परराष्ट्रमंत्री लॉरेन फॅबिअस यांच्यासमोर मांडली. फॅबिअस यांनी नंतर सरकारी अधिकाऱ्यांबरोबर तिचा पाठपुरावा केला. फ्रान्स सरकारने अत्यंत उत्साहानं ही कल्पना उचलून धरली. येत्या डिसेंबरमध्ये पॅरिसमध्ये होणाऱ्या 'वातावरण बदला'च्या चर्चेपूर्वी या पुस्तकाचे प्रकाशन होणार आहे. फ्रेंच सरकार मोठ्या उत्साहानं करत असलेल्या प्रयत्नांचा महत्त्वाचा भाग म्हणून हे पुस्तक आहे. १९६ देशांचे प्रतिनिधी या कॉन्फरन्सला येणे अपेक्षित आहे.

भारतीय कथा वाचण्यासाठी मुलांना प्रोत्साहन

बालसाहित्याच्या मोठ्या लेखिका नीलीमा सिन्हा यांची ओळख देण्याची खरं गरज नाही. उत्तम फिक्झन्स म्हणून बक्षीसपात्र ठरलेली त्यांची पुस्तकं म्हणजे - द चंडीपूर जयेल्स व्हॅनिझींग ट्रीक ऑफ चंडीपूर, अँडव्हेंचर ऑन गोल्डन लेक, आणि एसओएस फ्रॉम मुनिया.

ऐतिहासिक, गूढरम्य अशा विविध कल्पनारम्य गोष्टी त्यांनी लिहिलेल्या आहेत. तसंच अनेक बालनाट्य, चरित्रांचंही त्यांनी लेखन केलेलं आहे. दखल घेण्यासारखी त्यांची आणखी पुस्तकं म्हणजे, द यलो बटरफ्लाय, सो कॅन आय ... इन द लँड ऑफ द फ्लायिंग मॅजिशिअन्स. सेव्ह द अर्थ या मालेतली चार पुस्तकंही त्यांनी लिहिली आहेत. शाळांच्या अभ्यासक्रमात त्यांची अनेक शिर्षक वापरली गेली आहेत. आवर लीडर्स, ट्राईम्फ ऑफ नॉन व्हॉयलन्स, टूगेदर वुई मार्चड, कमलाज स्टोरीज मिस्ट्री स्टोरीज भाग १, २, एम फॉर मिस्ट्री १ आणि २ देअर इज अनादर वे स्टोरीज फ्रॉम अँक्रॉस द ग्लोब वन्स अपॉन अ टर्झईम इन इंडिया, रोड टू पीस आणि लाईट हाऊस इन इंडिया, रोड टू पीस, आणि लाईट हाऊस इन् द स्टॉर्म दिल्ली विद्यापीठाच्या पदवीधारक असलेल्या नीलीमा सिन्हांचं शालेय शिक्षण नवी दिल्लीच्या 'जिझ्स अँड मेरी' या शाळेमध्ये झालं. झारखंड मतदार संघातल्या लोकसभा खासदार यांच्या बरोबर विवाह झाल्यानंतर त्या भागातच त्यांचं वास्तव्य झाले. तिथल्या ग्रामीण भागातल्या प्रश्नांबाबत त्यांनी बरंच आणखीन काम केलं. परदेशी प्रवासांमुळे त्यांचं क्षितीज आणखीन विस्तारलं. त्यांच्या अभ्यासिकेत स्मिता द्वीवेदीबरोबर बोलताना त्यांनी आपलं खरं प्रेम म्हणजे शब्द ! पुस्तक! रोप ! निरनिराळी ठिकाणं आणि राजकारण हे आवर्जून सांगितलं

हे आयुष्यभराचं पुस्तकाचं प्रेम केंव्हापासून सुरू झालं हे विचारल्यानंतर त्या म्हणाल्या 'अगदी लहान पणापासून पुस्तक -वाचन हा आवडता नाद होता. एनिड मेरी बलायटॉन (Blytom) या लेखिकेची सर्व पुस्तक मी लहानपणी सलग वाचली. एकोणीसशे तीसपासून इंग्रजीमध्ये सर्वाधिक खपाची लेखिका म्हणून एनिड प्रसिद्ध होत्या. त्यांची पुस्तकं अजूनही तितकीच लोकप्रिय आहेत. सहाशे मिलियन कॉपीज इतकी त्यांची विक्री आहे. नंतरच्या काळात इंग्रजी आणि हिन्दी या दोन्ही भाषांच्या क्लासिक्स मध्ये मी परती घेतली. नंतरच्या काळात इंग्रजी साहित्याचा अभ्यास केल्यानंतर दिल्लीतल्या ब्यु स्कूलमध्ये मी शिकवायला लागले. 'एनिड या लेखिकेसारखं मला लिहीता आलं पाहीजे ही इच्छा सतत मनात होतीच एकोणीसशे एकोणऐंशी मध्ये 'चिल्ड्रन्स बुक ट्रस्ट' तर्फे एक कथा लेखनस्पर्धा आयोजित केली होती. त्यामध्ये मी भाग घेतला आणि पहिला क्रमांक पटकावला. त्यामुळे अर्थातच खूपच उत्साहानं मी पुढे कथा लिहू लागले.

अनुवादक, संपादक, संशोधक आणि कथालेखिका म्हणून कार्यरत असतानाच त्या AWIC असोसिएशन ऑफ रायटर्स अँड इलुस्ट्रेटर्स फॉर चिल्ड्रन च्या सक्रीय सभासद होत्या. तसंच IBBY नॅशनल बोर्ड ऑन बुक्स फॉर यंग पिपल् च्या त्या सक्रीय सभासद होत्या. बालसाहित्य समृद्ध करण्यासाठी निरनिराळे प्रकल्प राबवणं आणि त्या दृष्टीनं ध्येय ठरवणं यामध्ये त्या प्रत्यक्ष काम करतात. सध्या त्या AWIC च्या प्रेसिडेंट म्हणून काम पहातात.

७ मार्च १९८१ ला चिल्ड्रन बुक ट्रस्ट चे एक्झिक्यूटिव्ह ट्रस्टी प्रसिद्ध लेखक आणि कार्टूनिस्ट K शंकर पिल्लई यांनी AWIC ची स्थापना केली. बालसाहित्यामध्ये विशेष रूची असलेल्यांसाठी भारतात हे एक व्यासपीठ निर्माण झालेलं आहे. लेखक, चित्रकार, अनुवादक, ग्रंथपाल, संपादक, प्रकाशक तसेच भारताबाहेरील या प्रकारचं काम करणाऱ्या सर्वांसाठीच हे कार्य उत्साहवर्धकच म्हणायला हवं.

पत्रकारितेचा माणिकचंद्र बाजपेयी पुरस्कार

भारताच्या नॅशनल बुक ट्रस्टचे सध्याचे चेअरमन श्री बलदेवभाई शर्मा यांना २०१४ चा पत्रकारितेचा माणिकचंद्र बाजपेयी राष्ट्रीय पुरस्कार देण्यात आला. मध्यप्रदेशचे मुख्यमंत्री शिवराजसींग चौहान यांच्या हस्ते भोपाळच्या

मुख्यमंत्री निवासात एका भव्य सोहोळ्यात हा पुरस्कार देण्यात आला.

पुरस्कार प्रदान करताना चौहान म्हणाले “पत्रकारितेनं नेहमीच इतिहासाला आणि सामाजिक चळवळीला दिशा दिलेली आहे - आत्तापर्यंतच्या बऱ्याच वर्षांच्या काळात ‘क्रांती’साठी तर लेखणी हे महत्वाचं साधन ठरलेली आहे. राष्ट्रांच्या पुनर्बांधणीसाठीच नव्हे तर लोकांच्या हक्कांविषयी त्यांना जागृत करण्याचं काम सुद्धा आत्तापर्यंत लेखणीनं केलेलं आहे.’ भारताच्या बाबतीत बोलताना ते म्हणाले स्वातंत्र्य चळवळीमध्ये आणि आणीबाणीच्या काळात पत्रकारीतेचा फार महत्त्वाचा सहभाग होता. खरं सत्य शोधण्यामागे निरोगी पत्रकारीतेचा शस्त्र म्हणून खूप महत्त्वाचा उपयोग होतो. व्यावसायिक वृत्तीमुळे खऱ्या पत्रकारीतेच्या कार्याला धक्का लागता कामा नये. समाजातल्या सकारात्मक गोष्टींना सुद्धा वार्ताकन करताना तितकंच महत्त्व दिलं गेलं पाहिजे. जनसंपर्क मंत्री राजेंद्र शुक्ला यांनी अध्यक्षपद भुजवलं होतं.

श्याम खोसला यांना २०११ चा बबनप्रसाद मिश्रा यांना २०१२ चा आणि राजेंद्र शर्मा यांना २०१३ चा पुरस्कार देण्यात आला. प्रसारमाध्यमातलं महत्त्वाचं व्यक्तिमत्त्व आणि विचारवंत म्हणून प्रसिद्ध असलेले बलदेवभाई शर्मा यापूर्वी ‘नॅशनल दुनियाचे’ तसेच नॅशनल साप्ताहिक पांचजन्य’चे संपादक होते. तसेच दैनिक स्वदेस दैनिक भास्कर, अमरडगला आणि इतर ठिकाणी त्यांनी संपादनाचं महत्त्वपूर्ण योगदान दिलेलं आहे. राष्ट्रीय तसंच सामाजिक महत्त्वाच्या घडामोडींवर असंख्य मॅगझिन्स तसंच वर्तमानपत्रातून त्यांनी लिखाण केलेलं आहे. राजकीय तसंच सामाजिक प्रश्नांच्या अनेक चर्चांमध्ये हिन्दी न्यूज चॅनल्सवर त्यांचा बराच सहभाग राहिलेला आहे. आकाशवाणीच्याही असंख्य कार्यक्रमांमध्ये बलदेव भाईंचा अनेक काळ सहभाग होता.

नेल्सनची भारतातली नवी पाहणी

सध्या भारतीय ‘ग्रंथउद्योग’ झपाट्यानं वृद्धिंगत होतोय. देशांतर्गत तसंच आंतरराष्ट्रीय बाजारात तरीही मोठ्या स्पर्धेला तोंड द्यावं लागत आहे. म्हणूनच हा उद्योग वाढीच्या दृष्टीनं तसंच स्पर्धेच्या दृष्टीनं एका नवीन वाटेवर आहे असं समजायला हरकत नाही. सध्याचा डिजिटल आणि इन्कॉमर्सच्या जमान्यात या उद्योगासाठी ‘अद्ययावत’ असण्याचं मोठं आव्हान आहे. ‘नेल्सनबुक’ तर्फे भारतीय ग्रंथ बाजाराविषयीची एक बहुव्यापी अभ्यास

पाहणी केली जाणार आहे. त्यात मुख्यत्वेकरून ग्रंथव्यापार, शैक्षणिक व्यावसायिक तसंच शालेय पाठ्यपुस्तकांचे प्रकाशक किरकोळ विक्रेते तसंच वितरक यांचा आढावा घेतला जाईल. संशोधन इलेक्ट्रॉनिक ट्रेडिंग आणि या संदर्भातल्या इतर अनेक गोष्टी सांभाळणारी 'नेल्सनबुक' ही संख्या गेली १५० वर्षे जागतिक ग्रंथव्यापारातली एक महत्त्वाची संख्या मानली जाते.

NDWBF - १५ चं पुस्तक प्रदर्शन आणि दिल्ली बुक स्टोअर

दिल्ली बुक स्टोअर ला मिळालेलं अॅफ्रो असोशिएशन कौन्सीलचं आऊटस्टँडिंग बुक डिस्ट्रिब्युटर अॅवार्ड !

'दिल्ली बुक स्टोअर'च्या स्टॉलला भेट देणाऱ्या प्रत्येकाला तिथे असणाऱ्या विविध विषयांवरच्या पुस्तकांचं सुखददर्शन घडत होतं. विशेष उल्लेखनीय बाब म्हणजे दिल्ली बुक स्टोअर चे विजय अहुजा यांना FPBAI (फेडरेशन ऑफ पब्लिशर्स अँड बुकसेलर्स असोसिएशन ऑफ इंडिया)चं लार्इफ टाईम अॅचिव्हमेंट अॅवार्ड नुकतंच प्रदान करण्यात आलं. तसंच या प्रदर्शना दरम्यान त्यांना अॅफ्रो - अॅशियन बुक कौन्सीलचं उल्लेखनीय ग्रंथ वितरक अॅवार्डही प्राप्त झालं आहे.

गेली पन्नासवर्षे पुस्तकप्रेमीचं लाडकं ठिकाण असलेलं दिल्ली बुक स्टोअर हे जवळजवळ दोन लाख पुस्तकांचे हक्क जवळ असलेलं एकमेव ठिकाण म्हणता येईल. वीस हजार स्क्वेअर फुटांची दर्यागंज हाऊस भागातली पाच मंजली ही शोरूम अत्यंत दुर्मिळ वाचनीय नाविन्यपूर्ण संग्रही ठेवाव्या अशा अनेक ग्रंथांनी भरगच्च असलेली अशी आहे. तज्ज्ञ, तसंच मैत्रीपूर्ण वागणूक असलेला अत्यंत तत्पर असा इथला कर्मचारी वर्ग सदैव मदत करण्यासाठी तयार असतो. वाचकांच्या सोयीसाठी घरपोच पुस्तकं मागवायची असतील तर - www.delhibookstore.com या त्यांच्या साईटवर वाचक आपली मागणी नोंदवू शकतात.

आंतरराष्ट्रीय प्रकाशकांकडून पुस्तकं विकत घेण्याबरोबरच जगातल्या जवळजवळ चार हजार प्रकाशकांच्या पुस्तकांचे वितरणाचे हक्क दिल्ली बुक स्टोअरकडे आहेत. त्यामध्ये स्पिंगरचे पांचशेपेक्षा जास्त, ऑफीस रेफरन्सचे दोनशे पेक्षा जास्त तसंच कोरोस प्रेसचे चारशेपेक्षा जास्त पुस्तकांचे हक्क आहेत. मोठ्या ग्रंथालयांना डोळ्यांसमोर ठेवून मुख्यत्वेकरून उच्च शिक्षणासाठीची ही पुस्तकं आहेत, मोठ्या ग्रंथालयांना डोळ्यांसमोर ठेवून

मुख्यत्वेकरून उच्च शिक्षणासाठीची ही पुस्तकं ठेवली आहेत. नुकतंच त्यांनी अमेरिकास्थित आर्क्लर प्रेस एल एल सी, आणि डेल्ह पब्लिशिंग एल एल सी या दोन अमेरिकेच्या प्रकाशकांबरोबर एकत्रितपणे काम करण्याचं ठरवलं आहे.

दिल्ली बुक स्टोअरची धुरा सांभाळणारे विजय अहुजा आणि पुढच्या पिढीतले प्रतिक अहुजा यांनी द्रष्टपणाने उभारलेलं पुस्तकांचं हे नवीन जग ऐहिक जीवनाच्या कक्षेत येणाऱ्या प्रत्येक घटकासाठी शिक्षणाचा प्रकाश देणारा दीप ठरेल. त्यासाठी हे नवीन व्यासपीठ असेल. प्रकाशन विश्वात पाऊल टाकून DBSनं आपल्या शिरपेचात एक नवीन पीस खोचलं आहेत. शेती, साहित्य, प्रसारमाध्यमातलं कौशल्य, टूरिझम, व्यवस्थापन शास्त्र, विज्ञान, तंत्रज्ञान या सर्व विषयांचा समावेश प्रकाशन करताना केला जाणार आहे. आता नुकतीच त्यांनी महत्वाच्या विषयांवरील पुस्तकं प्रकाशित केली आहे. उदा. ग्रंथालयं, माहितीशास्त्र, डिजिटल लायब्ररी, हॉटेल्स, फूड सर्व्हिसेस, व्यावसायिक सर्व्हिसेस इ. नवनवीन क्षेत्रातल्या लेखकांकडून संशोधनात्मक लेखनही प्रकाशित केलं जाईल.

उत्कृष्ट प्रकाशक म्हणून 'केशव भिकाजी ढवळे' यांचा महाराष्ट्र सरकारतर्फे सन्मान

१९०१ पासून अखंड चालू असलेल्या केशव भिकाजी ढवळे या प्रकाशन संस्थेला २०१४चा पी. यू. भागवत सन्मान देण्यात आला. 'मुलामुलीचे चिमुकले पुस्तक' हे त्यांचे पहिले प्रकाशन. तिथपासून प्रकाशन विश्वात त्यांची प्रदीर्घ यशस्वी वाटचाल चालू झाली. सध्या त्यांची चौथी पिढी या व्यवसायात असून नुकतीच त्यांनी प्रकाशनविश्वात एकशेतेरा वर्ष पूर्ण केली आहेत. जवळजवळ १००पुस्तकांचे हक्क त्यांच्या नावावर जमा आहेत.

सुरुवातीला धार्मिक साहित्याला त्यांनी जास्त महत्त्व दिले होते; परंतु नंतर मात्र बालसाहित्य, भविष्यविषयक, शेतीविषयक तसेच शब्दकोश, चरित्रे आणि इतर वैचारिक लेखनाचाही त्यांनी अंतर्भाव केला. उत्तम प्रकाशन वाजवी किमतीत देण्याच्या दृष्टीने ढवळे यांनी तंत्रज्ञानाची जोडही आपल्या व्यवसायाला दिली.

त्यांच्या दुसऱ्या पिढीतले बाळकृष्ण ढवळे ऊर्फ सोन्याबापू यांनी

पुस्तकांचे हक्क मिळवण्याबरोबरच स्वतःचा प्रिंटिंग प्रेसही काढला. 'मुद्रणकलेतले ते खरोखरचे जिनिअस होते.' त्यामुळे त्यांना मानाचा 'मुद्रण महर्षी' पुरस्कार लाभला.

तिसऱ्या पिढीतले धनंजय ढवळे यांनी तंत्रज्ञानाचा योग्य उपयोग करून प्रकाशन विश्वात निरनिराळे प्रयोग केले. उदाहरणार्थ, अगदी छोट्या आकारातील 'मनाचे श्लोक'ची पोथी. अत्यंत निराळ्या रंगसंगतीने नटलेला, तसंच वैविध्यपूर्ण कागद वापरून काढलेला 'भृगुसंहिते'चा खंड ही त्यांची अत्यंत वैशिष्ट्यपूर्ण कामे!

धनंजय ढवळे यांच्या आकस्मिक निधनानंतर त्यांच्या पत्नी ज्योती ढवळे यांनी पूर्वसूरीना अभिप्रेत असलेल्या दूरदृष्टीनेच व्यवसायाची धुरा यशस्वीपणे सांभाळली. आता त्यांचा मुलगा अंजनेय ढवळे हा चौथा पिढीतला सुपुत्र, पत्नी कस्तुरीबरोबर यशस्वीपणाने व्यवसाय सांभाळतोय. नुकतीच त्यांनी वेबसाईट काढली आहे. त्यावर ई-बुक स्वरूपात पुस्तकांची माहिती मिळू शकते. ११३ वर्षांच्या दीर्घ कालखंडात या संस्थेला अनेक मानसन्मान आणि पुरस्कार प्राप्त झालेले आहेत.

'शारजा' आयोजित २०१५ची अरब प्रकाशक कॉन्फरन्स

'दी अरब पब्लिशर्स असोसिएशन (APA)तर्फे' नोव्हेंबर २०१५ मध्ये शारजा येथे 'अरब पब्लिशर्स कॉन्फरन्स' आयोजित करण्यात येत आहे. त्याच वेळी 'शारजा इंटरनॅशनल' पुस्तक प्रदर्शनही भरवले जाईल.

ही कॉन्फरन्स म्हणजे अनेक प्रकाशन संस्था, साहित्यविषयक एजन्सिज आणि व्यावसायिक प्रकाशक यांचा मेळावा असणार आहे. प्रकाशन क्षेत्रात उल्लेखनीय काम करण्याबरोबरच स्थानिक तसंच राज्यपातळीवर वाचकांना पुस्तकं उपलब्ध करून देण्यामध्ये 'शारजा'ने महत्त्वाची कामगिरी केली असल्यानं या मानाच्या कॉन्फरन्ससाठी 'शारजा'ची निवड करण्यात आलेली आहे. जवळजवळ चार दशके शासक असलेले शेख, डॉ. सुलतान बीन मुहम्मद अल कासिमी यांच्या देखरेखीखाली शारजाने सांस्कृतिक क्षेत्रात जबाबदारीनं जी उत्तम गुंतवणूक केली आहे त्यामुळे 'शारजा'च्या पसंतीवर शिकामोर्तब झालं आहे.

मुख्य भाषणाबरोबरच नेटवर्किंग एजन्सीज, व्यावसायिक बैठका इ. चा समावेश या APAC २०१५ च्या कॉन्फरन्समध्ये होणार आहे. याशिवाय

ग्रंथालये, शैक्षणिक तसेच बौद्धिक संपदा, कॉपीराईट, पायर्स, डिजिटल वितरण, अरेबिक भाषा- अनुवाद याचे स्वातंत्र्य आणि प्रकाशनाच्या नवीन कल्पना याविषयी या कॉन्फरन्समध्ये चर्चा होईल.

लायब्ररी, एजन्सीज, IPA (इंटरनॅशनल पब्लिशर्स असोसिएशन, अरब पब्लिशर्स असोसिएशन (APA) एमिरेट्स पब्लिशर्स असोसिएशन (EPA) यांच्याशिवाय अरब देशातल्या इतर प्रकाशन संस्थाही या कॉन्फरन्सला हजेरी लावणार आहेत. अरब देशातल्या, तसेच जगातल्या इतर भागांतूनही सांस्कृतिक मंत्रालयाचे, ग्रंथालयाचे, सरकारी आणि खासगी संस्थांचे प्रतिनिधी, प्रकाशक, लेखक, माध्यमांचे प्रतिनिधी, कायदेतज्ज्ञ, शिक्षणतज्ज्ञही हजर राहणार आहेत.

पहिली आयपीए कॉन्फरन्स ऑक्टोबर २००९मध्ये रियाधमध्ये झाली होती. तिचा विषय होता, 'फ्यूचर ऑफ दि पब्लिशिंग इंडस्ट्री इन द अरब वर्ल्ड!'

मार्च २०१३मध्ये दुसरी कॉन्फरन्स अलेक्झांड्रिया इथे पार पडली. विषय होता, 'नॉलेज इम्पॉवरमेंट अँड चॅलेंजेस ऑफ अरब पब्लिशिंग!'

राजकमल प्रकाशनाची ६६ वर्षे

राजकमल प्रकाशनाने आपला ६६वा स्थापना दिवस इंडिया इंटरनॅशनल सेंटरमध्ये नुकताच साजरा केला. या समारंभात मराठी साहित्य विश्वातले मान्यवर भालचंद्र नेमाडे आणि सर्वज्ञकुमार यांना मराठी साहित्यातल्या विशेष कामगिरीबद्दल पुरस्कार देण्यात आला. हिन्दी साहित्य विश्वातले अनेक मान्यवर या वेळी उपस्थित होते.

प्रसिद्ध लेखक सर टेरी प्रॅचेट यांचे वयाच्या ६६ व्या वर्षी निधन झाले. जागतिक सर्वाधिक खपाच्या डिस्कव्हर्स मालिकेचे ते लेखक होते. द कलर ऑफ मॅजिक हे त्यातले पहिले पुस्तक १९८३ मध्ये प्रकाशित झाले होते. या मालिकेतली त्यांची चाळिसावी कादंबरी म्हणजे २०१३मध्ये प्रकाशित झालेली 'रायझिंग स्ट्रीम!' रंगमंच तसंच रुपेरी पडदा या दोन्ही माध्यमांमध्ये त्यांच्या बऱ्याच पुस्तकांचा वापर झाला. 'कार्नेजी मेडल'सह अनेक पुरस्कारांचे मानकरी असलेल्या टेरी प्रॅचेट यांना साहित्यातल्या महत्त्वाच्या योगदानाबद्दल 'नाईटहुड' पुरस्कार सुद्धा प्राप्त झाला.

पुरस्कार

आशा भोसले – चित्रपटसृष्टीच्या इतिहासातील महान गायिका

बालगीते, गझल, प्रेमगीते, विरहगीते, अगदी कॅब्रेही... टोकाच्या पट्टीतील ही गीते तेवढ्याच सुरेल पट्टीत बांधणाऱ्या ज्येष्ठ गायिका आशा भोसले यांच्या याच गायकीने ब्रिटनलाही मोहित केले आहे. 'ईस्टर्न आय' या वर्तमानपत्राने आशाताईंना हिंदी चित्रपटसृष्टीतील अव्वल स्थान दिले आहे.

वृत्तपत्राच्या मनोरंजन विभागाचे संपादक असजाद नाझीर यांनी हिंदी चित्रपटसृष्टीच्या इतिहास व वर्तमानातील गायक-गायिकांच्या धांडोळ्यानंतर आशाताईंची या किताबासाठी निवड केली आहे. सदाबहार २० जणांच्या यादीत दुसऱ्या स्थानी गानसम्राज्ञी लता मंगेशकर, तिसऱ्या स्थानी महमद रफी, चौथ्या क्रमांकावर किशोरकुमार व पाचव्या स्थानी मुकेश आहेत. 'ईस्टर्न आय'च्या अंकात ही यादी प्रसिद्ध झाली आहे.

सचिन सर्वोत्तम

एकहाती सामना जिंकून देण्याचे सामर्थ्य, पाच दिवस अथक खेळपट्टीवर खंबीर उभे राहण्याची मानसिक-शारीरिक ताकद, जगातील प्रत्येक गोलंदाजी अस्त्र सीमापार परतवून लावण्याचे कसब दाखवणाऱ्या सचिनचा २१व्या शतकातील सर्वोत्कृष्ट कसोटी खेळाडू म्हणून 'क्रिकेट ऑस्ट्रेलिया'ने गौरव केला आहे. 'क्रिकेट ऑस्ट्रेलिया'ने केलेल्या ऑनलाइन सर्वेक्षणात सचिन २००० सालापासूनचा सर्वोत्तम क्रिकेटपटू ठरला आहे. ऑस्ट्रेलियाविरुद्ध सर्वाधिक शतके ठोकणाऱ्या सचिनने रिकी पॉटिंगलाही मागे टाकले आहे. श्रीलंकेचा कुमार संगकारा (२), अॅडम गिलख्रिस्ट (३), रिकी पॉटिंग (४) व जॅक कॅलिस (५) तर शेन वॉर्न (७) यांचाही समावेश आहे.

भाई वैद्य यांना कोल्हापुरात शाहू पुरस्कार प्रदान

‘स्वराज्यातून सुराज्य साकार करण्यासाठी राजर्षी शाहूंनी अवलंबलेले वैचारिक मॉडेलच देशाला जमातवाद, जागतिकीकरण, भ्रष्टाचारासारख्या संकटातून तारू शकेल,’ असा विश्वास ज्येष्ठ समाजवादी विचारवंत भाई वैद्य यांनी व्यक्त केला. त्याच वेळी ‘फुले, शाहू, आंबेडकर हेच देशातील सामाजिक क्रांतीचे उद्गाते असून, त्यांच्याच विचारावर सामाजिक क्रांती उभी राहिल,’ असेही त्यांनी सांगितले. राजर्षी शाहू महाराजांच्या १४१ व्या जयंतीनिमित्त राजर्षी शाहू छत्रपती मेमोरियल ट्रस्टच्या वतीने ज्येष्ठ विचारवंत प्रा. डॉ. एन. डी. पाटील यांच्या हस्ते भाई वैद्य यांना शाहू पुरस्कार प्रदान करण्यात आला. शाहू स्मारक भवनमध्ये शाहूप्रेमींच्या उपस्थितीत हा समारंभ झाला. एक लाख रुपये, मानपत्र, स्मृतिचिन्ह असे पुरस्काराचे स्वरूप आहे. अध्यक्षस्थानी पालकमंत्री चंद्रकांत पाटील होते.

‘स्वराज्याचे सुराज्यात रूपांतर करण्यासाठी राजर्षी शाहूंनी संस्थानामध्ये जे विविध प्रयोग केल, ते विचारांचे एक मॉडेलच आहे,’ असे सांगत वैद्य म्हणाले, “समाजातील शेवटच्या व्यक्तीच्या जीवनात आनंद निर्माण करण्याबरोबरच त्याचे जीवनमान सुधारण्याचे ध्येय शाहू महाराजांनी बाळगले. त्यासाठी त्यांनी प्रसंगी राज्य गेले तरी बेहत्तर, असा पवित्रा घेतला होता. जातिप्रथेविरुद्ध त्यांना तीव्र संताप होता. जातिनिर्मूलनासाठी धारदार वृत्तीबरोबर कृतीही केली. मोफत शिक्षण, वसतिगृह, चळवळ, आंतरजातीय विवाह, मानवतेची दृष्टी अशा प्रत्येक गोष्टीत त्यांनी एक पाऊल पुढे टाकले. त्यांनी खूप लांब पल्ल्याची सामाजिक क्रांती मनामध्ये आखली होती. त्यामुळे ते पाश्चात्य देशात जाऊन आल; पण त्यांचे अंधानुकरण केले नाही. येथील जनतेला काय हवे, त्याचे मॉडेल तयार केले.”

वैद्य म्हणाले, “जमातवाद ही विकृती असून, ज्या वेळी राज्यकर्ते शाहूंनी अंगीकारलेले सामाजिक ऐक्य विसरतील, त्या वेळी भारताचे भले होणार नाही. धर्माधिष्ठित राष्ट्र अत्यंत धोकादायक आहे. हिंदू राष्ट्राची कल्पना कुणी मांडली तर सध्या सीरिया, इस्राईलमध्ये जे प्रकार होत आहेत, ते येथेही होतील. जागतिकीकरणातून विषमता वाढत आहे. विषमता वाढवणे हेच भांडवलशाहीचे धोरण आहे. केवळ औद्योगिक विकास येथे गरजेचा नसून, कृषी औद्योगिक हे मॉडेल शाहूंनी राबवले.”

प्रा. वीरा राठोड यांना साहित्य अकादमीचा युवा लेखक पुरस्कार

साहित्य अकादमीच्या प्रतिष्ठेच्या युवा पुरस्कारांच्या यादीत कवितासंग्रहांनी बाजी मारली आहे. देशातील २३ भाषांमधील विविध साहित्यकृतींसाठी अकादमीने पुरस्कार जाहीर केले. मराठीसाठी मराठवाड्यातील कवी प्रा. वीरा राठोड यांच्या 'सेनं साई वेस' या कवितासंग्रहाचा पुरस्कारार्थीत समावेश आहे.

१३ कवितासंग्रह, तीन कादंबऱ्या, सहा कथासंग्रह आणि एक समीक्षापर अशा २३ पुस्तकांना विश्वनाथ प्रसाद तिवारी यांच्या अध्यक्षतेखाली झालेल्या बैठकीत पुरस्कार जाहीर करण्यात आले. ताम्रपट आणि ५० हजार रुपयांचा धनादेश, असे पुरस्काराचे स्वरूप आहे.

अन्य भाषांतील प्रमुख पुरस्कारार्थी कवितासंग्रह : सुदीप चक्रवर्ती (बंगाली), श्रीनिशा नाईक (कोकणी), ऋषीराज जानी (संस्कृत), अमीर इमाम (उर्दू), कथासंग्रह : मौनेश बडीगर (कन्नड), हंसदा शेखर (इंग्रजी), इंदिरा डांगी (हिंदी).

युवा कवी वीरा राठोड यांच्या 'सेनं साई वेस' या पहिल्याच कवितासंग्रहाविषयी साहित्य विश्वातील जाणकारांना अगत्य वाटले. जिंतूर तालुक्यातील बंजारा समाजातला हा कवी सामाजिक वास्तवाचे आणि माणूसपणाचे शहाणे भान ठेवून दमदार कविता लिहितो आहे. बुद्ध, तुकाराम आणि कबीराची परंपरा सांगताना तो 'आमच्या वाट्याला परंपराच येते/ अन् आमचं भविष्य खाते', अशा नेमक्या ओळी लिहून जातो. भटक्या विमुक्तांच्या वेदनांना उद्गार देतो. त्याच्या या पहिल्याच काव्यसंग्रहाची दखल थेट साहित्य अकादमीने घेऊन त्याला यंदाचा युवा पुरस्कार दिला आहे.

तिघांना 'भाषा सन्मान'

अकादमीने अभिजात आणि मध्ययुगीन साहित्यातील योगदानासाठी तीन साहित्यिकांना 'भाषा सन्मान' दिला आहे. त्यात के. मीनाक्षी सुंदरम (दक्षिण), आचार्य मुनीश्वर झा (पूर्वोत्तर) यांचा समावेश आहे. चारुचंद्र पांडे आणि माथुरदत्त मठपाल यांना कुमाऊंनी भाषेच्या संवर्धनासाठी संयुक्त सन्मान जाहीर झाला आहे.

लेखनाची कोणतीही परंपरा नसताना मी लेखनप्रवाहात आलो. बंजारा संस्कृतीचे चित्रण असलेल्या या कवितासंग्रहाची दखल घेतली गेली, ही निश्चितच अभिमानास्पद बाब आहे, असे वीरा राठोड यांनी म्हटले.

श्री सरस्वती भुवन विज्ञान महाविद्यालयातील मराठीचे प्राध्यापक डॉ. वीरा राठोड हे मूळचे जिंतूर तालुक्यातील सावळी तांडा येथील रहिवासी. त्यांचे शिक्षण औरंगाबादेतच झाले. २००० पासून त्यांनी कवितालेखन सुरू केले.

लीलाधर हेगडे – अकादमीचा बालसाहित्य पुरस्कार

लीलाधर हेगडे यांना जाहीर झालेला साहित्य अकादमीचा बालसाहित्य पुरस्कार हा एका अर्थाने साने गुरुजींच्या बालसाहित्य परंपरेचाच सन्मान आहे. 'श्यामची आई' ही नितांत सुंदर कादंबरी लिहिणाऱ्या साने गुरुजींनी धडपडणाऱ्या मुलांचे एक लोभस जग मराठी साहित्यात उभे केले. या धडपडणाऱ्या मुलांचे ज्यांच्यावर सखोल संस्कार झाले, त्यांतील लीलाधर हेगडे हे एक. राष्ट्रसेवा दलाच्या प्रचार आणि प्रसारासाठी अवघी उमेदीची वर्षे वेचताना नव्या पिढीसाठी काही लिहायला हवे, कारण तीच पिढी देशाचे भविष्य घडवणार असते, याचे जागते भान ठेवून हेगडे यांनी आपली लेखणी लिहिती ठेवली. त्यांना महाराष्ट्र ओळखतो ते मुख्यत्वे शाहीर म्हणून. सेवा दलाच्या महाराष्ट्र शाहीर कलापथकातून त्यांनी कवी वसंत बापट यांच्याबरोबर संयुक्त महाराष्ट्राच्या लढ्यात शाहिरीचा धडाका उडवून दिला होता. चिनी आक्रमणाच्या वेळी हाती डफ घेऊन त्यांनी म्हटलेले 'उत्तुंग आमुची उत्तर सीमा' हे समरगीत गाजत होते. पण या शाहिरीबरोबरच त्यांनी साने गुरुजींच्या साहित्यापासून प्रेरणा घेऊन लहान मुलांसाठी, तसेच नवसाक्षरांसाठीही केलेले लेखन तितकेच मोलाचे होते. 'बैलांचा गोंधळ', 'हणमू आणि इतर कथा', 'पाचूचे बेट', 'मनी हरवली- मनी सापडली' या त्यांनी छोट्यांसाठी लिहिलेल्या गोष्टींमधून त्यांची साध्या, सोप्या शैलीमधूनही प्रसंग बहारदारपणे चितारण्याची हातोटी दिसून येते. पण केवळ मुलांचे मनोरंजन करायचे नाही, तर त्यांच्यावर मूल्यांचे संस्कारही करायचे असतात, याचे भान हेगडेंनी कधी सुटू दिले नाही. आजच्या मूल्यविहीन जगण्यात वाचनाकडे पाठ फिरवून टीव्ही आणि सोशल मीडियाच्या जालात अडकलेली मुलांची पिढी पाहिली, की लीलाधर हेगडे यांच्या बालसाहित्याचे अप्रूप वाटते.

कमल देसाईच्या कथा डीव्हीडीच्या रूपात

प्रसिद्ध लेखिका कमल देसाई यांच्या तीन कथांच्या रंगकमळ या डीव्हीडीचे त्यांच्या स्मृतिदिनी (१७ जून) ज्येष्ठ लेखक श्याम मनोहर यांच्या हस्ते प्रकाशन झाले.

माणसाचे जगणे आणि कथात्म साहित्य यासंबंधी मूलभूत चिंतन मनोहर यांनी प्रकट केले. जगणे म्हणजे सभ्यता आणि जाणणे म्हणजे संस्कृती, असे विधान करत विविध अभ्यासपद्धती निर्माण होण्याची निकड त्यांनी व्यक्त केली.

प्रसिद्ध चित्रकार प्रभाकर कोलते यांनी, 'कमल देसाई जणू झाशीची राणीच होत्या,' असे म्हणत त्यांच्या 'काळा सूर्य' या कादंबरीतील काव्यमय ओळी एकत्र करून त्यांचे वाचन केले.

निर्मिती संकल्पना डॉ. प्रिया जामकर यांची असून, अभिवाचनाचे दिग्दर्शन रवींद्र लाखे यांचे आहे. कमल देसाई यांची कथा गंभीर, अनुभवसमृद्ध आणि श्रवणीय असल्यामुळे तिचे श्राव्य रूप सर्वसामान्यांपर्यंत पोचावे या हेतूने ही निर्मिती केली.' मधल्या काळात कथा वाचल्या जायच्या आणि आता परत असा काळ आला आहे की, आधुनिक तंत्रज्ञानाच्या मदतीने गोष्टी ऐकल्या जाऊ लागल्या आहेत; पण अलीकडे भाषा नीट बोलली जात नाही. 'रंगकमळ'च्या दिग्दर्शनाच्या निमित्ताने उच्चारणाच्या विविध अर्थवाही शक्यता आजमावता आल्या, असे डॉ. प्रिया जामकर म्हणाल्या.

डॉ. संजीव गलांडेना बिर्ला पुरस्कार

जनुकांवर होणारा वातावरणाचा परिणाम अभ्यासण्यासाठी भरीव संशोधन करणारे पुण्यातील शास्त्रज्ञ डॉ. संजीव गलांडे यांना संशोधनाच्या क्षेत्रातील जी. डी. बिर्ला पुरस्कार जाहीर झाला आहे. अडीच लाख रुपये रोख आणि स्मृतिचिन्ह असे पुरस्काराचे स्वरूप आहे.

के. के. बिर्ला फाउंडेशनचे संचालक डॉ. ऋतुपर्ण यांनी या पुरस्काराची घोषणा केली. १९९१ पासून हा पुरस्कार दिला जातो. डॉ. गलांडे पुण्यातील भारतीय वैज्ञानिक शिक्षण आणि संशोधन संस्थेमधील (आयसर) 'सेंटर फॉर एक्सलन्स इन एपिजेनेटिक्स'च्या माध्यमातून संशोधन करित आहेत. या पुरस्कारापूर्वी शांतिस्वरूप भटनागर पुरस्कारानेही त्यांना सन्मानित करण्यात आले होते.

‘मेहता पब्लिशिंग’ तर्फे सत्कार

दहावीच्या परीक्षेत उत्कृष्ट गुणांनी पास झालेल्या विद्यार्थ्यांचा मेहता पब्लिकेशनतर्फे गौरव करण्यात आला. डोणजे येथील ‘आपलं घर’ या संस्थेमध्ये झालेल्या कार्यक्रमाला मेहता पब्लिकेशनसचे संचालक सुनील मेहता, मुकुल-माधव फाउंडेशनच्या सहसंस्थापिका रितू छाब्रिया; तसेच इतर पदाधिकारी उपस्थित होते.

सत्कार करण्यात आलेल्या सहा विद्यार्थ्यांमध्ये प्रतीक्षा मकेश्वरचा समावेश होता. तिची आई घरकाम करते. या दोघी मायलेकी कोथरूड येथील झोपडपट्टीत राहतात. घरची परिस्थिती नसतानाही प्रतीक्षाने ९१.४० टक्के गुण मिळविले. कचरावेचक आजीची नात असलेल्या अश्विनी साबळेने अनेक संकटांवर मात करित ७५ टक्के गुण मिळविले आहेत. या यशस्वी मुलांमुळे ‘आपलं घर’ मधील मुलांबरोबर इतर विद्यार्थ्यांनाही प्रोत्साहन मिळेल, अशी अपेक्षा प्रसिद्ध लेखिका लीना सोहोनी यांनी व्यक्त केली.

सिने अॅवॉर्ड्स

मराठी सिनेसृष्टीतील कलावंत आणि तंत्रज्ञांचा गौरव करण्यासाठी ‘सह्याद्री’तर्फे सिनेअॅवॉर्ड देण्यात येतात. ‘कोर्ट’ या सिनेमाने त्यात बाजी मारली, तर ‘बाबांची शाळा’ या सिनेमाने सर्वोत्कृष्ट सामाजिक चित्रपटाचा पुरस्कार पटकावला.

यंदाच्या सहाव्या सह्याद्री सिनेअॅवॉर्ड्सचे वितरण प्रभादेवीच्या रवींद्र नाट्य मंदिरात पार पडले.

सह्याद्री सिनेअॅवॉर्ड्समध्ये अविनाश अरुण यांना ‘किल्ला’ सिनेमासाठी दिग्दर्शनाचा पुरस्कार देण्यात आला. ‘कोर्ट’ सिनेमाला आणि विवेक गोम्बर या विशेष लक्षवेधी अभिनेत्याला पुरस्काराने गौरविण्यात आले. ‘एक हजाराची नोट’ या सिनेमासाठी उषा नाईक यांना विशेष लक्षवेधी अभिनेत्री, तर श्रीकांत बोजेवार यांना सर्वोत्कृष्ट कथा आणि गीतलेखन पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले. अजय नाईक यांना ‘बावरे प्रेम’ सिनेमासाठी संगीत दिग्दर्शनाचा पुरस्कार आणि ‘बाबांची शाळा’ला सामाजिक चित्रपटासह पराग कुलकर्णी यांना पटकथेचा पुरस्कार देण्यात आला. नागरिक सिनेमासाठी डॉ. महेश केळुस्कर यांना संवादांसाठी, तर गायकाचा पुरस्कार संभाजी भगत (नाही हिंदू गं मारला) यांना देण्यात आला. शाल्मली खोलगडे हिला ‘हॅपी

जर्नी'तील 'फ्रेश फ्रेश' या गाण्यासाठी गायिकेचा पुरस्कार मिळाला.

'एलिझाबेथ एकादशी'ने सर्वोत्कृष्ट बालकलाकार (सायली भांडारकवठेकर), छायाचित्रकार (अमोल गोळे) आणि अभिनेत्री (नंदिता धुरी) असे तीन पुरस्कार मिळवले. 'लय भारी' सिनेमासाठी रितेश देशमुखला अभिनेत्याचा पुरस्कार देण्यात आला. सुबोध भावे याला 'लोकमान्य- एक युगपुरुष' सिनेमासाठी ज्युरी विशेष पुरस्कार (नायक) आणि पल्लवी पाटील हिला 'क्लासमेट्स' सिनेमासाठी सर्वोत्तम नवा चेहरा या पुरस्कारांनी गौरविण्यात आले.

नृत्यदिग्दर्शक गणेश आचार्य (लय भारी), ध्वनी महावीर साबण्णावर (ख्वाडा), संकलन- भक्ती मायाळू (शटर), कलादिग्दर्शन देवदास भंडारे (तप्तपदी) पार्श्वसंगीत- महेश नाईक (ध्यास) हे पुरस्कारही देण्यात आले.

पुरस्कार सोहळ्यात रंग भरले ते वेदांगी कुलकर्णी, रूपाली देसाई, संस्कृती बालगुडे, मयूरेश पेम यांच्या दिमाखदार नृत्याविष्कारांनी आणि समीर विद्वांस यांनी दिग्दर्शित केलेल्या नाटिकेने.

दूरदर्शनचे अतिरिक्त महासंचालक मुकेश शर्मा, 'गोदरेज'चे वरिष्ठ अधिकारी चेतन गोरे, ज्येष्ठ अभिनेते विक्रम गोखले, वर्षा उसगावकर, मृणाल कुलकर्णी, निशिगंधा वाड, जेनिलिया देशमुख, नीला सत्यनारायण, परीक्षित साहनी, यांसह अनेक दिग्गज उपस्थित होते. कार्यक्रमाचे निवेदन अभिनेत्री मृणमयी देशपांडे आणि अभिनेता अभिजित खांडकेकर यांनी केले.

काव्यदीप पुरस्कार

'कवितेने भाषा आणि प्रांताची बंधने तोडली असून, ती आता जागतिक अभिव्यक्तीची भाषा झाली आहे,' असे मत कवी संदीप खरे यांनी व्यक्त केले.

वारजे येथील साहित्यदीप प्रतिष्ठानतर्फे कवी संदीप अवचट यांना अभिनेत्री शिल्पा तुळसकर यांच्या हस्ते काव्यदीप पुरस्काराने गौरविण्यात आले. प्रतिष्ठानच्या अध्यक्ष ज्योत्सना चांदगुडे आणि सचिव संगीता सावंत आदी या वेळी उपस्थित होते.

'मनातल्या भावना व्यक्त करण्याचे सगळ्यात चांगले माध्यम म्हणजे कविता. कवितेच्या माध्यमातून मनातले विचार कागदावर मांडण्याची कला सहज साकार होत असते. त्यामुळेच साहित्यामध्ये कवितेला महत्त्व प्राप्त झाले आहे,' असे अवचट म्हणाले.

कवितेतून माणूस उलगडत जातो. माणूस उलगडण्याची प्रक्रिया कायम ठेवत साहित्यनिर्मिती होत राहणे आवश्यक असल्याचे तुळसकर म्हणाल्या.

या सोहळ्यानंतर कवी संदीप खरे, रमेश वैद्य, मनोहर सोनवणे, बंडा जोशी, राजेंद्र शहा, रमेश वाकनीस, धनंजय तडवळकर, अजय जोशी आणि अवचट आदींनी सादर केलेल्या 'हृदयस्थ शब्दांना' या काव्यमैफलीला उपस्थितांची दाद मिळाली. मंजिरी जोशी आणि उद्धव कानडे यांनी निवेदन केले.

महाजन बंधू 'रेस अॅक्रॉस अमेरिका' विजेते

टुर दि फ्रान्सपेक्षा अधिक अवघड मानली जाणाऱ्या रेड अॅक्रॉस अमेरिका म्हणजेच रॅम या सायकल स्पर्धेत पन्नास वर्षांआतील दोन सदस्यीय सांघिक गटात विजेतेपद पटकावून नाशिकच्या डॉ. जितेंद्र व डॉ. महेंद्र महाजन या बंधूंनी इतिहास घडविला. रॅम स्पर्धा जिंकणारे महाजन बंधू पहिले भारतीय ठरले आहेत.

अमेरिकेच्या पश्चिम किनाऱ्यापासून पूर्व किनाऱ्यापर्यंतचे तीन हजार ४ मैल म्हणजे ४ हजार ८२८ किलोमीटर अंतर ८ दिवस १४ तास ५५ मिनिटांत म्हणजे अपेक्षेपेक्षा तब्बल अकरा तास लवकर पार केले. विशेष म्हणजे, महाजन बंधूंनी त्यांचे हे यश नाशिक परिसरातील आदिवासींना समर्पित केले आहे. 'व्हिजन फॉर ट्रायबल्स' नावाने त्यांनी आपल्या चमूची नोंदणी केली; तर कल्पतरू फाउंडेशनच्या मार्फत दर शंभर किलोमीटर अंतरामागे आदिवासी रुग्णांच्या मोतीबिंदूच्या पाच व नेत्रपटलाची एक शस्त्रक्रिया पारितोषिकांच्या रकमेतून करण्याचे जाहीर केले.

अमेरिकेच्या पश्चिम किनाऱ्यावरील कॅलिफोर्नियामधील ओसियन-साईड येथून २१ जून रोजी ही स्पर्धा सुरू झाली आणि पंचावन्न टाईमस्टेशन्स पार करीत सोमवारी, २९ जूनच्या दुपारी पूर्वकिनारपट्टीवरील मेरीलॅंड राज्याची राजधानी अँनापोलीस येथे तिची सांगता झाली. ३२ वर्षांची परंपरा असलेल्या या जागतिक सायकल स्पर्धेत अंतिम २४ तासांत वादळी पाऊस आणि विजांच्या भयावह गडगडाटाशी मुकाबला करत कुबरलँड आणि हँकॉकचे कठीण अंतर पार करावे लागले.

डॉ. हितेंद्र महाजन नाशिकमधील प्रसिद्ध भूलतज्ज्ञ तर त्यांचे बंधू डॉ. महेंद्र हे दंतचिकित्सक आहेत. स्पर्धेच्या अखेरच्या वीस किलोमीटर अंतरात

त्या परिसरातील भारतीयांनी स्पर्धक महाजन बंधूसमवेत धावत प्रोत्साहन दिले. विशेष म्हणजे संपूर्ण जगाचे आकर्षण असलेल्या टुर दि फ्रान्स या स्पर्धेपेक्षा रॅम स्पर्धेचे अंतर अधिक आहे आणि अटलांटिक व प्रशांत हे दोन महासागर तिच्या माध्यमांतून जोडले जातात.

पुण्यभूषण पुरस्कार

‘राज्यघटनेने सामान्य नागरिकांना दिलेल्या घटनात्मक अधिकारांचे संरक्षण करण्याची जबाबदारी माध्यमांबरोबरच लोकशाहीतील सर्व घटकांची आहे. सामान्य नागरिकांच्या या अधिकारांचे रक्षण करण्यात प्रसारमाध्यमांनी पुढाकार घ्यायला हवा,’ अशी अपेक्षा राष्ट्रपती प्रणव मुखर्जी यांनी व्यक्त केली.

पुण्यभूषण फाउंडेशनच्या वतीने मुखर्जी यांच्या हस्ते ज्येष्ठ उद्योजक प्रतापराव पवार यांना पुण्यभूषण पुरस्कार प्रदान करण्यात आला. राज्यपाल सी. विद्यासागर राव, मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस, माजी केंद्रीय कृषिमंत्री शरद पवार, पालकमंत्री गिरीश बापट, महापौर दत्तात्रय धनकवडे, ज्येष्ठ शास्त्रज्ञ डॉ. रघुनाथ माशेलकर, फाउंडेशनचे अध्यक्ष डॉ. सतीश देसाई आदी या वेळी उपस्थित होते.

याच कार्यक्रमात स्वातंत्र्यसैनिक मालती दास्ताने, बाबुराव जंगम, विठ्ठल महाजन, दुर्गानंद गायतोंडे, शंकरराव होडरकर यांनाही मानपत्र देऊन राष्ट्रपतींच्या हस्ते सन्मानित करण्यात आले.

‘माझी बहुतांश कारकीर्द संसदेच्या आवारात गेली. अनेक वेळा माझ्यावर माध्यमांनी टीका केली; मात्र ही टीका मी नेहमीच सकारात्मकरीत्या घेतली. लोकशाहीत सुसंवाद महत्त्वाचा असतो. माध्यमांनी हा सुसंवाद साधण्यासाठी पुढाकार घेतल्यास लोकशाही अधिक सशक्त आणि मजबूत होईल. त्यामुळे लोकशाहीसाठी आवश्यक असलेल्या विविध यंत्रणा सक्षम होण्यास हातभार लागेल,’ असे मुखर्जी यांनी सांगितले.

‘पुणे हे स्वातंत्र्याच्या लढ्यात आघाडीवर असलेले शहर होते. या शहरातील अनेक सुपुत्रांनी स्वातंत्र्याच्या लढ्यात अतुलनीय असे योगदान दिले आहे. आजही शिक्षण, उद्योग, समाजकारण, राजकारण अशा महत्त्वाच्या क्षेत्रांमध्ये पुण्याचे नाव अग्रस्थानी आहे,’ अशा शब्दांत राष्ट्रपतींनी पुण्याचा गौरव केला.

कथा स्पर्धा पुरस्कार

‘आपल्याकडील लेखकावर बाह्य आणि अंतर्गत या दोन्ही स्तरांवर सेन्सॉरशिप असते. ती सांभाळत साहित्यनिर्मिती होत असल्याने मर्यादा येतात,’ असे मत ज्येष्ठ साहित्यिक श्याम मनोहर यांनी व्यक्त केले.

‘महाराष्ट्र टाइम्स’ आणि ‘न्यूजहंट’ यांच्यातर्फे आयोजिण्यात आलेल्या शब्दरत्न ऑनलाइन कथास्पर्धेत शंभरहून अधिक लेखकांनी भाग घेतला होता. त्यांपैकी निवडक अठरा कथांच्या ‘खिडकी’ आणि ‘कालातीत’ या दोन ई-बुक्सचे प्रकाशनही या वेळी करण्यात आले.

बालाजी सुतार यांच्या ‘विच्छिन्न भोवतालचे संदर्भ’ या कथेला शब्दरत्न सन्मान पुरस्कार प्रदान करण्यात आला. ज्येष्ठ साहित्यिक रंगनाथ पठारे आणि संजय भास्कर जोशी यांनी परीक्षण केले.

मनोहर यांनी कथात्म साहित्याची सभ्यता आणि संस्कृती याबाबत स्पष्टीकरण देत कथासाहित्याच्या निर्मितीच्या प्रक्रियेचा वेध घेतला. ते म्हणाले, “माणसाच्या जगण्याचा शोध कथेतून घेतला जातो; मात्र, सर्जनाचे तंत्र मानवाला अद्याप साध्य झाले नाही. साहित्यनिर्मितीच्या प्रक्रियेत अनेक प्रकारचे सेन्सॉर असतात. त्यांना सांभाळत लेखन होत असल्याने मर्यादा येतात.”

मराठीत लेखकाला पूर्ण वेळ लेखन करता येत नाही, याबद्दल खंत व्यक्त करून मनोहर म्हणाले, “पूर्ण वेळ लेखक नसणे, ही आपल्या सभ्यतेतील मर्यादा आहे. त्यावर मात करता आली तर हवेच आहे. त्याचबरोबर वाचकांना घडविण्यासाठी गावोगावी उत्तम वाचनालये हवीत.”

“मराठी साहित्यात फक्त प्रतिभेच्या जोरावर साहित्यनिर्मिती होऊ शकते, असा गैरसमज पसरला आहे. चिंतनाची बैठक आणि अभ्यासाचा अभाव असल्याने मोठे लेखकही भंपक लिखाण करत आहेत,” अशी खंत संजय भास्कर जोशी यांनी व्यक्त केली. ते म्हणाले, “साहित्यनिर्मिती ही जबाबदारीने करायची गोष्ट असते. लेखकानेही कष्ट करायचे असतात, या गोष्टीचा अनेकांना विसर पडलेला दिसतो. साहित्यकृती लेखकाच्या पुढे जाणे, हे त्या लेखनाचे यश असते.”

पुरस्कारविजेत्या कथेचे अभिवाचनही त्यांनी केले.

अनघा केसकर, सखदेव आणि विजय खाडिलकर यांना विशेष शब्दरत्न पुरस्काराने, तर नीलेश आर्ते यांना शब्दरत्न परीक्षक पुरस्काराने गौरविण्यात आले. ‘न्यूजहंट’चे एन. रावणन, प्रतीक पुरी, ‘महाराष्ट्र टाइम्स’चे वरिष्ठ सहसंपादक श्रीधर लोणी, वर्षा गायकवाड आदी या वेळी उपस्थित होते.

दोस्ती

मधुमती शिंदे यांनी बडोदा युनिव्हर्सिटीमधून होम सायन्समध्ये बी.एस्सी., बी.एड. पर्यंत शिक्षण घेतले.

होलीक्रॉस कॉन्व्हेंट स्कूल, कोल्हापूर येथे इंग्रजी, हिंदी व इतिहास विषयाच्या अध्यापक म्हणून काम केल्यानंतर 'ट्रॅव्हल कॉर्पोरेशन ऑफ इंडिया', नरिमन पॉइंट कंपनीची

एक्झिक्युटिव्ह ऑफिसर म्हणून सौ. शिंदे यांनी काम केले. तसेच विशेष कार्यकारी दंडाधिकारी म्हणूनही ५ वर्षे काम केले.

राष्ट्रवादी काँग्रेस पार्टी कोल्हापूरच्या त्या जिल्हा उपाध्यक्ष होत्या. कोल्हापूर येथे १९९० मध्ये त्यांनी सर्वप्रथम प्ले स्कूल व नाना-नानी पार्क येथे स्पर्धा परीक्षा अभ्यासिका सुरू केली.

सध्या राजर्षी शाहू छत्रपती गव्हर्नमेंट मेडिकल कॉलेज, कोल्हापूर येथे एथिकल कमिटीमध्ये त्या सोशल वर्कर म्हणून कार्यरत असून, श्रीमान योगी रणजित देसाई सार्वजनिक ग्रंथालय, कोल्हापूर येथे गेली १० वर्षे अध्यक्ष म्हणून काम पाहत आहेत.

प्राण्यांनी गजबजलेल्या
जंगलाच्या पार्श्वभूमीवरच्या
जीवनसंघर्षाच्या रोमांचकारक कहाण्या

लेखिका सौ. मधुमती शिंदे यांच्या या पुस्तकातील दोन कथा
येथे वानगीदाखल देत आहोत.

जीवनसाफल्य

डोंगराच्या माथ्यावर रुपेरी कडा उमटली होती. पहाटेचं धुकं पांघरून डोंगराची वळचण झोपी गेली होती. हळूहळू रानावरचं धुकं बसल्या जागी विरू लागलं. उंच गेलेल्या बोडक्या वृक्षाला जाग आली. त्या वृक्षाच्या बुंध्याभोवती हिरवंगार गवताचं मोकळं कुरण होतं. त्या झाडाच्या बारीक फांद्या वाऱ्यावादळात कोसळल्या होत्या. त्या झाडावर दंवाचे सकाळचे थेंब ओघळत होते. रानाच्या नव्या हिरव्या पालवीवर मोहराचे रंगीबेरंगी तुरे उमटले होते. त्या वृक्षाला लागूनच जरा अंतरावर नदीचा खळखळ वाहत जाणारा पट्टा दिसत होता. आता हळूहळू पक्ष्यांची किलबिल चालू झाली.

झाडाच्या पायथ्याशी त्या झाडाच्या ढोलीतून एक गुबगुबीत पांढराशुभ्र ससा बाहेर पडला. त्या नाजूक पावलांच्या स्पर्शानं झाडाचं उभं अंग मोहरून गेलं. त्याचे लाल टपोरे माणकासारखे डोळे चोहीकडे फिरत होते व भिऱ्या डोळ्यांनी आपल्या शत्रूचा सुगावा घेत होते. तो आपली छोटीशी झुबकेदार शेपटी उगीचच फडफडवत होता. आपले पुढचे पाय सशानं लांब केले, झटकल्यासारखा आळस दिला व तो मुक्तपणानं हिरवंगार गवत चरू लागला. ते हिरवं कोवळं चवदार गवत तोंडात घेतलं की थोड्याच वेळात विरघळून जाणारं होतं. ससा धावत सुटला व त्या गवतावर तुटून पडला. तो भान हरपून ते गवत चघळत बसला.

झाडाच्या ढोलीत एक घुबड पहाटेची चाहूल लागताच आत आपल्या घरात जाण्याच्या मार्गात होतं. सशानं एकवार त्या घुबडाकडे पाहिलं व म्हणाला, “घुबडोपंत, आता आत जावा. सूर्याच्या किरणांमुळे तुमची दृष्टी क्षीण होईल व तुम्ही कुणाचं तरी भक्ष्य बनाल.”

घुबड : “तुम्हाला बघितलं की बरं वाटतं. हिरवीगार सृष्टी व फुलं पहाटेच्या वेळी पाहिलं की लक्षात येतं, परमेश्वर केवढा मोठा चित्रकार आहे व त्यानं अनेक रंग मुक्त हातांनी उधळले आहेत. पण आमच्यावर अवकृपा का, असं कधीकधी मनात येतं; कारण आम्ही अंधारात; ना कोण मित्र ना शत्रू- फक्त काळोख ! जीव कंटाळतो. जरा तुमच्याशी चार शब्द बोललं की आपण जिवंत आहोत व आपल्याला एक मित्र आहे याचा सुखद आनंद मिळतो. तुम्हाला परमेश्वरानं कसं कापसाच्या बोळ्याप्रमाणं बनवलं. तुमचं शांत, शुभ्र, स्वच्छ रूप पाहून बरं वाटतं. आम्ही मात्र सूर्याचं सुरेख सोनेरी रूप पाहू शकत नाही, ना पृथ्वीचं उमललेलं रूप. आमचे बटबटीत डोळे हे परमेश्वरानं निर्माण केलेलं मनोहर चित्र पाहू शकत नाहीत. फक्त रात्रीचा अंधकार तेवढा आमच्या डोळ्यांत भरून घेतो.”

ससा : “आता उगीचच माझी तारीफ करत बसू नका. तू आत जा नाही तर बहिरी ससाणा तुझा फडशा पाडेल.”

त्याची आज्ञा पाळत घुबड पटकन आपल्या ढोलीत जातं. थोड्याच वेळात एक ससाणा आकाशातून सरळ रेषेत पृथ्वीवर उतरतो. त्याला पाहून भिऱ्या सशानं टुणकन उडी मारून आपल्या बिळात पटकन प्रवेश केला. ससाणा आपलं भक्ष्य चोहीकडे शोधतो. झाडाच्या पायथ्याशी बसून कंटाळतो व शेवटी नाईलाजानं हताश होऊन झाडावर जाऊन बसतो. आता रानात

अवखळ वारं भिरभिरत होतं. सुकलेली पानं पायथ्याशी एक जोराची वावटळ करून आपली ताकद दाखवून दूरवर पानं उडवत गेली. त्याबरोबर झाड जरासं थरथरलं.

झाडाच्या काटक्या त्या वाऱ्याबरोबर उडत गेल्या. उरलीसुरली झाडाची, पानांची व काटक्यांची निशाणी, ती पण वाऱ्यानं उडवून लावली. झाडाला अतोनात दुःख झालं. होती नव्हती ती वखंही उडून गेली व त्याला उघडं केलं. झाड मनातल्या मनात म्हणालं, “परत रानात पालवी फुटेल तेव्हा माझ्या अंगावर एक तरी कोंब फुटेल का? का मी असाच एकटा उघडबोडका राहीन?”

तो बहिरी ससाणा उगीचच आपले पंख फडफडवून त्याच्या बोडक्या फांदीला हेलकावे देत होता. झाडाला वाटलं की, आता आपण कोसळून पडू. वयोमानानं त्याची ताकद कमी झाली होती; पण जगायची चिकाटी होती म्हणून तो तग धरून होता. आता त्या झाडाची नजर त्याच्या पायथ्याशी गेली. जराशी सळसळ, जरासा चिवचिव आवाज उमटू लागला. त्यानं पाहिलं तर बदकाची पिलं आपल्या आईच्या पाठोपाठ त्याच्या पायथ्याच्या हिरवळीवर चरत होती. झाडाचा जीव घाबरला.

त्याच्या मनात आलं, ‘आता हा बहिरी ससाणा माझ्या डोक्यावर व खाली पायथ्याशी ही नवजात पिलं. आता मी माझ्या डोळ्यांनी कुणाचा मृत्यू पाहायचा? परमेश्वरा, यांना वाचव!’

बदकिणीला शत्रूची चाहूल लागताच तिनं गडबडीनं आपली पाचही पिलं शेजारीच असलेल्या करवंदाच्या जाळीत नेऊन आपल्या पंखाखाली लपवली. बहिरी ससाणा स्वतःशीच म्हणतो, 'आता तर पाच पिलं माझ्या डोळ्यांसमोर होती.' त्याच्या तोंडाला पाणी सुटलं. 'कोणाला पहिल्यांदा भक्ष्य करू? का पाचही जणाचा एकदम फडशा पाडू?' या विचारात असतानाच ती कुठं लपून बसली हे कळलंच नाही.

झाडानं मनापासून परमेश्वराचे आभार मानले. बदकिणीची नवजात पिलं त्याच्या मुळावरून त्याच्या पायथ्याशी खेळताना आता त्याला त्याचा आनंद घेता येईल, म्हणून तो सुखावतो.

मारणाऱ्यापेक्षा वाचवणारा श्रेष्ठ असतो, हे त्याला कळून चुकलं. बहिरी ससाणा काहीच भक्ष्य मिळालं नाही म्हणून निराश होऊन पंख फडफडवतो, पंखांमध्ये बळ भरतो व उंच आकाशात भरारी घेऊन क्षितिजात लुप्त होतो.

ससा आता त्या बिळातून बाहेर येतो. त्याबरोबर ती बदकीण आपल्या पिलांना जाळीतून बाहेर घेऊन येते व सशाबरोबर गवतात चरायला लागते. सूर्य माथ्यावर आला होता. सावली पायथ्याशी घेऊन भर उन्हात झाड पेंगत होतं. त्याच्या पायथ्याशी ससा व पिलं आनंदानं खेळत होती. त्यांना उन्हाचं भान नव्हतं.

ससा : “बदकीणबाई, तुमची पिलं आज वाचली. तो दुष्ट बहिरी ससाणा कधीपासून झाडावर बसला होता. त्याला माहीत आहे की मी इथं राहतो, पण मी अजून त्याचं भक्ष्य झालो नाही. आकाशातला काळा ठिपका चालताना मला दिसला व त्याची सावली गोल-गोल फिरताना दिसली की माझ्या लगेच लक्षात येतं की हा शिकारी माझी शिकार करायला आला आहे. तू पण लक्षात ठेव. चरताना भान विसरून चरत जाऊ नकोस.”

बदकीणबाई : “माझी किती काळजी करतोस? ही पिलं मोठी होईपर्यंत माझी तारेवरची कसरत आहे. कधीकधी दोन-दोन दिवस माझी पिलं उपाशी राहतात. कोल्हे, मुंगसं अशा अनेक जनावरांपासून डोळ्यांत तेल घालून माझ्या पिलांचं रक्षण करावं लागतं.”

झाड या दोन मित्रांचा संवाद ऐकत असतं व ते मनोमन सुखावतं. झाड मनाशी म्हणतं, “कुठं तो दुष्ट बहिरी ससाणा- सतत भक्ष्य शोधणारा, नवजात पिलांचा फडशा पाडणारा व कुठं ही अहिंसावादी बदकं आणि ससा.”

अचानक झाडाच्या अंगावर कुणीतरी ओरबडल्यासारखं वाटलं. ते नाजूक पाय कुणाचे? अरे! ही तर खारूताई. सरसर करत, चीत्कारत, उगीचच आवाज करत त्याच्या अंगावर चढते व त्याच्या शेंड्यावर जाऊन आपली झुपकेदार शोपटी उगीचच आपटते.

तिचं तुरुतुरू चढणं पाहून ससा खुद्कन हसतो व म्हणतो, “खारूताई, उगीचच झाडावर वरखाली करू नको. तुझी तीक्ष्ण नखं या झाडात रुततात; तो आधीच वृद्ध झाला आहे.”

खारूताई : “थांब रे बाबा, माझा साथीदार कुठंतरी हरवला आहे की कुणी त्याचा फडशा पाडला ते बघते.”

खार झाडाच्या उंच टोकावर जाऊन जोरजोरात आपल्या साथीदाराला चीत्कारून बोलवायला लागते. तो तिचा आवाज एकसारखा जंगलात घुमू लागतो. शेवटी दूरवरून प्रतिसाद ऐकू येतो. ती आनंदानं झरझर करत चीत्कारत झाडाच्या पायथ्याशी येते व आवाजाच्या दिशेनं झेप घेते. झाडाला तिची कीव येते. एवढासा जीव; पण आपल्या साथीदारावर प्रेम केवढं! ती आपल्या साथीदाराला हळूहळू ओढत झाडाच्या पायथ्याशी घेऊन येते.

तो रक्तबंबाळ झालेला त्याला पाहून ससा म्हणतो, “अरे बापरे! कुणी याचा पाय दुखावला? माझ्या बिळात त्याला घेऊन ये. तो बरा होईपर्यंत माझ्या बिळातच राहा.”

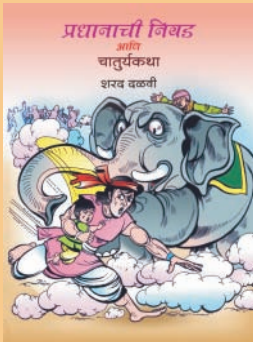
खार रडत रडत सांगू लागली, “तो बहिरी ससाणा, त्यानंच उडून जाता-जाता याला पकडलं, पण हा चतुराईनं व ताकदीनं त्याच्या पंज्यातून निसटला व एका खड्ड्यात पडला. तो दुष्ट ससाणा आपल्या सर्वांना एकापाठोपाठ एक खाणार, असं मला वाटतं.” असं म्हणून ती पुन्हा रडू लागली.

ससा : “आपण सर्व जण या झाडाच्या आजूबाजूलाच निवारा करू या. संकटावर सर्वांनी मिळून मात करू या. तू भिऊ नकोस.”

झाड : “माझ्या मुलांनो, तुम्ही माझ्या आश्रयानंच राहा. मला ना पानं, ना फांद्या. त्या बहिरी ससाण्याला माझ्यावर बसायला आता एकपण फांदी नाही. तेव्हा तो इकडे फिरकणारच नाही. माझ्या फांद्या गळून पडल्यावर मला अतोनात दुःख झालं होतं; पण आता आनंद होतोय की माझ्या अंगावर तो दुष्ट बहिरी ससाणा बसणार नाही; पण तुम्हा लोकांना माझा आसरा लाभेल. वृद्धापकाळी आपण जेव्हा सर्वस्व हरवून बसतो, तेव्हा कुठंतरी परमेश्वर जगायचा एक आधार देतो.”

झाड मनापासून आनंदानं डोलू लागतं. मृत्यूची वाट बघणारा आता जगायचं स्वप्न रंगवू लागतो. मनुष्याला पण एक आशेचा किरण व एक प्रेमाचा धागा मिळाला, तर तो त्याचं आयुष्य सुगंधानं फुलवतो व त्याचा सुगंध सर्व समाजामध्ये पसरवतो व त्या गंधामध्येच धुंद होऊन जीवन जगतो.

तात्पर्य : आयुष्याची पुंजी आधार व प्रेमच आहे.

प्रधानाची निवड आणि चातुर्यकथा

लेखक
शरद दळवी

किंमत - ६०/- रु.

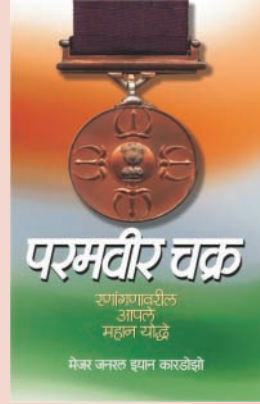
पोस्टेज - ३०/- रु.

परमवीर चक्र

मूळ लेखक
मेजर जनरल इयान कारडोझो

अनुवाद
ज्योत्सना लेले

किंमत - २२०/- रु.
पोस्टेज - ३०/- रु.

आपल्या मातृभूमीच्या रक्षणासाठी पेटून उठलेल्या हिंमतवान भारतीय सैनिकांच्या या कथा आहेत. त्यांना त्यांच्या वरिष्ठांकडूनही तसेच प्रोत्साहन मिळाले.

युद्ध ही जरी राष्ट्राने हाती घेतलेल्या राजनीतीची पुढील पायरी असली तरी, रणधुमाळीत तोलले जाते ते सैनिकांचे नशीब!

भारतीय सैनिक- ज्यांच्या गळी 'स्वतःआधी सेवा' हे तत्त्व पूर्णपणे उतरलेले असते- युद्धातील सर्व आव्हाने ते अंगावर घेतात, प्रतिकूल परिस्थितीमधून मार्ग शोधतात आणि अशक्यप्राय वाटणारे यश हसतमुखाने खेचून आणतात.

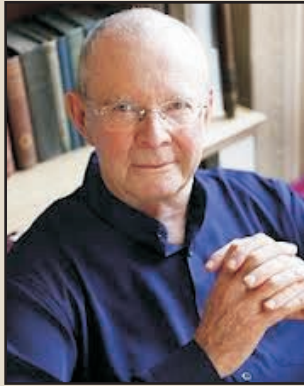
फार थोड्यांचे शौर्य पदकाने सन्मानित होते. बाकीच्यांची दखल घेतली जाणे गरजेचे आहे. हे सर्व योद्धे- जे निर्भीड होते-

ते कशामुळे झाले? त्यांना कोणी घडविले?

भारतीय सैनिकांचे कर्तृत्व, त्यांची ध्येयधारणा, त्यांनी भारतीय सैन्याची आणि आपल्या देशाची केलेली सेवा वाचकांपर्यंत पोहोचवायचे काम या पुस्तकाने केले आहे. ज्या भारतभूमीसाठी या जवानांनी आपले रक्त सांडले, त्या भारताचे सर्वार्थाने रक्षण करणे, हे प्रत्येक भारतीयाचे परम कर्तव्य आहे. या शूर योद्ध्यांना तीच खरी श्रद्धांजली आहे.

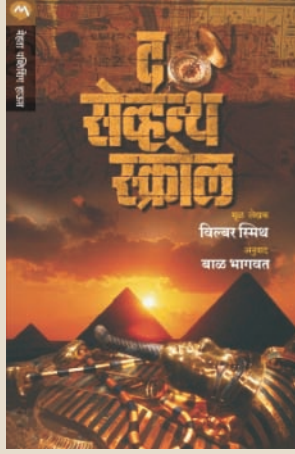
पुस्तक परिचय

द सेव्हन्थ स्करोल

विल्बर स्मिथ यांचा जन्म १९३३मध्ये मध्य आफ्रिकेत झाला. मायकेल हाउस आणि व्होड्स विद्यापीठामध्ये त्यांचे शिक्षण झाले. १९६४मध्ये लिहिलेल्या 'व्हेन द लायन फीड्स' या कादंबरीच्या यशानंतर त्यांनी लेखनासाठीच आयुष्य घालवले. जगभर प्रवास करून बारकाईने, तपशीलवार संशोधन करून लिहिलेल्या त्यांच्या तीसहून जास्त कादंबऱ्या प्रसिद्ध झाल्या आहेत. सव्वीस भाषांमध्ये त्यांच्या कादंबऱ्यांचे अनुवाद झाले आहेत. इजिप्तच्या पार्श्वभूमीवर लिहिलेल्या चार कादंबऱ्यांमधील 'द सेव्हन्थ स्करोल' ही दुसरी कादंबरी.

अवघड गिर्यारोहण करताना भूस्खलन होऊन
प्रचंड कडा कोसळला
अभूतपूर्व विध्वंसाचे तांडव

लेखक - विल्वर स्मिथ
अनुवाद - बाळ भागवत

या पुस्तकातील काही भाग वाचकांसाठी येथे देत आहोत

दुसऱ्या दिवशी पहाटेपूर्वीच्या काळोखात खेचरांवर सामान लादले जात असताना त्यांनी इथिओपियन काळी, कडू कॉफी प्यायली आणि सरळ पुढला रस्ता धरला.

उगवत्या सूर्याच्या प्रकाशात चमकणारे काळेकभिन्न कडे हात लावता येईल, इतक्या जवळ वाटत होते. रॉयनही निकोलसबरोबर झपाट्याने चालत होती. “या वेगाने चालत राहिलो, तर दुपारपर्यंत उभी चढण जिथून सुरू होते, तिथपर्यंत पोहोचू. मग एखाद्या वेळी रात्र धबधब्यामागच्या गुहेत काढता येईल,” निकोलसने सांगितले.

“त्याचा अर्थ दोन-एक दिवस वाचतील आणि उद्या कधीतरी ट्रक्सजवळ पोहोचू.”

“बहुतेक शक्य होईल ते. मलाही इथून कधी बाहेर पडतो, असं झालं आहे.”

“इथं अगदी सापळ्यात अडकल्यासारखं वाटतं,” रॉयनने कबुली दिली. दोन्ही बाजूंचे उंच कडे जवळ येत होते. पायवाट त्यांना दान्डरा नदीच्या चिंचोळ्या होत जाणाऱ्या पात्राशी घेऊन जात होती. “मी विचार करते आहे, निकी...”

“कुठल्या निष्कर्षाला आली आहेस?”

“निष्कर्ष नाहीत; पण अस्वस्थ करणारे विचार. समज की आपले फोटो, स्टीलीवरच्या लिपीचे ठसे वगैरे पेगॅससमध्ये त्या सर्वांचा अर्थ लावू शकणाऱ्या कुणाच्या तरी हातात पडले आहेत. आपण शोधात केलेली प्रगती बघितल्यावर त्यांची काय प्रतिक्रिया असेल?”

“चांगले विचार नाहीत. पण सुसंस्कृत जगामध्ये पोहोचेपर्यंत त्याबाबत आपणही काही करू शकत नाही. सध्या फक्त डोळे उघडे ठेवायचे आणि हुशार राहायचे. माझ्याकडे माझी रिग्बी रायफलही नाही. बसलेल्या बदकांच्या थव्यासारखे आहोत आपण. विनासायास आपल्याला कोणीही उडवू शकेल.”

अली, मन्क्स, खेचरे हाकणारे म्युलिटिअर्स या सर्वांचे मत तसेच असावे. सगळे जण घाईने पावले उचलत होते. दुपारी त्यांनी थोडी विश्रांती घेऊन कॉफी प्यायली, खेचरांना पाणी पाजले. इतर जण शेकोटी पेटवत असताना निकोलस दुर्बीण घेऊन कडा चढायला लागला. थोड्याशा उंचीवर गेल्यावर त्याने मागे वळून बघितले तर रॉयनही त्याच्या मागोमाग चढत होती. ती जवळ येईपर्यंत तो थांबला.

“संधी मिळाली होती, तर तू विश्रांती घ्यायला हवी होतीस,” त्याने तिला जरबेत म्हटले. “दमछाक झाली, तर ती फार धोकादायक ठरू शकते.”

“मी तुला एकट्याला कुठंही जाऊ देणार नाही. तू काय करतोस ते कळायला हवं मला.”

“थोडी टेहळणी. आपण खरंतर पुढे स्काऊट्स पाठवायला हवेत. या वाटेनं आंधळेपणानं धावत सुटणंही चुकीचं आहे. आपण आलो तेव्हाची आठवण बरोबर असेल, तर मधला थोडा भाग धोकादायक ठरू शकतो. तिथं कशाला तोंड द्यावं लागेल, ते देवालाच माहीत!”

ते वर चढत राहिले खरे; पण जास्ती वर जाण्याचा प्रश्नच नव्हता. उभाच्या उभा कडा त्यांची वाट अडवत होता. निकोलसने तिथूनच दुर्बिणीने दरीच्या दोन्ही बाजूंवर नजर टाकायला सुरुवात केली. त्याला आठवत होते, तसाच भाग होता हा. पुढल्या भागात उभीच्या उभी चढण होती. जमीन जास्ती-जास्ती खडकाळ बनत होती. पायवाट नदीच्या काठाकाठानेच जात होती. किनारा म्हणजे ही थोडीशी अरुंद पट्टी. शेजारी वाऱ्यापावसाने भयानक आकार धारण केलेले उंचच उंच सुळके. वॉल्ट डिस्नेच्या कार्टूनमधल्या चेटकिणींच्या गढ्यांच्या भीतिदायक भिंतीच जणू! एका ठिकाणी पायवाटेवरती लाल वाळूच्या खडकाचा बनलेला कड्याचा भाग आडवाच्या आडवा पुढे आला होता. त्यामुळे नदीलाही वळण घ्यावे लागले होते. पायवाट तर इतकी अरुंद झाली होती की, ओझी लादलेली खेचरे काठावरून नदीतच पडावीत.

निकोलसने दरीच्या तळाचा भाग काळजीपूर्वक बघितला. कुठेही संशयास्पद किंवा दिसायला नको असे काही आढळले नाही. त्याने मान वर केली आणि सर्व कड्यांवर नजर फिरवली.

एवढ्यात त्याला खालून अलीचा आवाज आला, “लवकर, एफेंडी. खेचरे निघायला तयार आहेत.”

निकोलसने त्याला हात केला. शेवटची नजर फिरवण्यासाठी दुर्बिणी सगळीकडे फिरविली. समोरच्या कड्यावर कुठलातरी प्रकाश क्षणभर अत्यंत प्रखरपणे चमकून नाहीसा झाला. जसा काही हेलिओग्राफचा सिग्नलच. त्याने आपले पूर्ण लक्ष ज्या कड्यावरून तो प्रखर प्रकाश चमकून गेला होता, त्या कड्याकडे वळवले.

“काय झाले? काय दिसले तुला?” रॉयनने विचारले.

“खात्री नाही. बहुधा विशेष काही नसेलही,” दुर्बिणी खाली न घेता तो उत्तरला. पण तो पॉलिश करून गुळगुळीत केलेल्या धातूवरून, दुसऱ्या एखाद्या दुर्बिणीच्या भिंगावरून, लपून गोळीबार करायला तयार असलेल्या कुणाच्यातरी रायफलच्या नळीवरून परावर्तित झालेला प्रकाश असण्याची शक्यता होती. पण काही झाडांची चकचकीत पाने, कोरफड, अभ्रकाचा तुकडा, खडकांमधले स्फटिकदेखील असाच प्रकाश परावर्तित करतात. काही मिनिटे आपली दुर्बिणी त्या एका ठिकाणीच रोखून तो बघत होता. खालून पुन्हा अलीचा आवाज आला.

“म्युलिटिअर्स थांबायला तयार नाहीत. चला लवकर.”

“काही नाही. निघू या.” तो उभा राहिला आणि रॉयनचा दंड पकडून खाली उतरायला लागला. त्या क्षणाला त्याला पुढून कुठूनतरी कोसळणाऱ्या दगडांचा आवाज आल्यासारखे वाटले. तिला थांबवून, गप्प राहायची खूप करीत तो थबकला. त्याने पुन्हा एकदा आजूबाजूच्या कड्यांकडे बघितले.

एकाएकी त्यांच्या वरच्याच कड्यावरून दोन वळलेली शिंगे पुढे झाली. त्यामागोमाग एका म्हाताऱ्या कुडूचे डोके. कान पुढे वळलेले. गळ्याखालच्या पोळ्याची कड गरम वाऱ्याने हलत होती. ते थांबले होते तिथल्या वरच्या कड्याच्या टोकावर तो थांबला. पण त्याने यांना बघितले नव्हते. त्याने डोके वळवून तो जिथून आला होता, त्या दिशेनेच बघितले. त्याचा सावध पवित्राच सांगत होता की, तो कशाला तरी बुजला होता.

निकोलस आणि रॉयनचे अस्तित्व अजूनही कुडूच्या लक्षात आले नव्हते. तो एकदा फुरफुरला आणि कड्यावरून धूम पळत सुटला. त्यांच्या नजरेसमोरून नाहीसा झाला. त्याच्या धावण्याचा आवाजही हळूहळू येईनासा झाला.

“तो कशालातरी भयंकर घाबरला आहे.”

“कशाला?” रॉयनने विचारले.

“काहीही असू शकेल... एखाद्या वेळी चित्ता वगैरेही,” निकोलसने उत्तर दिले. त्याने खाली बघितले. मन्क्स आणि खेचरे आधीच पुढे निघाली होती. पण त्याचे पाय घुटमळत होते. तो अस्वस्थ झाला होता.

“काय करायचे आपण?” रॉयनने विचारले.

“आपल्याला पुढल्या रस्त्याची पाहणी करायला हवी... म्हणजे वेळ असेल तर आणि तोच आपल्याकडे नाही.” त्यांचा काफिला तर झपाट्याने पुढे निघाला होता. ते आता खाली उतरून निघाले नाहीत, तर मागे पडायची शक्यता होती. एकटेच राहिले असते. हातात शस्त्रही नाही. काही सुचत नसले, तरीही काय तो निर्णय ताबडतोब घ्यायला हवा होता.

“चल,” तिचा हात धरून निकोलस म्हणाला. ते सरकत, घसरतच खालपर्यंत आले आणि काफिल्यामागे धावत सुटले.

काफिला गाठल्यावरही निकोलसची अस्वस्थता कमी होत नव्हती. त्याची नजर पुन्हापुन्हा वरच्या कड्यांवर भिरभिरत होती. उजव्या बाजूच्या कड्यांमुळे अर्धे आकाशच दिसत नव्हते. डावीकडून मोठा खळखळट करत वाहणाऱ्या फेसाळ नदीच्या आवाजापुढे दुसरे कुठलेच आवाज येत नव्हते.

निकोलसला अभिमान होता की, कोणत्याही संकटाची त्याला आधी चाहूल लागते. त्याच्या अंतर्मनातून त्याला नेहमी धोक्याची सूचना आगाऊ मिळते. यामुळे अनेकदा त्याचा जीव वाचला होता; पण आता तशी काही सूचना त्याला मिळत नव्हती. जो प्रखर प्रकाश क्षणभर चमकून नाहीसा झाला होता, त्याची अनेक कारणे असू शकत होती आणि कुडूच्या दचकून वागण्याचीही.

पण तरीही तो बेचैन होता. त्याचे सर्व लक्षच कड्याकपारींवर खिळत होते. एक बारीकसा ठिपका वरच्या कड्यावरून खाली यायला लागला. वाळलेले पान असणार. तरंगत, हेलकावे खात, अलगद ते उतरत होते. इतक्या क्षुल्लक गोष्टीपासून कसा धोका असेल? पण तरीही त्याची नजर आता तरंगत येणाऱ्या गोष्टीवरून दूर होत नव्हती.

ते तांबूस पान गिरक्या खात, वेटोळी घेत, त्याच्या गालाला स्पर्श करित पडताना त्याने ते नकळतच हातात पकडले. धड न बघताच बोटांनी चुरगळले. त्याचा चुराडा होणार अशी त्याची अपेक्षा होती. पण त्याचा स्पर्श नरम आणि लवचीक होता. थोडा तेलकटही.

त्याने हात उघडला. ते पान नीट बघितले. ते पान नव्हते. तेलकट असा कागदाचा तुकडा होता. तांबूस, थोडासा पारदर्शकसुद्धा. आणि क्षणात त्याच्या डोक्यात संकटाची आगाऊ सूचना देणाऱ्या धोक्याच्या घंटा घणघणायला लागल्या. त्या उजाड आणि दुर्गम भागात कागदाचा तुकडा हातात पडावा, हेच त्याचे फक्त कारण नव्हते. त्या कागदाचा दर्जा आणि आगळा स्पर्श त्याच्या ओळखीचा होता. त्याने तो तुकडा नाकाजवळ नेला. नायट्रोजनचा झणझणीत दर्प त्याच्या घशापर्यंत गेला.

“जेली!” आश्चर्यानेच त्याच्या तोंडातून शब्द उमटला. त्याने तो वास कशाचा आहे, हे तत्काळ ओळखले होते.

सेम्टेक्स आणि प्लॅस्टिक स्फोटकांच्या या युगात लष्करी उपयोगासाठी जिलेटिनचा वापर कधीच बंद झाला असला, तरी खाण आणि खनिज क्षेत्रात लाकडाच्या लगद्यात मिश्रण करून गुंडाळलेल्या नायट्रोजिलेटिनच्या कांड्यांचा सुरंगांची दारू म्हणून उपयोग होत असे आणि त्या कांड्या अशा तऱ्हेच्या मेण लावलेल्या कागदात गुंडाळल्या जात. कांडीच्या डोक्यावर डिटोनेटर बसवण्यापूर्वी स्फोटके गुंडाळलेल्या त्या कागदाचा तुकडा फाडून टाकला की, स्फोटकाची कांडी दिसायला लागे. त्याच्या आयुष्यात पूर्वी या गोष्टींचा त्याने इतक्या वेळा वापर केला होता की, तो हा वास आजन्म विसरू

शकला नसता.

त्याच्या मनातले विचार धावायला लागले. ते या रस्त्यानेच येणार अशी अपेक्षा ठेवून जर वरच्या कड्यांवर सुरंग ठासून भरले असतील, तर त्याने जो प्रकाश पाहिला होता, तो खडकांमध्ये लावलेल्या सुरंगांना जोडणाऱ्या तांब्याच्या तारांचाही असू शकत होता किंवा अशाच कुठल्या तरी साधनांचाही. तसे असेल तर या क्षणाला सर्किट बॉक्समध्ये प्लन्जर घुसवण्यासाठी तिथे कुणी लपूनही बसलेले असेल. शक्यता होती की, या लपलेल्या माणसामुळेच कुडू धूम पळत सुटला होता.

“अली!” तो मोठ्याने ओरडला, “थांबव सर्वांना. मागे फिरा.”

काफिल्यापुढे पोहोचण्यासाठी त्याने पुढे धाव घेतली; पण त्याची मनातून खात्री पटली होती की, वेळ निघून गेली आहे. उशीरच झाला आहे. कड्यावरून कोणी निकोलसच्या हालचालींवर नजर ठेवत असेल, तर या काफिल्यापुढे जाऊन अरुंद पायवाटेवरून खेचरांना उलटे वळवून सुरक्षित मागे पोहोचणे शक्य नाही... तो थबकला. रॉयन! तिची काळजी प्रथम. त्याने धावत मागे फिरून तिचा दंड पकडला.

“पळ! पायवाटेवरून जास्तीत जास्त दूर.”

“काय झाले निकी? काय करतो आहेस तू?” ती स्वतःला सोडवायचा प्रयत्न करत म्हणाली.

“नंतर... नंतर सांगतो... या क्षणी फक्त माझ्यावर विश्वास ठेव... दूर पळ.” त्याने तिला दोन पावले ओढल्यावरच ती स्वतःहून त्याच्याबरोबर मागे धावत सुटली.

त्यांनी पन्नास यार्ड अंतर कापले असेल-नसेल, तर वरचा कडा उद्ध्वस्त झाला. या स्फोटाचा दणका इतका जबरदस्त होता की, निर्माण झालेल्या हवेच्या वावटळीने ते कोलमडले. त्यांना आपले कान फुटल्यासारखे वाटायला लागले. नंतर डोक्यावरच मेघांच्या गडगडाटासारख्या एकामागोमाग एक झालेल्या स्फोटांनी निर्माण झालेल्या शॉक वेव्हने त्यांना तडाखा दिला आणि पार हादरवून टाकले. आपण काय करतो आहोत, कुठे पळतो आहोत, याच्या जाणिवाच नष्ट झाल्या.

निकोलसने रॉयनला जवळ घेत मागे वळून बघितले. कड्यांवर स्फोटांमागून स्फोट होत होते. दगड, धोंडे, धूळ यांची कारंजी उसळत होती.

त्या भीषण परिस्थितीतही निकोलसला सुरंग पेरणाऱ्याचे कौतुक वाटले. तज्ज्ञ होता तो. मास्टर बॉम्बरचेच काम होते हे. दगड-धोंडे उडणे कमी झाले

मायाबाजार

लेखक
वपु काळे

किंमत - १२०/- रु.
पोस्टेज - ३०/- रु.

वपुंच्या कथाविश्वात मध्यमवर्गीय जीवन केंद्रवर्ती असले, तरीही मध्यमवर्गीय जीवनाच्या ठरावीक चाकोरीच्या या कथा नाहीत.

सामान्य माणसाच्या सामान्य जीवनातल्या 'असामान्य' सुखदुःखांना उद्गार देणाऱ्या या कथा आहेत. हलक्याफुलक्या, मिस्कल, विनोदी शैलीचे अधिष्ठान 'वपु'च्या कथांना असले, तरीही त्यांच्या कथा कधी 'आचरट' होत नाहीत. त्यांच्या कथानिवेदनात एकप्रकारचा संयतपणा आहे. वाचकांना खुलवणाऱ्या, हसवणाऱ्या रंजकतेचे अधिष्ठान आहे. हव्यास म्हणून त्यांच्या कथा 'स्वस्त रंजकते'ला थारा देत नाहीत.

लेखक बहुश्रुत असल्यामुळे या कथाविश्वात विविधता व विपुलता आहे. त्यात अनुभवाचा तोचतोचपणा नाही. त्यांच्या कथा या ना त्या प्रकारे सामान्यातल्या सामान्य वाचकांच्या मनोविश्वाला स्पर्श करून जातात. त्या स्पर्शाने वाचक अंतर्मुख व्हावा असे सामर्थ्य 'वपु'च्या कथेत आहे.

आणि स्वच्छ निळ्या आकाशात धुळीचे लोटच्या लोट गोल गोल फिरत वर जायला लागले. सर्व विनाश घडून गेला आहे, असे वाटत असतानाच कड्यांचे रूपच पालटायला लागले.

उभाच्या उभा कडा हळू, अगदी हळू वाकायला लागला. त्यामध्ये मोठमोठ्या भेगा पडायला लागल्या. ग्रॅनितचे खडक एकमेकांवर घासत, भीषण आवाज करत खूप खाली असलेल्या नदीच्या दिशेने कोसळायला लागले.

भारला गेल्याप्रमाणे निकोलस हे अभूतपूर्व विध्वंसांचे तांडव बघत होता. त्याचा मेंदू बधिर झाला होता. मोठ्या कष्टांनी त्याने विचार करायचा प्रयत्न केला. या विध्वंसाचा मध्यबिंदू खूप पुढे असलेल्या खेचरांच्या तांड्याजवळ होता. तिथे अली होता. त्याच्याबरोबर तामरेही. तो आणि रॉयन तांड्याच्या शेवटी होते. कड्यावरचा बॉम्बर ते आपल्या विध्वंसक सापळ्याच्या मध्यभागी पोहोचायची वाट पाहत होता. पण त्यांनी मागे पळायला सुरुवात केल्यावर ते सावध झाले आहेत आणि सापळ्यातून पूर्णतः निसटतील या भीतीने त्याला तत्क्षणी स्फोटांची मालिका घडवून आणणे भाग पडले होते.

पण अजूनही त्यांचा धोका पूर्णपणे टळलेला नव्हता. स्फोटके उडालेल्या कड्यांच्या सीमेवर आता दगड-धोंड्यांची घसरण सुरू झाली होती. रॉयनला घट्ट धरून त्याने वर नजर टाकली आणि नक्की काय करायचे, ते क्षणार्धात ठरवले.

एकामागोमाग एक येणाऱ्या लाटांप्रमाणे पुढल्या संबंध पायवाटेवर धडकणाऱ्या दगडांनी माणसे आणि खेचरे यांना आपल्याबरोबर नेत खालच्या नदीत जलसमाधी दिली. आपल्या वजनाखाली ठेचून त्यांचा पार चेंदामेंदा करून टाकला.

हा सर्व अनर्थ स्तंभित होऊन दगडासारखे एका जागी खिळून निकोलस आणि रॉयन बघत होते. गडगडाट करीत कोसळणाऱ्या या दगडांच्या वर्षावातसुद्धा खेचरे आणि माणसे यांच्या किंकाळ्या त्यांना ऐकू आल्या.

विध्वंसाची ही लाट शेवटी रॉयन आणि निकोलस यांच्या दिशेने पोहोचायला लागली. स्फोट उडवलेल्या कड्यांच्या खाली ते असते, तर त्यांची अवस्थाही इतरांसारखीच झाली असती. कड्यावरून पसरत जाणाऱ्या या विध्वंसक शक्तीचा जोर खाली-खाली येत असताना थोडा कमी होत असला, तरी त्यांच्यावर जे काही कोसळणार होते, त्याची शक्ती त्यांचा विनाश घडवून आणायला खूपच होती.

काय करायचे ते रॉयनला समजावून सांगण्याइतका वेळच नव्हता. जे करायचे होते, ते करायला काही सेकंदच वेळ होता. तिला उचलून त्याने नदीच्या दिशेने खाली उडी घेतली. उडी घेताच तो कोसळला आणि ते कोलांट्या खात, गडगडत, घसरतच पुढे जायला लागले. तीसएक फूट खाली एक महाकाय खडक उभा होता. त्याच्यावर आदळल्यावरच त्यांची घसरण थांबली.

दोघांनाही जबर धक्का बसला होता. निकोलसने खेचूनच रॉयनला उभे केले आणि त्या खडकाळ भिंतीच्या तळाशी असलेल्या, बऱ्याच आतपर्यंत पसरलेल्या भेगेच्या दिशेने नेले. ते अंग घासतच आत गेले आणि आतमधल्या भिंतीला चिकटून आडवे पडले. कड्याचा एक प्रचंड तुकडा दणके खात वरून त्यांच्याच दिशेने रबरी बॉलसारखा उडत यायला लागला. खाली येता-येता वेग पकडणारा हा दगड त्यांनी आसरा घेतलेल्या कपारीच्या वरच्या भागावर इतक्या जोरात आदळला की, संबंध खडक थरथरला आणि कथीडलमध्ये घंटा बडवल्यासारखा आवाज घुमला. पुन्हा उडून भिरभिरतच तो नदीत कोसळला. नदीमध्ये उसळलेली प्रचंड लाट वादळी वेगाने दोन्ही तीरांपर्यंत पोहोचली.

ही तर नुसती सुरुवात होती. अर्धा पर्वतच खाली येत असावा. प्रत्येक तुकडा त्यांच्या कपारीवरच्या खडकावर आदळला की, त्याचे अणकुचीदार तुकडे उडून सर्व दिशांनी फेकले जात होते. हवेत धुळीचे लोटच्या लोट उडत होते. गंधकाचा दर्प पसरला होता. धबधब्यासारख्या कोसळणाऱ्या दगडधोंड्यांनी कपारीसमोरच डोंगर उभा करायला सुरुवात केली. लहान-लहान तुकड्यांचा त्यांच्यावर वर्षाव व्हायला लागला.

निकोलस सरकत रॉयनच्या अंगावर आडवा झाला. आपल्या शरीराने त्याने तिला झाकून टाकले. एक दगड त्याच्या डोक्याच्या बाजूला लागला. त्याचे कान ठणकायला लागले. पण त्याने दातांवर दात घट्ट दाबून डोके उचलून बघायचा मोह टाळला. उजव्या कानावरून काहीतरी गरम त्याच्या गालावर ओघळले आणि ओठापर्यंत पोहोचले. तोंडात चव लागल्यावर त्याच्या लक्षात आले की, ती रक्ताची धार आहे.

घशापर्यंत गेलेल्या धुळीमुळे ते खोकायला लागले. त्यांना श्वासही घेता येईना. धूळ डोळ्यांत जायला लागल्यावर त्यांनी डोळे घट्ट मिटून घेतले.

एखाद्या वेंगनच्या आकाराचा एक कातळ हवेतून उडत त्यांच्या इतका जवळ आदळला की, रॉयन आणि निकोलस त्या दणक्याने उडाले. रॉयनचा

श्वास कोंडला. आपल्या सर्व बरगड्या तुटल्या आहेत, असा तिला भास झाला.

हळूहळू माती आणि दगडधोंड्यांचा वर्षाव थांबला. प्रचंड दगडांच्या आघातांनी श्वास कोंडणे थांबले. अजूनही घसरत खाली येणाऱ्या मातीचे आणि दगडांचे आवाजच फक्त राहिले.

निकोलसने सावधपणे डोके उचलले. भुवयांवरसुद्धा धुळीचे थर बसले होते. रॉयनने हालचाल सुरू केल्यावर तो तिच्यावरून बाजूला सरकला. दोघांनी बसून एकमेकांकडे बघितले. दोघांच्या चेहऱ्यांवर पांढऱ्या धुळीचे थर बसले होते. डोक्यांमध्येही तशीच धूळ.

“तुझ्या डोक्यातून रक्त वाहते आहे.” धूळ आणि भीती यांच्यामुळे रॉयनचा आवाज घोगरा येत होता.

“थोडेसेच खरचटले आहे,” आपला हात चेहऱ्याकडे नेत तो म्हणाला. “तू कशी आहेस?”

“माझ्या गुडघ्याला दगका बसला आहे. काही गंभीर नसावे; पण खूप दुखत तरी नाही.”

“मग आपण फारच सुदैवी आहोत म्हणायला हवे. यातून कोणी जिवंत राहणेच अशक्य होते.”

तिने उभे राहायचा प्रयत्न केला. त्याने तिच्या खांद्यावर हात ठेवून तिला अडवले. “थांब जरा. वरचा सर्व उतार या क्षणी फारच अस्थिर आहे. अजूनही थोडेफार दगड कोसळत येऊ शकतात. सर्व स्थिरस्थावर व्हायला जरा वेळ लागेल.” गळ्याभोवती बांधलेला रुमाल तिच्या हातात देत तो पुढे म्हणाला, “आणि शिवाय –” त्याने वाक्य संपवलेच नाही.

आपला चेहरा पुसत तिने थरथरत्या आवाजात विचारले, “तू म्हणत होतास... आणि शिवाय.”

“आणि शिवाय त्या वरच्या खुऱ्यांना आपण वाचलो आहोत, हे कळता कामा नये. नाहीतर खाली येऊन ते त्यांचे अर्धवट राहिलेले काम पुरे करतील. आपले गळेच कापतील. त्यापेक्षा आपण मेलेलो आहोत हीच त्यांची समजूत झाली, तर बरे.”

ती त्याच्याकडे बघतच राहिली. “तुला वाटते ते आपल्यावर अजून लक्ष ठेवत असतील?”

“शंकाच नाही,” तो म्हणाला. “आपला काटा काढल्याच्या आनंदात ते

असताना आपण कशासाठी डोकी वर काढून त्यांचा आनंद हिरावून घ्यायचा?”

“तुला कसे कळले, काय घडणार आहे ते? तू जर मला पकडून –” तिचा आवाज एकदम बंद झाला.

त्याने थोडक्यात तिला सर्व समजावले. “पायवाटेवरची सर्वात अरुंद जागा शोधून त्या वाटेवरच्या कड्यांवर सुरंग पेरणे सोपी –” त्याचे बोलणे पुरे व्हायच्या आत इंजिनांचा आणि हेलिकॉप्टरच्या फिरणाऱ्या पंखांचा आवाज आला.

“जास्तीत जास्त आतमध्ये हो, आडवी पड!” कपारीत शिरून तो तिच्या शेजारी आडवा पडला आणि त्याने दोघांच्या अंगावर दगडमाती ओढून घेतली.

“काहीही झालं तरी हलू नकोस. स्तब्ध पडून राहा.”

जवळ येत फेरी घालणाऱ्या हेलिकॉप्टरचा आवाज त्यांच्या कानांवर पडला. नदीवर खूप खालून ते मागेपुढे फिरत होते. एकदा तर ते त्यांच्या कपारीवरच स्थिर झाले. फिरणाऱ्या पंख्यांच्या वाऱ्याच्या झोतांनी त्यांना तडाखा दिला.

“चुकून कोणी वाचले नाहीत ना, याची खात्री करून घेत आहेत,” निकोलस म्हणाला. “हलू नकोस. अजूनतरी त्यांनी आपल्याला बघितलेले नाही.”

“स्फोट व्हायच्या आधीपासून त्यांचे जर आपल्यावर लक्ष होते, तर ते सरळ इथेच यायला हवे होते. ते गोंधळल्यासारखे वाटतात,” ती कुजबुजली.

“संबंध कडाच कोसळल्याने इतकी धूळ उडाली आहे की, आपण नक्की कुठे होतो, याची त्यांना खात्री नाही.” हेलिकॉप्टर हळूहळू नदीवरून पुढे जायला लागले. “धोक्याचे असले, तरी मी हळूच थोडे डोके वर करतो. खात्री करून घेतो की, यामागे पेगॅससचा हात आहे म्हणून. अर्थात इतर कुठली हेलिकॉप्टर्स या भागात असण्याची शक्यता कमीच आहे म्हणा. तू तुझे डोके खालीच ठेव.”

त्याने काळजीपूर्वक हळूच डोके वर उचलले. एका दृष्टिक्षेपात त्याची खात्री पटली. पेगॅससचे जेट रेन्जर अर्ध्या मैलावर नदीवर फिरत होते. त्याला विन्डस्क्रीनमधून कॉकपिटमध्ये बघता येत नव्हते. एवढ्यात ते उभे वर चढले आणि उत्तरेकडे वळले. निकोलसला दिसले की, वैमानिकाशेजारी जेक हेल्म बसला होता आणि मागे कर्नल नोगो. दोघेही नदीकडे बघत होते. पण काही

सेकंदांतच ते खूप उंचीवर गेले आणि निघाले. एका शिखरामागे जाऊन दिसेनासे झाले. हळूहळू त्याचा आवाजही नाहीसा झाला. निकोलस कपारीमधून सरपटत बाहेर आला आणि हात देऊन त्याने रॉयनला उभे केले.

“आता कुठल्याही शंका उरल्या नाहीत. जेक हेल्म आणि कर्नल नोगो हेलिकॉप्टरमध्ये होते. आजचे सुरंगांचे काम हेल्मने केले असणार आणि कॅम्पवरचा हल्ला नोगोने. त्या त्या कामात ते तज्ज्ञ आहेत. आता खात्री पटली की, जो कोणी पेगॅससचा मालक आहे, तोच सर्व गोष्टी घडवून आणतो आहे. हेल्म आणि नोगो ही त्याच्या हातामधली केवळ बाहुली आहेत.”

“पण नोगो इथिओपिअन सैन्यातला अधिकारी आहे.”

“आफ्रिकेत स्वागत आहे तुझे,” स्मितहास्यही न करता तो म्हणाला. “इथे प्रत्येक गोष्ट विकाऊ आहे. सरकारी अधिकारी आणि सैन्य दलामधले अधिकारीही.” रागीट मुद्रेनेच तो पुढे म्हणाला, “या क्षणाला आपल्या दृष्टीने सर्वात महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे दरीतून बाहेर पडायचे आणि परत जायचे.”

त्याने पुढे नजर टाकली. पायवाट राहिलीच नव्हती. दगडधोंडे यांचा खच तिथे पडला होता. “तिथून आपण पुढे जाऊ शकत नाही,” म्हणत त्याने आधार देऊन तिला उठवले. ती एकदम कळवळली आणि उजव्या पायावर जोर देऊन उभी राहिली.

“माझा गुडघा जरा -” मग धीराने हसत ती म्हणाली, “पण ठीक होईल तो.”

पुन्हा दगडधोंडे घसरायला लागू नयेत, म्हणून जपून पावले उचलतच ते नदीच्या दिशेने उतरायला लागले. तेव्हा ती लंगडतच होती. नदीमध्ये कंबरेइतके पाणी होते.

त्याच्या जखमेवरचे रक्त आणि धूळ पुसत ती म्हणाली, “विशेष मोठी जखम दिसत नाही. टाके वगैरेंची गरज पडणार नाही.”

“माझ्या बॅगमध्ये बिटॅडीनची एक ट्यूब आहे.” त्याने ती शोधून काढली. तिने ते पिवळट-तपकिरी मलम त्याच्या जखमेवर चोपडले. जखम रुमालाने बांधून टाकली.

“ठीक होशील तू आता,” तिने त्याचा खांदा थोपटत म्हटले.

“माझ्या बॅगमध्ये जरूरीच्या थोड्याफार वस्तू असतात, त्याबद्दल देवाचेच आभार मानायला हवेत. आता इतर कुणी जगले आहे का बघू या.”

“तामरे!” ती एकदम उद्गारली.

ते धडपडत पुढे निघाले. नदीच्या पात्रामध्ये दगडमातीचे ढिगारे

कोसळले होते. काही वेळा त्यांना खांद्यापर्यंत येणाऱ्या पाण्यातून चालणे भाग पडत होते. निकोलसने आपला पॅक हात उंच करून धरला होता. इतरांचा शोध घेण्यासाठी पाण्यामधून काठावर यायचे म्हटले, तर दगड उलटे होऊन ते घसरत होते. पुन्हा तोल सांभाळत होते.

पार चिणले गेलेले दोन मन्क्स त्यांना दिसले. ते अर्धवट गाडले गेले होते. त्यांना बाहेर काढण्याचा प्रयत्नही त्यांनी केला नाही. एका खेचराचा एक पायच फक्त हवेत दिसत होता. बाकी शरीर दगडाखाली. त्याच्यावर लादलेला पॅक फुटून सर्व गोष्टी विखरून पडल्या होत्या. डिक्-डिक्ची ट्रॉफी आणि गुंडाळलेले कातडे मातीने माखले होते. तेवढ्याच गोष्टी उचलून निकोलसने आपल्या पॅकमध्ये ठेवल्या.

“जास्ती वजन सांभाळायला लागेल,” रॉयनने धोक्याची सूचना दिली.

“एक-दोन पौंडच; पण महत्त्वाचे आहे. चालेल.”

पायवाटेवर ज्या ठिकाणी त्यांना शेवटच्या वेळी अली आणि तामरे दिसले होते, त्या ठिकाणी खालच्या बाजूला ते पोहोचले. तासभर त्यांना शोधायचे प्रयत्न निष्फळ ठरले. वरच्या उतारावर संपूर्ण विध्वंस झाला होता. मातीची ढेकळे, फुटलेले दगड. उन्मळून पडलेल्या झाडाझुडपांचे जळाऊ लाकडांएवढे तुकडे उडाले होते.

आपला दुखरा पाय सांभाळत रॉयन जास्तीत जास्त वर चढली. “तामरे! तामरे! तामरे!” तिने हाका मारल्या. त्यांचे प्रतिध्वनी उमटले.

“मला वाटते, तो गरीब पोरगा कुठेतरी गाडला गेला असणार,” निकोलस म्हणाला. “आपण त्याला शोधण्यात एक तास घालविला आहे. आपल्याकडे जास्ती वेळ नाही रॉयन. आपल्याला परतायचे असेल, तर त्याचा शोध सोडून निघायला हवे.”

तिने त्याच्या बोलण्याकडे थोडेही लक्ष दिले नाही. “तामरे! उत्तर दे तामरे!” ती अरेबिकमध्ये ओरडली. “कुठे आहेस तू?” ती पायवाटेच्या दिशेने वर चढत होती. दगडांवरून घसरत होती. तिचा गुडघा दुखतो आहे, हे स्पष्ट कळत होते.

“रॉयन! खूप झाले आता. तुझा गुडघा जास्तीच दुखायला लागेल. तू आपल्या दोघांचाही जीव धोक्यात आणशील. त्याचा नाद सोड आता.”

आणि त्याच क्षणाला दोघांनाही वरून कुटूनतरी कणहण्याचा आवाज आला. आवाजाच्या दिशेने घाईघाईने चढताना रॉयन पुन्हा-पुन्हा खालपर्यंत घसरत येत होती. पण शेवटी ती वर चढली आणि दुःखानेच कळवळली.

हातामधला पॅक टाकून निकोलस तिच्या मागोमाग गेला आणि तिच्या शेजारी गुडघ्यांवर बसला.

तामरे दगडांच्या ढिगाऱ्याखाली अडकला होता. त्याचा चेहरा कसाबसा ओळखता येत होता. अर्ध्या चेहऱ्यावरची कातडी सोलवटून निघाली होती. तिने त्याचे डोके मांडीवर घेतले होते. त्याला नीट श्वास घेता यावा म्हणून ती बाहीने त्याचा रक्तबंबाळ झालेला चेहरा, नाक पुसत होती. त्याच्या ओठाच्या कोपऱ्यातून रक्त वाहत होते. तो कळवळला आणि पुन्हा नवीन रक्त वाहायला लागले. तिने ते पुसायचा प्रयत्न केला, तर ते हनुवटीवर पसरले.

त्याच्या शरीराचा खालचा अर्धा भाग दगडांखाली पुरला गेला होता. निकोलसने दगड हलवायचा प्रयत्न केला. पण ते एका माणसाचे काम नव्हते. एक दगड तर बिलियर्डच्या टेबलाएवढा मोठा होता. कित्येक टन वजनाचा असेल. त्याच्या शरीराचा पार चेंदामेंदा झाला असणार. त्याला बाहेर काढता येणेच शक्य नव्हते.

“काहीतरी कर निकी!” रॉयन कुजबुजली. “करायलाच हवे. प्लीज, निकी!”

निकोलसने तिच्याकडे बघितले. नकारार्थी मान हलवली. तिच्या डोळ्यांत पाणी आले. अश्रुधारा वाहायला लागल्या. तामरेच्या चेहऱ्यावर थेंब पडायला लागले.

“नुसते बसून त्याला कसे मरू द्यायचे निकोलस?” तिने विरोध दर्शवला. तिचा आवाज ऐकताच तामरेने डोळे उघडले. तिच्याकडे स्पष्ट बघितले.

आणि त्या परिस्थितीतही तो हसला. “अ... अ...” तो पुटपुटला. “तू आई आहेस माझी. किती दयाळू आहेस. माझे खूप प्रेम आहे तुझ्यावर, आई.”

त्याच्या शरीराने एक झटका दिला. भयानक वेदनांनी त्याचा चेहरा पिळवटला आणि तो हळूच ओरडला. त्याच्या खांद्यांमधला ताठरपणा नाहीसा झाला आणि त्याचे डोके एका बाजूला कलंडले.

रॉयन त्याचे डोके धरून बराच वेळ तशीच बसली होती. कडवटपणे पण हळू आवाजात रडत होती. निकोलसने तिच्या हाताला स्पर्श करत मृदू स्वरात म्हटले, “तो गेला आहे, रॉयन.”

“माहीत आहे मला. केवळ माझा निरोप घेण्यासाठी प्राण अडकले होते त्याचे.”

त्याने आणखी थोडा वेळ तिला शोक करू दिला. “रॉयन, आता खरेच निघायला हवे,” शेवटी तो म्हणाला.

“हो, पण त्याला असे सोडणेही जिवावर येते आहे. त्याचे कुणी नव्हते या जगात. अगदी एकटा होता तो. त्याने आई म्हणून हाक मारली मला. खरेच त्याचे प्रेम होते माझ्यावर.”

“मला माहित आहे ते.” त्याने तिच्या मांडीवरचे तामरेचे डोके उचलून खाली ठेवले. तिला उभे राहायला मदत केली. “खाली जाऊन माझ्यासाठी थांब. त्याच्यासाठी शक्य आहे तेवढे मी करतो.”

निकोलसने तामरेच्या हातांची घडी घालून ते छातीवर ठेवले. त्याच्या गळ्यातला साखळीमधला क्रूस त्याच्या बोटामध्ये अडकवला. छोट्या दगडधोंड्यांनी त्याचे शरीर नीट झाकून टाकले. कावळे आणि गिधाडे काहीही करू शकणार नाहीत, याची काळजी घेतली.

मगच ती थांबली होती त्या ठिकाणी तो खाली नदीच्या पात्रात उतरला. जाता जाता त्याने आपला पॅक उचलून खांद्यावर टाकला.

“निघायला हवे आता,” त्याने रॉयनला सांगितले.

डोळे पुसत रॉयन म्हणाली, “तयार आहे मी!”

पाण्यातून प्रवाहाविरुद्ध त्यांनी कसेबसे चालायला सुरुवात केली. नदीचे अर्धे पात्र दगड आणि माती यांनी भरून गेले होते. उरलेल्या भागामधूनच नदी वाहत होती. शेवटी एकदा कोसळलेल्या कड्यांचा भाग मागे टाकून ते पुढे गेले. सरपटत वर चढत पायवाटेवर आले.

धापा टाकत त्यांनी मागे वळून बघितले. नदीचा रंग चिखलामुळे पुढे पार पालटला होता. ती लाल, तांबूस पडून वाहत होती.

मॉनेस्ट्रीपर्यंत स्फोटांचे आवाज जरी गेले नसले, तरी नदीच्या पाण्याचा बदललेला रंग बघूनच मन्क्स काळजीने शोध करायला आले असते. त्यांना प्रेते आढळली असती आणि त्यांनी ती मॉनेस्ट्रीत नेऊन विधीपूर्वक दफन केली असती. या विचाराने रॉयनला तरी खूप बरे वाटले. ते पुढे निघाले. भराभरा चालले, तरी दोन दिवसांचा पल्ला होता.

रॉयन खूपच लंगडायला लागली होती. पण निकोलसच्या आधाराने चालायला तयार नव्हती. त्याला गुडघाही बघू देत नव्हती. हट्टाने त्याच्या पुढे चालत होती.

उरलेल्या दिवसांत न बोलता दोघांची वाटचाल चालू होती. ती स्वतःचे दुःख बोलत नव्हती, पण त्याला टाळल्याप्रमाणेही वागत नव्हती. त्याला

तिचे खूप कौतुक वाटले. संध्याकाळी विश्रांतीसाठी ते थांबले, तेव्हा एकमेकांशी चार शब्द बोलले.

“एकच चांगली गोष्ट म्हणजे, पेगॅससची खात्री पटली असणार की, आपण त्या खडकांखाली पार गाडले गेलो आहोत. तेव्हा ते आपला शोध घेत येणार नाहीत. उगीच काळजी करत, इकडेतिकडे टेहळणी करत पुढे जायची आवश्यकता राहिलेली नाही. आपण झपाट्याने पुढे जाऊ शकू,” निकोलसने रॉयनला सांगितले.

त्या रात्री शेवटचे उभेच्या उभे कडे चढायला सुरुवात होण्याच्या ठिकाणी पायवाटेच्या बाजूच्या एका गर्द झाडीची घळण त्यांनी मुक्कामासाठी शोधली. निकोलसने पायवाटेवरून दिसू शकणार नाही, अशी छोटी शेकोटी आडोशाने पेटवली.

आता मात्र आपला गुडघा त्याला दाखवायला ती कबूल झाली. तो सुजला होता. खरचटला होता. हाताला गरम लागत होता. “तू चालायला नकोस याच्यावर,” तो म्हणाला.

“पण मला दुसरा पर्याय आहे का?” तिने विचारले. तो निरुत्तर झाला. पाण्याच्या बाटलीमधल्या पाण्याने रुमाल भिजवून त्याने तो तिच्या गुडघ्यावर शक्य तितका घट्ट बांधला. ब्रुफेनच्या दोन गोळ्या घ्यायला लावल्या.

“आताच खूप बरे वाटायला लागले आहे,” रॉयनने त्याला सांगितले.

सर्वांयवल रेशनचा शेवटचा बार निकोलसने बाहेर काढला आणि हळू आवाजात बोलत असताना त्यांनी तो संपवला. आजच्या भयानक प्रसंगाने दोघेही हबकून गेले होते.

“आपण वरती पोहोचू तेव्हा ट्रक्स आपण ठेवले असतील त्याच जागी असतील ना?” रॉयनने विचारले. “बोरिसची माणसेही? आणि पुन्हा पेगॅससच्या माणसांनीच गाठले तर?”

“यांतल्या कुठल्याही प्रश्नाचे मी तुला उत्तर देऊ शकत नाही. येईल त्या प्रसंगाला त्या-त्या वेळी तोंड देऊ.”

“मी तर आदिस अबाबाला पोहोचायचीच वाट बघत आहे. तामरे आणि इतरांच्या मृत्यूबद्दल इथिओपिअन पोलिसांकडे तक्रार नोंदवणार आहे. जेक हेल्म आणि त्याच्या ठगांना शिक्षा व्हायलाच हवी.”

थोडा वेळ थांबून निकोलस म्हणाला, “मला वाटत नाही ते शहाणपणाचे ठरेल म्हणून.”

“काय बोलतो आहेस तू? आपण त्या खुनांचे साक्षीदार आहोत.

खुन्यांना तसेच सोडायचे आपण?”

“एक गोष्ट लक्षात घे रॉयन, आपल्याला पुन्हा इथिओपियात परतायचे आहे. आत्ताच आपण आरडाओरडा केला, तर दरीमध्ये पोलीस आणि सैनिकांचा सुळसुळ्याट होईल. ताईताची कोडी सोडवण्याचे आणि मॅमोसच्या कबरीचा शोध लावण्याचे प्रयत्नच खुंटतील.”

“त्याचा विचार मी केलाच नव्हता,” ती विचाराक्रांत मुद्रेने म्हणाली. “पण तरी खून ते खूनच आणि तामरे....”

“कळते मला. नक्कीच कळते आहे. पण पेगॅससचा सूड घेण्याचे इतरही मार्ग आहेत. विचार कर. नोगो हेल्मबरोबर काम करतो आहे. आपण त्याला हेलिकॉप्टरमध्ये बघितले आहे. पेगॅसस जर एखाद्या कर्नलला खिशात घालू शकत असतील, तर इतर कोण-कोण त्यांच्याचसाठी काम करीत असतील? पोलीस? सैन्यप्रमुख? मंत्रिमंडळातले मंत्रीच? आता ते आपल्याला माहीत नाही.”

“तो विचारही माझ्या मनात आला नव्हता,” रॉयनने कबुली दिली.

“ही आफ्रिका आहे. तेव्हा आपणही आफ्रिकनांसारखाच विचार करायला लागू. ताईताचा कित्ता गिरवू या. त्याची हस्तलिखिते तुला तर माहितीच आहेत. आपणही त्याच्यासारखेच कपटीपणाने, कावेबाजपणे, तिरकस विचार करायला शिकले पाहिजे. कोणावरही बेफाट आरोप करत सुटायचे नाही. कुणाच्या लक्षात न येता आपण इथिओपिया सोडू शकलो आणि ढिगाऱ्याखाली गाडलो गेलो आहोत, अशीच इतरांची समजूत राहिली तर उत्तम आहे. दरीत परतणे तेवढेच सोपे पडेल. अर्थात ते आपण करू शकणार नाही, याची मला खात्री आहे. पण यापुढे सर्व गोष्टी जितक्या काळजीपूर्वक आणि कावेबाजपणे करता येतील, तितक्या करू या.”

नाचणाऱ्या ज्वाळांकडे बघत शेवटी तिने एक सुस्कारा टाकला आणि विचारले, “तू म्हणाला होतास की, पेगॅससचा सूड उगवण्याचा दुसरा मार्ग आहे. नक्की काय आहे तुझ्या मनात?”

“सोपे आहे. त्यांच्यासमोर मॅमोसचा खजिना शोधून घेऊन जायचा.”

आजच्या क्रूर घटनांच्या दिवसात ती प्रथमच खळखळून हसली. “बरोबर आहे तुझे. पेगॅससचा मालक या खजिन्यासाठी खून पाडायला तयार आहे. त्याला तो मिळाला नाहीतर आपल्याला जितके दुःख झाले आहे, त्याच्या शतपटींनी जास्ती दुःख त्याला होईल, अशी आपण आशा करू या.”

दोधेही इतके थकले होते की, दुसऱ्या दिवशी सकाळी ते जागे झाले, तेव्हा उजाडायला लागले होते. रॉयनने उभे राहायचा प्रयत्न केला आणि ती दुःखाने कळवळूनच पुन्हा खाली बसली. तो धावला आणि तिचा दुखरा पाय मांडीवर घेऊन बघायला लागला. तिने थोडाही विरोध दर्शविला नाही.

रुमाल सोडून तिचा गुडघा बघताच त्याच्या चेहऱ्यावर काळजी उमटली. गुडघा नेहमीपेक्षा दुप्पट दिसण्याइतका सुजला होता. त्याने रुमाल पुन्हा ओला करून बांधला. ब्रुफेनच्या उरलेल्या दोन गोळ्या तिला दिल्या आणि तिला उभे राहायला मदत केली.

“कसे वाटते?” त्याने काळजीच्या स्वरात विचारले.

तिने लंगडत चार पावले टाकली आणि हिम्मत धरून म्हणाली, “थोडे चालले की बरे वाटेल. खात्री आहे माझी.”

त्याने वर नजर टाकली. ते कड्याच्या पायथ्याशीच असल्याने त्याची खरी उंची ध्यानात येत नव्हती. पण येताना या जागी पोहोचायला त्यांना एक दिवस लागला होता. तोही उतरत येत असताना. तरीही प्रत्येक पाऊल टाकताना किती कष्ट पडले होते, याचीही त्याला आठवण होती.

“होईल ठीक तो,” त्याने दिलासा दिला. तिचा दंड धरून त्याने चालायला सुरुवात केली. “माझ्यावर भार टाकून चाल. बागेत फिरतो आहोत तसे पोहोचू.”

सकाळपासून चढच होता. पावलागणिक चढजास्तीच उंच होत होता. तिने एकदाही तक्रारीचा सूर काढला नाही; पण ती पांढरीफटक पडली होती. वेदनांमुळेच तिच्या अंगातून घामाच्या धारा वाहत होत्या. दुपार झाली तरी ते धबधब्याच्या जवळसुद्धा पोहोचले नव्हते. निकोलसने तिला विश्रांतीसाठी थांबविले. खायला काही शिल्लक नव्हते. तिने पाण्याच्या बाटलीमधले बरेच पाणी प्यायले. त्याने तिला अडवले नाही. स्वतः मात्र एक घोटच पाणी घेतले.

पुन्हा उठायला लागताच ती कळवळली आणि कोसळणारच होती. केवळ निकोलसने पकडल्यामुळेच ती खाली पडली नाही. तिने स्वतःलाच दोष घायला सुरुवात केली.

“तू नको काळजी करू,” तो हसऱ्या चेहऱ्याने म्हणाला. त्याने आपल्या बॅगेतल्या सर्व अनावश्यक गोष्टी फेकून दिल्या. डिक्-डिक्चे कातडे घट्ट गुंडाळून बॅगेत ठेवले. बॅग कमरेवर बांधली आणि तिच्याकडे बघत मजेत म्हणाला, “चल बस पाठीवर. हडकुळी तर आहेस.”

कड्याच्या काठाने चढणाऱ्या पायवाटेकडे बघताच ती धास्तावली. काळजीच्या स्वरात उद्गारली, “तू मला घेऊन नाही चढू शकणार.”

“या स्टेशनवरून सुटणारी ही एकच गाडी आहे,” असे म्हणत तो पाठ करून उभा राहिला. शेवटी बसली ती त्याच्या पाठीवर.

“डिक्-डिक्चे कातडे टाकावे, असे नाही वाटत तुला?” तिने विचारले.

“तसा विचारही मनात आणू नकोस,” तो म्हणाला आणि निघाला.

ते निघाले. थोड्या वेळाने बोलण्यासारखे काही राहिले नाही. त्याची दमछाक व्हायला लागली. अर्ध्या-अर्ध्या तासाने त्याने तिला खाली उतरवून विश्रांती घ्यायला सुरुवात केली. तो आडवा होऊन डोळे मिटायचा. धापा कमी होऊन श्वास नियमित सुरू झाला की, तिच्याकडे बघून हसायचा.

“ही हो सिल्व्हर!” म्हणत उठायचा. तिच्यासमोर पाठ वाकवून उभा राहायचा.

“पण माझ्या माहितीप्रमाणे ते दोघे अब्जाधीश आहेत.”

“याच्याशी पैशांचा काही संबंध येत नाही, हे अजूनही तुझ्या लक्षात येत नाही. जर तो खजिना त्यांना मिळाला, तर त्यातली एकही वस्तू विकायचा विचार त्यांच्या स्वप्नातही येणार नाही. ते सर्व खजिना कुठल्यातरी तळघरात दाबून ठेवतील. कुणाच्याही दृष्टीला पडू देणार नाहीत. ते एकटेच अतृप्तपणे त्याकडे बघत बसतील. फारच विचित्र आणि तीव्र भावना असते ही.”

“फार चमत्कारिकच प्रकार सांगतो आहेस तू,” तिने विरोध दर्शवत म्हटले.

“एखाद्या पिसाट खुन्याला ज्याप्रमाणे एकामागोमाग एक खून पाडल्याशिवाय चैन पडत नाही, तसाच प्रकार आहे हा.”

“मलाही इजिप्शियन असणारी प्रत्येक गोष्ट आवडते. पण इतक्या प्रखर आणि उत्कट इच्छेची मी कल्पनाच करू शकत नाही,” रॉयन अविश्वासाने म्हणाली.

“आपण ज्या माणसांबद्दल बोलतो आहोत, ती सर्वसाधारण माणसांत मोडत नाहीत, हे तू प्रथम लक्षात घे. त्यांची अफाट संपत्ती त्यांची कुठलीही इच्छा पूर्ण करू शकते. साध्यासुध्या इच्छा पुऱ्या झाल्या की, त्यांबाबतची त्यांची ओढ कमी होते. हवी ती स्त्री किंवा पुरुष ते मिळवू शकतात. कुठलीही विकृत इच्छा- कायदेशीर, बेकायदा- पुरी करू शकतात. मग शेवटी एकच

क्रिटिकल

मूळ लेखक
रोबिन कुक

अनुवाद
डॉ. प्रमोद जोगळेकर

किंमत - ३६०/- रु.
पोस्टेज - ३०/- रु.

मार्च-एप्रिल २००७ मधल्या एका आठवड्यात एकमेकांना अजिबात न ओळखणाऱ्या तीन माणसांच्या आरोग्याच्या संदर्भात सर्वस्वी अनपेक्षित अशा घटना घडल्या. या घटनांमध्ये दोघांचा जीव गेला आणि शिवाय हजारो लोकांच्या जीवनावर गंभीर परिणाम झाले.

या घटनांमध्ये बळी पडलेल्या लोकांना असं काही होणार, याची पुसटशीही कल्पना नव्हती. या तिघांमधला एक गोरा डॉक्टर होता. दुसरा आफ्रिकन-अमेरिकन असून तो कॉम्प्युटर प्रोग्रॅमर होता. तिसरा माणूस आशियाई वंशाचा होता. व्यवसायानं अकाउंटंट असणाऱ्या या तिसऱ्याची निर्घृण हत्या झाली होती.

गोष्ट शिल्लक राहते. इतरांना ज्या गोष्टीचा कधीही लाभ होणार नाही, ती हस्तगत करणे. त्यातच त्यांना जुना आनंद मिळतो.”

“म्हणजे पेगॅससमागे असणारा माणूस असाच चक्रम आहे तर?”

“नुसताच चक्रम नाही. तो अत्यंत श्रीमंत आणि सामर्थ्यवान असा विकृत मनोवृत्तीचा माणूस आहे. त्याला कोणीही थांबवू शकत नाही.”

न्याहरीलाही त्याच भाजलेल्या मांसाचे उरलेले तुकडे त्यांनी संपविले. एकमेकांकडे दुर्लक्ष करून एकेकाने गुहेच्या पार मागच्या बाजूला जाऊन आपले नैसर्गिक विधी उरकले आणि धबधब्याखाली स्नान केले.

आग विझवण्यासाठी वापरतात त्या होझपाइमधून बाहेर येणाऱ्या पाण्याचा दणका जाणवतो, तसाच दणका धबधब्याखाली स्नान करताना जाणवत होता. धो-धो कोसळणाऱ्या थंडगार पाण्याखाली आपल्या चांगल्या पायावर उभे असताना रॉनचा श्वास कोंडत होता. ती कुडकुडत होती. पण बाहेर पडताना थंडीने काळीनिळी पडत असूनही ताजीतवानी झाली होती. आधीचे घामटलेले, मळलेले कपडे चढवूनही प्रवासाचा शेवटचा त्रासदायक टप्पा पार पाडायला उत्साहाने तयार झाली होती.

निघण्यापूर्वी त्यांनी एकमेकांच्या जखमा बघितल्या. निकोलसची जखम बरी व्हायच्या मार्गावर होती. रॉयनच्या गुडघ्यात काहीही सुधारणा नव्हती. तो सुजलेलाच होता. त्याचा रंगही बदलला होता. निकोलसने पुन्हा रॉयनच्या गुडघ्यावर ओला रुमाल बांधला. तेवढीच गोष्ट करता येण्यासारखी होती.

नाइलाजाने डिक्-डिक्च्या कातड्याची गुंडाळी आणि पॅक गुहेत सोडून निकोलसने आपली शारीरिक क्षमता कमी झाल्याची कबुली दिली. या वस्तू कितीही हलक्या असल्या, तरी आज उचललेले प्रत्येक पोंडाचे ओझे, ते वरती पठारावर पोहोचतात की वाटेवरच ढेपाळतात, यांत फरक करू शकत होते. डेव्हलप करायचे फिल्मचे तीन रोलस फक्त त्याने जवळ बाळगले होते. तानसच्या कबरीतल्या स्टीलीवर कोरलेल्या चित्रलिपीचे शिल्लक राहिलेले रेकॉर्ड. त्या फिल्म गमावून चालणार नव्हते. त्याने त्या आपल्या खाकी शर्टच्या खिशात ठेवल्या. डिक्-डिक्ची गुंडाळी आणि बॅग या गोष्टी गुहेतल्या एका कपारीत लपवल्या. नंतर कधीतरी तो त्या नक्की घेऊन जाणार होता.

आणि त्यांनी शेवटच्या आणि अत्यंत त्रासदायक टप्प्याची सुरुवात

केली. प्रथम रॉयन स्वतःच्या पायांवर पण त्याच्या खांद्यांचा आधार घेत निघाली. तासाभराने पायवाटेवरच्या एका खडकावर बसली. तिला पाऊल उचलवेना.

“मी फारच त्रास देते आहे तुला,” ती खेदाने म्हणाली.

“गाडीत चढा. एका छोट्या मुलीसाठी नेहमीच जागा असते.”

त्याने पुन्हा तिला पाठीवर घेतले. दुखरा पाय तिने ताठ समोर धरला होता; पण कालच्यापेक्षा आजचा प्रवास जास्तीच हळू होत होता. निकोलसला थोड्या-थोड्या वेळाने विश्रांती घ्यावी लागत होती. थोडी सरळ पायवाट आली की, ती लंगडत त्याच्या खांद्यांचा आधार घेत चाले खरी; पण नंतर ती खाली कोसळली की, त्याला पुन्हा तिला उभी करून पाठीवर उचलून घ्यावे लागे.

एखादे वाईट स्वप्न असावे, तशी वाटचाल चालू होती. वेळेचे भान दोघांनाही राहिले नव्हते. प्रत्येक तास म्हणजे वेदना आणि दुःख यांची मालिका होती. तासांमागून तास जात होते. एकदा तर तहान, दमछाक आणि अतीव वेदना यांनी दोघेही आडवे झाले आणि तसेच पडून राहिले. पाण्याची बाटली तासाभरापूर्वीच रिकामी झाली होती. या भागात पाणी मिळण्याची शक्यता नव्हती. माथ्यावर दान्डेरा नदीवर पोहोचल्यावरच प्यायला पाणी मिळणार होते.

“तू मला सोड इथे आणि जा पुढे!” ती घोगऱ्या आवाजात म्हणाली.

तो ताडकन उठला आणि घाबरूनच तिच्याकडे बघत बसला. “वेड लागले काय? माझा तोल सांभाळण्यासाठी तू लागतेस मला. तेव्हा वाटेल ते बडबडू नकोस.”

“वर पोहोचण्यासाठी आता अगदी थोडे अंतर राहिले असणार. तू बोरिसच्या माणसांना मदतीला घेऊन परत येऊ शकतोस.”

“ते तिथे असले तर! आणि त्याआधी पेगॅससच्या माणसांनी तुला शोधले नाही तरच!” तो धडपडत उभा राहिला. “ते विसर. तू माझ्याबरोबरच वर येणार आहेस, अगदी शेवटपर्यंत.” त्याने पुन्हा तिला पाठीवर घेतले.

थोड्या वेळाने त्याने तिला प्रत्येक पाऊल मोजायला सांगितले. शंभर पावले झाली की, थोडी विश्रांती. पुढल्या वेळी तो मोजायचा. मग ती त्याच्या कानात हळूच आकडे मोजायची. त्यांचे सर्व जग त्यांच्या पायांखाली एकवटले होते. त्यांना एका बाजूचा कडा दिसत नव्हता की, दुसऱ्या बाजूची

दरीही. कितीदातरी तो धडपडल्यावर तिच्या गुडघ्यात कळ येई. पण ती तोंड घट्ट दाबून दुःख दाखवतही नसे. आवाजात फरक न करता आकडे मोजत असे.

तो आता विश्रांती घेताना कड्याला टेकूनच उभा राहायला लागला. एकदा बसल्यावर स्वतःच्या बळावर तो पुन्हा उभा राहू शकेल, याची त्याला खात्री वाटेना. नंतर तो तिला पाठीवरूनही उतरवेना. पुन्हा उचलून घेता आले नाही तर? त्याच्या अंगात तेवढीही ताकद शिल्लक राहिली नव्हती.

अंधार पडायला आला, तेव्हा ती त्याच्या कानात कुजबुजली, “रात्रीपुरते इथेच थांबू आता. एका दिवसात खूपच त्रास झाला आहे. तू स्वतःचाच जीव घेशील निकी!”

“आता शंभरच पावले,” तो पुटपुटला.

“निकी! नको आता. मला खाली उतरव.”

उत्तर म्हणून खांद्याचा जोर लावून तो कड्यापासून दूर झाला आणि धडपडत चढचढायला लागला.

“पावले मोज,” त्याने आज्ञा दिली.

“एककावन्न, बावन्न,” ती त्याची आज्ञा पाळून पुटपुटत होती आणि एकाएकी तो कडमडला. उंच पाय टाकायला गेला तर तो सपाट जमिनीवरच पडला. त्याने तोल सांभाळला. थरथरत उभा राहिला. समोर अंधारात बघत राहिला. दिवे? डोके गेले बहुतेक कामातून! पण मग माणसांचे आवाजही कानांवर पडले. त्याने डोके हलवले. तो स्वप्नात नव्हता. त्याला भ्रमही झाला नव्हता.

“अरे देवा! निकी! आपण वरती आलो आहोत. ट्रक्सही दिसत आहेत. निकी! निकी! तू आला आहेस वर, निकी!”

त्याने बोलायचा प्रयत्न केला; पण त्याच्या घशातून शब्द उमटेनात. तो धडपडत दिव्यांच्या दिशेने निघाला. त्याच्या पाठीवरून रॉयनने ओरडायचा प्रयत्न केला.

“मदत करा आम्हाला! मदत करा!” एकदा इंग्लिशमध्ये, एकदा अरेबिकमध्ये.

आश्चर्याचे आवाज. धावत येणाऱ्या माणसांचे आवाज. निकोलस हळूच गवतावर बसला. रॉयनलाही पाठीवरून उतरू दिले. आम्हिकमध्ये बडबडणाऱ्या मित्रांच्या हातांनी त्यांना आधार दिला. अर्धवट उचलत, ओढत त्यांना आत नेले. निकोलसच्या चेहऱ्यावर बॅटरीचा प्रकाश पडला. शुद्ध

इंग्लिश आवाज आला, “हाय नकी! कमाल आहे. मी आदिसहून तुझे प्रेत शोधायला आलो होतो. तू मेलास ऐकले होते.”

“हॅलो जॉफ्रे. माझ्यासाठी एवढा त्रास? आभारी आहे!”

“मला वाटते, तुला चहाची गरज आहे. फारच थकलेला वाटतोस,” जॉफ्रे टेन्नट उद्गारला. “तुझ्या दाढीत लाल, पांढरे केस आहेत माहीत नव्हते. एकदम डिझायनर दाढी आहे. आधुनिक! शोभते तुला.”

आपला काय अवतार दिसत असणार, याची निकोलसला कल्पना आली. दाढीचे खुंट वाढलेले. घाणेरडे, मळके कपडे. दमछाकीने पार काळवंडलेला चेहरा.

“डॉ. अल् सिमा आठवते ना? तिचा गुडघा दुखावला आहे. तिच्याकडे बघशील जरा?”

आणि त्याच्या पायांतला जोर गेला. जॉफ्रे टेन्नटने तो खाली कोसळायच्या आधी त्याला पकडले. “सावकाश! सावकाश!” म्हणत एका कॅनव्हासच्या खुर्चीत नेऊन बसविले. रॉयनसाठीही दुसरी खुर्ची आणवली.

काही मिनिटांतच गरम-गरम चहाचे कप त्यांच्या हातात होते.

निकोलसने रॉयनकडे बघत कप उचलला. “मी आपल्यालाच सुयश चिंतितो. आपल्यासारखे दुसरे कुणीही नाही.”

दोघांनीही घेतलेला गरम चहाचा घोट जीभ भाजतच आत गेला. कॅफीन आणि साखर रक्तात गेल्याक्षणी विजेचा धक्का बसल्याप्रमाणे त्यांच्यामध्ये फरक पडायला लागला. ते ताजेतवाने झाले.

“माझी खात्री पटली आहे की, मी आता जगणार आहे,” एक सुस्कारा सोडत निकोलस म्हणाला.

“मला घाईने विचारायचे नव्हते निकोलस; पण काय चालले आहे, ते मला कळेल का?” जॉफ्रेने विचारले.

“तूच का नाही तुझ्यापासून सुरुवात करत?” निकोलसने उलट प्रश्न टाकला. त्यालाही या परिस्थितीचा विचार करायला थोडा अवधी हवा होता. जॉफ्रेला काय माहिती आहे? कुणी सांगितली? पण जॉफ्रेचे उत्तर ताबडतोब आले.

“प्रथम आम्हाला कळले की, तुझ्या शिकारी मित्राचे, ब्रुसिलॉफचे बंदुकीच्या गोळ्यांनी चाळण उडालेले प्रेत सुदान सरहद्दीवर नदीत मिळाले. मगरी आणि कॅटफिशनी त्याच्या चेहऱ्याचे लचके उडवले होते. त्याच्या मनीबेल्टमधल्या कागदपत्रांवरूनच बॉर्डर पोलीसांना ओळख पटली.”

निकोलसने रॉयनकडे बघत डोळ्यांनीच गप्प राहायची खूप केली.

“शेवटच्या वेळी तो आम्हाला भेटला, तेव्हा तो स्वतःच्याच कुठल्यातरी मोहिमेवर निघाला होता,” निकोलस म्हणाला. “चार रात्रीपूर्वी शुफ्तांच्या ज्या गटाने आमच्या कॅम्पवर हल्ला चढवला होता, त्यांच्याच तावडीत तो सापडला असावा.”

“त्याबद्दलही आम्ही ऐकले आहे. कर्नल नोगो याने रेडिओवर आदिसला कळवले होते.”

आसपासच्या माणसांमध्ये असलेल्या कर्नल नोगोला त्यांनी ओळखलेच नव्हते. त्याने कंदिलाच्या प्रकाशात पुढे पाऊल टाकताच रॉयन एकदम ताठ झाली आणि तिच्या चेहऱ्यावर तिरस्काराची एवढी भावना उमटली की, निकोलसने कुणाच्या नकळत तिचा हात हातात घेतला. तिने अविचारीपणाने कोणतीही कृती करून चालणार नव्हते. क्षणभराने तिचा चेहरा निवळला.

“तुम्ही भेटल्याने फार बरे वाटले, सर क्वेन्टन हार्पर. गेले काही दिवस आम्ही सर्वांनी खूप काळजीतच काढले,” नोगो म्हणाला.

“त्याबद्दल खेद होतो मला,” निकोलस सहजपणे म्हणाला.

“प्लीज सर, रागावू नका. पेगॅसस एक्स्प्लोरेशन कंपनीने आम्हाला कळवले होते की, तुम्ही आणि डॉ. अल् सिमा सुरुंगाच्या स्फोटात सापडला होतात. ते दरीमध्ये स्फोट घडवून आणत आहेत, याची जेक हेल्म याने तुम्हाला कल्पना दिली होती, तेव्हा मी होतो तिथे.”

“पण तुम्ही...” रॉयन कडवटपणे बोलायला सुरुवात करणार इतक्यात निकोलसने तिचा हात घट्ट दाबला आणि तिला गप्प बसवले.

“तुम्ही सुचवता आहात त्याप्रमाणे आमचाच निष्काळजीपणा झाला बहुधा. डॉ. सिमा जखमी झाल्या आहेत आणि आम्ही दोघेही त्या अपघातातून अजून सावरलेलो नाही. सर्वात महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे इतर अनेक लोक, कॅम्पमध्ये नोकर, मॉनेस्ट्रीमध्ये मन्क्स शुफ्तांच्या हल्ल्यात आणि या अपघातात मरण पावले आहेत. आदिसला पोहोचल्यावर मी योग्य अधिकाऱ्यांना माहिती देईनच.”

“आशा आहे की, कोणताही दोषारोप...” नोगोने बोलायला सुरुवात केली. पण निकोलसने त्याला थांबविले.

“अर्थातच नाही. तुमचा काहीच दोष नाही. तुम्ही दरीमध्ये शुफ्ता आहेत, अशी धोक्याची सूचना दिली होती. तुम्ही हजरच नव्हता, तर या गोष्टी तुम्ही कशा टाळणार होतात? मी तर म्हणेन की, तुम्ही आपले कर्तव्य

उत्कृष्टपणे पार पाडले आहे.”

नोगोच्या मनावरचे ओझे उतरल्यासारखे दिसले. “आपण खूपच दयाळू आहात, सर क्वेन्टन हार्पर.”

निकोलसने क्षणभर त्याच्याकडे निरखून बघितले. दुसऱ्याला आपलेसे करण्याची इच्छा धरणारा, धातूच्या काड्यांचा चष्मा वापरणारा असा अगदी मनमिळाऊ तरुण वाटत होता तो. क्षणभर तरी निकोलसला वाटले की, त्याचीच चूक होते आहे. एखाद्या गिधाडाप्रमाणे त्यांची मृत शरीरे धुंडणाऱ्या जेट रेन्जर हेलिकॉप्टरमध्ये दुसऱ्याच कुणी असेल.

निकोलस कष्ट घेऊन अगदी मित्रत्वाने हसत म्हणाला, “माझ्यावर एक मेहेरबानी कराल तर मी खूप आभारी राहीन, कर्नल.”

“निश्चितच!” नोगोने संमती दर्शवली. “काहीही करेन.”

“दान्डेरा नदीवरच्या धबधब्याच्या मागच्या गुहेत मी माझी एक बॅग आणि शिकार केलेली एक ट्रॉफी ठेवली आहे. बॅगेमध्ये आमचे पासपोर्ट्स, ट्रॅव्हलर्स चेक्स वगैरे आहेत. आपण आपला माणूस पाठवून या गोष्टी आणवून देऊ शकाल?”

आपल्या भावी खुन्याला असले फालतू काम सांगण्यात त्याला एक विकृत आनंद नक्की होत होता. त्याने त्याला त्या गुहेत कसे पोहोचायचे, हे व्यवस्थित सांगितले. आपल्या डोळ्यांतली खुनशी भावना नोगोला कळू नये म्हणून जॉफ्रेकडे वळून त्याने विचारले, “तू कसा आलास इथे?”

“छोट्या विमानातून डेब्रा मारियम. तिथे आणीबाणीच्या वेळी विमान उतरवण्यासाठी धावपट्टी आहे. तिथून कर्नल नोगोबरोबर जीपने. वैमानिक आणि विमान डेब्रा मारियमला आपली वाट बघते आहे.”

अगदी अशुद्ध आम्हरीक भाषेत कॅम्प स्टाफशी बोलून जॉफ्रे पुन्हा निकोलसकडे वळला. “तू आणि डॉ. अल् सिमा, तुमच्या दोघांच्या स्नानाची व्यवस्था झाली आहे. गरम पाणी आहे. त्यानंतर जेवण. एक रात्र विश्रांती घेतल्यावर तुम्ही एकदम ताजेतवाने व्हाल. उद्या विमानाने आदिसला जाऊ. संध्याकाळपर्यंत निश्चितच पोहोचू तिथे.”

जॉफ्रेचे लक्ष रॉयनवर गेलेच होते. सहजपणे तिच्या खांद्यावर थोपटत तो म्हणाला, “अँबेयच्या दरीत तुम्हाला शोधत जायची माझ्यावर पाळी आली नाही, याचा आनंद आहे मला. जगामधली फार भयानक जागा आहे म्हणे!”

२री आवृत्ती

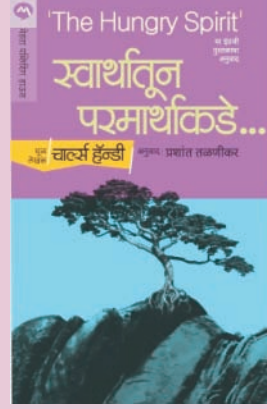
स्वार्थातून परमार्थाकडे...

मूळ लेखक
चार्ल्स हॅन्डी

अनुवाद
प्रशांत तळणीकर

किंमत - २५०/- रु.

पोस्टेज - ३०/- रु.

एकीकडे जगातील एकतृतीयांश कामगार बरोजगार आहेत, तर त्याच वेळी दुसरीकडे जगाच्या एकूण व्यापाराच्या दोनतृतीयांश व्यापार फक्त ५०० कंपन्यांच्या हातांत आहे आणि या कंपन्या फक्त त्यांच्या गुंतवणूकदारांनाच उत्तर देण्यास बांधील आहेत. या विषमता आणि अनिश्चिततेच्या पार्श्वभूमीवर, बाजारपेठ अभिमुख भांडवलशाहीच्या मूल्यांपेक्षा अधिक चिरंतन आणि समृद्ध मूल्यं असणारं भविष्य निर्माण करण्याची गरज चार्ल्स हॅन्डी अतिशय कळकळीनं मांडतात.

द हंग्री स्पिरिट हे एक प्रेरणादायी पुस्तक आहे. या पुस्तकात लेखकाच्या व्यक्तिगत विचारांची तीव्रता तर जाणवतेच, पण काही वेळा ते आपल्याही विचारांना चालना देतं आणि मुख्यतः त्यात आशावाद ठासून भरलेला आहे. हे पुस्तक जिथं कुठं वाचलं जाईल, तिथं मतभेद आणि वादविवाद नक्कीच उफाळून येतील.

“पुन्हा एकदा चार्ल्स हॅन्डी : द हंग्री स्पिरिट म्हणजे आयुष्यभराच्या अनुभवांचं सार आहे. भांडवलशाही समाजामध्ये कसा तग धरायचा, याची ही एक व्यक्तिगत पद्धत आहे. हॅन्डी यांची शैली गोष्टीरूपानं विचार मांडण्याची असल्यामुळे, पुस्तक खूपच वाचनीय झालं आहे आणि त्यांची विद्वत्ता प्रत्येक पानावर दिसून येते. हे एक महत्त्वपूर्ण पुस्तक आहे.” : पीपल मॅनेजमेंट.

वैश्विक दर्जाचं लेखन

खांडेकर आजही का हवेत?

खांडेकरांच्या निधनालाही आता तीस वर्ष उलटली. ते सांगत तो ध्येयवाद कालबाह्य झाला की काय अशी शंका घेता येईल. अशा या काळात आजही जुन्या, मधल्या आणि नव्या वाचकांनाही खांडेकर भुरळ घालतात, ती का? काळाच्या पुष्कळच पुढल्या टप्प्यावर खांडेकरांचा आधार वाचकांना नेमका कशासाठी वाटत असावा?

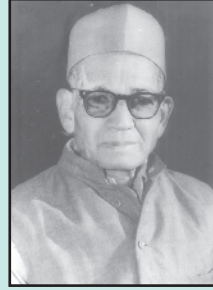
- खांडेकरांच्या अप्रकाशित साहित्याचा हा एक शोध!

मराठी भाषेला आणि साहित्याला भारतीय बनवण्याचे ऐतिहासिक कार्य वि. स. खांडेकरांनी केले. भारतीय ज्ञानपीठाचा मराठीला लाभलेला पहिला पुरस्कार त्यांना मिळाला. त्यांच्या 'ययाति' कादंबरीने भोगलोलूप होत चाललेल्या समाजाला त्यागाची शिकवण दिली.

वि. स. खांडेकर मराठी साहित्य क्षितिजावर अवतरले सन १९१९ मध्ये. सन १९७६ मध्ये त्यांचा मृत्यू होईपर्यंत ते अखंड लिहीत राहिले.

सुमारे सहा दशकांच्या लेखन काळात वि. स. खांडेकरांनी प्रचुर नि बहुआयामी लेखन केले. १६ कादंबऱ्या, ३९ कथासंग्रह, ११ निबंधसंग्रह, ३ रूपक कथासंग्रह, १ प्रस्तावना संग्रह, ८ लेखसंग्रह, ४ व्यक्ती व वाङ्मय ग्रंथ, १ व्यक्तिलेख संग्रह, १ चरित्र ग्रंथ, १ आत्मचरित्र, ३ भाषांतरे, ३ भाषण संग्रह, १ नाटक, ३५ संपादित ग्रंथ अशी सुमारे सव्वाशे पुस्तके प्रकाशित झाली. सर्वसाधारणपणे लेखकाबरोबरच त्यांच्या लेखन प्रकाशनाचा ओघ थांबतो, असे आपण पाहतो. पण वि. स. खांडेकर हे

मराठीत अपवाद लेखक म्हणायला हवेत. त्यांच्या निधनाला ३० वर्षे होत आली तरी त्यांच्या पूर्वप्रकाशित साहित्याच्या आवृत्त्यांवर आवृत्त्या प्रकाशित होत आहेत. एकट्या ययाति' कादंबरीची पस्तिसावी आवृत्ती सध्या विकली जात आहे. इतकेच नव्हे तर त्यांचे अप्रकाशित, असंकलित साहित्य शोधून काढून संशोधक, संपादक वर्तमान पिढीने न वाचलेले साहित्य संपादित करून

प्रकाशित करित आहेत. खांडेकरांच्या मृत्यूनंतर असे नवसाहित्य किती प्रकाशित झाले? १ कादंबरी, ४ कथासंग्रह, १ रूपक कथासंग्रह, ४ लघुनिबंध संग्रह, ३ वैचारिक लेखसंग्रह, ३ व्यक्तिलेख संग्रह, २ आत्मचरित्रात्मक पुस्तके, १ मुलाखत संग्रह, १ पटकथा संग्रह, २ कवितासंग्रह, १ सचित्र चरित्रपट, १ चरित्रग्रंथ असे २५ ग्रंथ प्रकाशित झालेत अन् त्यांच्याही आवृत्त्यांवर आवृत्त्या निघत आहेत. अजून १ विनोदी लेखसंग्रह, १ भाषण संग्रह, २ समीक्षा ग्रंथ, २ वृत्तपत्रीय लेखनसंग्रह, २ अपूर्ण कादंबऱ्या, १ निवडक प्रस्तावना संग्रह, १ परीक्षण संग्रह, १ स्मारक ग्रंथ असे डझनभर ग्रंथ प्रकाशनाच्या प्रतीक्षेत आहेत.

वि. स. खांडेकरांच्या साहित्यात अशी कोणती गोष्ट आहे की जिने कालच्या वाचकांना रिझवले, आजच्या वाचकांना ते वाचणे आवश्यक वाटते आणि कदाचित उद्याच्या वाचकांचेही ते आकर्षण असेल?

वि. स. खांडेकरांचे साहित्य परंपरेच्या पार्श्वभूमीवर वेगळे ठरते. खांडेकरांच्या लेखनाचे आपले असे वेगळेपण आहे. वाचक ते वाचतो, तेव्हा आपला एक वडीलमाणूस जवळ बसून चार हिताच्या गोष्टी ऐकवतो आहे, असा विश्वास ते निर्माण करते. आशय आणि अभिव्यक्ती अशा दोन्ही अंगांनी ते सुसंस्कृत, सभ्य वाटत राहते. उदाहरणच सांगायचे झाले तर खांडेकरांच्या कादंबऱ्यांत प्रेम असते, पण त्यात कामुकता नसते. विजेची चमक दाखवणाऱ्या कल्पना कराव्यात, उपमा घाव्यात, सुभाषितवजा वाक्यांची फेक असावा, ती खांडेकरांची! काही लोक त्याला कृत्रिम म्हणतात. पण कला नि कृत्रिमता या दोन भिन्न गोष्टी आहेत, हे आपण लक्षात घ्यायला हवे. 'भग्न स्वप्नांच्या तुकड्यांना कवटाळून बसण्यासाठी मनुष्य जन्माला आला नाही, तर त्याला भविष्याच्या गरुडपंखाचे वरदानही लाभले आहे,' अशी

वाक्ये वाचकांना एकाच वेळी त्यातील सौंदर्याने दिग्भ्रमित करतात नि दुसरीकडे जगण्यावरील श्रद्धा वाढवत सामान्य, हताश वाचकांना जगण्याची उमेदही देतात.

खांडेकरांच्या साहित्याचे खरे बलस्थान त्यांचे मूल्यशिक्षण होय. सदाचार, नैतिकता, अहिंसा, विज्ञाननिष्ठा, धर्मनिरपेक्षता, पुरोगामीपण या अशा गोष्टी आहेत, की त्यांचे महत्त्व केवळ कालातीत म्हणावे लागेल. 'लास्टिंग ह्युमन व्हॅल्यू' कोण नाकारेल? शिवाय खांडेकरांचे लेखन, जीवन म्हणजे विचार आणि कृतीचे अद्वैत. ते महर्षी धोंडो केशव कर्वे यांच्यावर गौरव लेख, चित्रपट कथा ('माझं बाळ') लिहून थांबत नाहीत. हिंगणे स्त्री शिक्षण संस्था, पंढरपूरच्या अनाथाश्रमास नियमित भाऊबीज पाठवत. शिवाजीराव पटवर्धनांच्या अमरावतीच्या कुष्ठधामास (दत्तपूर) नियमित मदत करीत. बाबा आमटेंना स्वतः भेटायला जाऊन नम्रतेने नमस्कार करणारे नि नंतर त्यांच्या 'ज्वाला आणि फुले' काव्यसंग्रहास स्वतः प्रस्तावना लिहिणारे खांडेकर 'अंधार फार झाला, पणती जपून ठेवा' म्हणत जो आचारधर्म पाळतात तो वाचकांच्या चोखंदळ, चिकित्सक नजरेत चिरंतन बसलेला असतो.

वि. स. खांडेकरांचे साहित्य म्हणजे केवळ शाब्दिक करामत नव्हे! वाचक जेव्हा ते वाचतो, तेव्हा आजही जागतिकीकरणात गोंधळलेल्या, हरलेल्या पिढीस जगण्यावर स्वार होण्याचे बळ ते देते. तो नंदादीपाचा अंधूकसा प्रकाश, कवडसा घेऊन वाचक विषम गर्दीतूनही आपली पायवाट चालत राहतो.

खांडेकरांचं साहित्य सत्वशील माणुसकीवर विश्वास ठेवणारे आहे. त्यांची पात्रे सामान्य असतात. सर्वसाधारण वाचकांना त्यांच्यात स्वतःचे प्रतिबिंब दिसते. हा आपलेपणा खांडेकरांचे नायक, नायिका देतात. 'नवी स्त्री' सारखी कादंबरी वाचून आजच्या नवशिक्षित महिलांनाही ऊर्मी मिळते. 'ध्वज फडकत ठेवू या' हा लेखसंग्रह वाचताना दलित वाचकांच्या लक्षात येते की, अरे, हा लेखक काळाच्या फारच पुढे होता. दलित साहित्यप्रवाह अवतरण्यापूर्वी सन १९७१ मध्ये 'दलित सेवक' मध्ये सलग नऊ लेख लिहून समाजमनाची बधिरता कमी झाली पाहिजे, समाजमनाची नांगरणी झाली पाहिजे म्हणून त्यांनी आग्रह धरला होता. आपल्या स्नेह्याच्या घरी जेवण्यासाठी गेल्यानंतर सोबतच्या दलित विद्यार्थ्यांसमोर शेणाचा गोळा

ठेवणाऱ्या यजमानाला ते स्वतः जेवल्यानंतर सारवून खजील करतात. त्या काळात सार्वजनिक सहभोजन योजणारे खांडेकर उत्की नि कृतींनी पुरोगामी होते. राजर्षी शाहू, महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे यांच्यावर लिहिणारे खांडेकर व्यक्तिगत जीवनात देव, धर्म पाळत नसत. अंधश्रद्धा निर्मूलन व्यवहार हे त्यांचे खरे वैचारिक अधिष्ठान होते. 'चांभाराचा देव' कथेवर 'अमृत' पटकथा लिहून चित्रपट प्रकाशित करणारे खांडेकर त्यांच्या पटकथा, कथा-कादंबऱ्यांतील स्त्रीपात्रे, नायिका प्रेयसी नव्हत्या, त्या होत्या मैत्रिणी कंपॅनिअन ('अमृतवेल'ची नंदा) हे पाहिले की, खांडेकरांच्या साहित्याचे आधुनिकपण उमजते आणि तेच नवतरुण वाचकांना अचंबित करून आकर्षित करत राहते.

खांडेकरांचे लघुनिबंध असोत वा रूपककथा, साध्या गोष्टी, प्रसंग, वस्तूतून चिरकालीन सत्य अधोरेखित करण्याचे सामर्थ्य हे खास खांडेकरी म्हणायला हवे. म्हणून त्यांचे साहित्य केवळ मराठीतच वाचले जात नाही, तर समग्र भारतीय भाषांत त्याची भाषांतरे आढळतात. सिंधी, पंजाबी, बंगाली, कन्नड, मल्याळम्, तमीळ, गुजराती, हिंदी, इंग्रजी किती भाषा सांगाव्यात! प्रेमचंद, शरच्चंद्र, रवींद्रनाथ यांच्याप्रमाणेच खांडेकरी साहित्य भारतभर वाचले जाते. विशेष म्हणजे, त्या भाषांतही भाषांतरांच्या आवृत्त्या आजही प्रकाशित होतात. तमीळ, गुजरातीत तर खांडेकर त्यांच्या भाषेतील लेखक मानले जातात. तमीळ, व मराठी वाचकांचा कौल घेतला तर माझी खात्री आहे की तमीळ भाषिक मतं खांडेकरांना अधिक मिळतील.

तमिळनाडूचे मुख्यमंत्री सी.एन. अण्णादुराय यांना खांडेकरांच्या कादंबऱ्यांचे उतारेच्या उतारे पाठ होते. त्यांच्या 'द्रविड कळघम', 'द्रविड मुनेत्र कळघम' पक्षाची चळवळ खांडेकर विचारांवर उभी राहिली आहे. तमीळ साहित्य इतिहासात 'खांडेकर साहित्य' युग/अध्याय म्हणून अभ्यासले जाते. खांडेकरांचे तमीळ अनुवादक का. श्री. श्रीनिवासाचार्य तर तमीळमध्ये लेखक म्हणून ओळखले जातात, ते केवळ खांडेकरांच्या भाषांतरामुळे.

श्रीलंका, मलेशिया, रशियामध्ये खांडेकर साहित्यावर संशोधन, समीक्षा आहे. रशियात 'ययाति' भाषांतरित झाली आहे. देश, प्रदेशाच्या सीमा ओलांडणारे खांडेकरी साहित्य त्या मातीत रुजते ते त्याच्या वैश्विक आवाहकतेमुळेच ना!

वि. स. खांडेकरांनी आपल्या साहित्यातून 'रामायण', 'महाभारत',

‘पुराण’ इत्यादींमधील पात्रे घेऊन त्यांची नाळ इथल्या वर्तमानाशी जोडली. म्हणून प्राचीन व आधुनिकतेचा सेतू निर्माण करणारे हे साहित्य जुन्या, नव्या पिढीस वाचनीय वाटते. खांडेकर पाश्चात्य साहित्याचे व्यासंगी वाचक व अभ्यासक होते. टॉलस्टॉय, स्टीफन इवाइंग, बायरन आदी कथाकार, नाटककार, कवी खांडेकरांनी चांगले वाचले होते. खलील जिब्रान, अर्नस्ट टोलरच्या रूपककथा, पत्रे यांची भाषांतरे ‘सुवर्णकण’, ‘सोनेरी सावल्या’, ‘वेचलेली फुले’, ‘तुरुंगातली पत्रे’च्या रूपात उपलब्ध आहेत. दुसरीकडे शाकुंतल’, ‘उत्तर रामचरित्र’, ‘शारदा’ यांच्या सौंदर्याची खांडेकरांना जाण असते. ‘मॅकबेथ’, ‘हॅम्लेट’, ‘प्रॉमिथिसस’, ‘ज्युलियस सीझर’ त्यांना माहीत असतो.

साहित्यिक श्रेष्ठत्वाच्या पाऊलखुणा चोखाळणारे खांडेकर वैश्विक दर्जाचे लेखन करू शकले ते चतुरस्र वाचन व व्यासंगामुळे. या साऱ्याचे एक वैचारिक अधिष्ठान खांडेकरी साहित्याला लाभलेले आहे. त्यामुळे वाचक आपण एक प्रगल्भ अभिजात साहित्य वाचतो या भावनेने खांडेकरांच्या साहित्याकडे गांभीर्याने पाहतो.

वाचकांचे ‘खांडेकरवाचन’ हा शिळोप्याचा उद्योग न राहता वेळेचा सदुपयोग म्हणून जीवनदृष्टी देणारे ठरते.

पूर्व-पश्चिम, गरीब-श्रीमंत, स्त्री-पुरुष, प्राचीन-आधुनिक असा सेतू बांधत खांडेकर सतत एक वैश्विक अभियांत्रिकी रचत जातात. त्यातून वाचक मराठी न राहता भारतीय, जागतिक आपसूकच होतो.

‘आपणासारखे करूनि सोडावे सकलजन’ हा खांडेकरी साहित्याचा वस्तुपाठ.. त्यातच खांडेकर साहित्याची वाचनीयता, अविस्मरणीयता, अमरता सामावलेली आहे. म्हणून खांडेकर काल वाचले जात होते, आज वाचले जात आहेत आणि उद्याही वाचले जातील, ही तर काळ्या दगडावरची रेघ!

- त्याला कोणा भविष्यवेत्याची गरज नाही.

डॉ. सुनीलकुमार लवटे

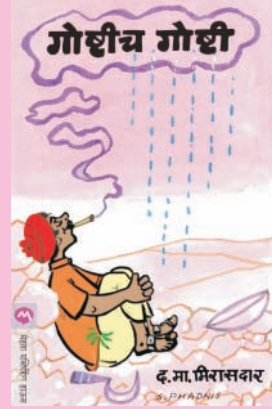
(खांडेकरांच्या साहित्याचे नेतृत्व करणारे लेखक सामाजिक वर्तुळातही सक्रिय आहेत. मेहता पब्लिशिंग हाऊसच्या वतीने खांडेकरांच्या अप्रकाशित साहित्याची मालिका प्रकाशित होत आहे.)

गोष्टीच गोष्टी

लेखक
द.मा. मिरासदार

किंमत - १४०/- रु.
पोस्टेज - ३०/- रु.

जादूबिदू काही नसते; सगळी बनवाबनवी असते, हे दाखविण्यासाठी बाबू बनला भोकरवाडीतील 'जादूगार'!

हॉटेलमध्ये चोरी झाल्याची कम्प्लेंट बजावाने दिली; मात्र 'चोरी झालीच नाही', असेही लिहून दिले!

भोकरवाडीतील 'गावगुंडी'ला कंटाळून नव्या शिक्षिकेने गावच सोडले! रामाच्या वाट्याला आलेला 'वनवास' बाबू आणि चेंगट्याच्या वाट्यालाही आला!

सरकारने वटहुकूम काढून 'भ्रष्टाचार' कायदेशीर ठरवला, पण बाळू सरकारी नोकर असल्यामुळे त्याचे काम दुप्पट झाले! बापू पाटलाच्या मुलाचा 'दत्तकविधी' तर झाला, पण बाबू आणि चेंगटाने घोटाळा केला!

चौथीच्या गणिताचा मारकुट्या मास्तरांचा 'तास', एकदा दगडू गवळीने घेतला!

शिवा जमदाडे, रामा खरात, गणामास्तर, नाना चेंगट आणि बाबू पैलवान ही सर्व 'कंपनी' 'ट्रिप'ला निघाली!

अशा या सर्व गोष्टी म्हणजे गमती... उपहास... उपदेश... बोचरी टीका अन् व्यथाही...

हेच आहे 'गोष्टीच गोष्टी'चं सूत्र!

वसंत बापट

दीप पेटवुनि घरदारांचे पूजन केले स्वातंत्र्याचे

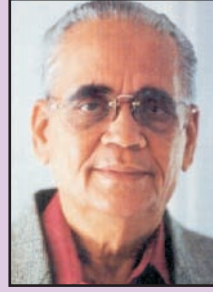
बहात्तरावे अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलन १९९९ मध्ये मुंबईमध्ये मोठ्या थाटामाटात संपन्न झाले होते. त्या संमेलनाचे अध्यक्ष होते कवी वसंत बापट.

१९५२ मध्ये त्यांचा 'बिजली' हा कवितासंग्रह प्रसिद्ध झाला तेव्हा वसंत बापटांनी नुकताच तिशीत प्रवेश केला होता. बापट हे अत्यंत प्रतिभाशाली तेज बुद्धीचे, ध्येयासक्त कार्यकर्ते होते.

१९६०च्या दशकात विंदा करंदीकर, मंगेश पाडगावकर आणि वसंत बापट या त्रयीने काव्यवाचनाच्या अभिनव कार्यक्रमातून संपूर्ण महाराष्ट्र अक्षरशः पिंजून काढला होता. तिघांनाही विलक्षण लोकप्रियता लाभली होती. राष्ट्र सेवा दलासाठी बापट अक्षरशः राबले होते.

राष्ट्र सेवा दलासाठी त्यांनी अनेक गाणी लिहिली होती. हातात डफ घेऊन महाराष्ट्रभर त्यांनी राष्ट्रभक्तिपर स्वरचित पोवाडे म्हणत अवघ्या तरुणाईला भारावून टाकले होते. 'बिजली' नंतर १९५७ मध्ये त्यांचा 'सेतू' हा कवितासंग्रह प्रसिद्ध झाला आणि कवी म्हणून खऱ्या अर्थाने त्यांना मान्यता मिळाली. 'बिजली'मध्ये नवखेपणाच्या खुणा विखुरलेल्या होत्या; परंतु पुढल्या पाच वर्षांत अनुभवाची खोली वाढत गेली आणि खरीखुरी कविता म्हणजे काय, याचे भान त्यांना आले. प्रणयाचे विभ्रम, प्रेमाचे विविध रंग अलगदपणे उलगडत गेले. त्यांच्या काही कवितांमधून नाट्याचे विलक्षण

दर्शन सहजपणे घडू लागले. 'बिजली' या वसंत बापटांच्या पहिल्याच कवितासंग्रहाला कविश्रेष्ठ कुसुमाग्रजांची प्रस्तावना लाभली होती. आपल्या प्रस्तावनेत बापटांच्या कवितांचे मूल्यमापन करताना कुसुमाग्रज म्हणतात की, "रंग आणि सुगंध असणे हा सर्वच फुलांचा स्थिर विशेष; परंतु प्रत्येक फुलाचा रंग वेगळा व सुगंधही वेगळा. काव्यातही अशाच प्रकारचे वैशिष्ट्य असते. वसंतरावांच्या काव्याचे वैशिष्ट्य म्हणजे त्यातील सामाजिक तत्त्वज्ञान व या तत्त्वज्ञानाचा सावेश, हार्दिक पुरस्कार हे होय. काव्य आणि सामाजिक आशयाचा प्रचार यात काहीतरी मूलभूत विरोध आहे, असे काही सांप्रदायिक मानतात. परंतु हे मत खरे नाही. चंद्राचा प्रकाश, उषःकालचे रंगविलास अथवा रमणीची मुखकमले यांच्याइतकाच सामाजिक प्रश्नांचाही काव्यविषय होण्याचा अधिकार आहे. कवी जेव्हा एखादा विचार आपल्या काव्यातून मांडतो, तेव्हा त्याने तो बाजारात जाऊन विकत आणलेला नसतो. तो विचार त्याच्या व्यक्तिमत्त्वाशी एकरूप झालेला असतो. हा विचार व्यक्त करताना एखाद्या पुस्तकातील तर्कबद्ध सिद्धान्त तो मांडीत नाही, तर आपल्या अंतःकरणातील श्रद्धाच प्रगट करीत असतो.

'बिजली' या पहिल्या काव्यसंग्रहातून सामाजिक आशयाचे भान प्रकट झाले होते. १५ ऑगस्ट १९४७ या दिवशी भारत ब्रिटिशांच्या जोखडातून सुटला. भारताला स्वातंत्र्य मिळाले. पंचविशीच्या तारुण्याच्या उंबरठ्यावर सळसळणाऱ्या चित्तवृत्तीच्या वसंत बापटांच्या लेखणीतून 'शतकानंतर' ही अजरामर कविता सहजगत्या प्रकट झाली आणि एका समर्थ कवीचा उदय झाला.

दीप पेटवुनि घरदारांचे

पूजन केले स्वातंत्र्याचे

त्या ज्योतींचे तेज मिसळुनी झाले आज विराट

शतकानंतर आज पाहिली पहिली रम्य पहाट...

वसंत बापटांच्या समग्र कवितेची प्रधान वैशिष्ट्ये म्हणजे, अभिनव प्रतिमासृष्टी, अभिरुचिसंपन्न आशय, त्यातला भावगर्भ आविष्कार, वेधक शब्दकळा, अर्थसूचकता, मुख्य म्हणजे लयबद्धता, गेयता आणि शाश्वत प्रसन्नता. साने गुरुजींच्या सहवासात बापटांचे तरुणपण जोजवले गेले. त्याचा

परिणाम म्हणजे त्यांच्या सामाजिक आशयांच्या कविता. 'साधना' साप्ताहिकाचे ते काही काळ संपादकसुद्धा होते. कॉलेजमध्ये ते मराठीचे प्राध्यापक होते. राष्ट्रभक्ती त्यांच्या नसानसात भिनलेली होती. राजकीय प्रणालीत त्यांची कविता अडकून पडली नाही. संवेदनक्षम बापटांच्या प्रेमकविता हा चिंतनशील आविष्कार होता. बापटांनी अप्रतिम लावण्याही लिहिल्या. विशेषतः त्यांची आत्मनिवेदनाच्या वाटेवरून जाणारी 'लावणी अखेरच्या विनवणीची' प्रत्यक्ष त्यांच्या मुखातून ऐकताना डोळ्यात पाणी उभे राहते.

मैतर हो! खातरजमा करू मी कशी

अम्ह जाणारच की कधी तरी पटदिशी

उंबरठा चित्रपटातल्या 'गगन सदन तेजोमय' या गाण्याने तर बापटांना ध्रुवासारखे या काव्याच्या नभांगणात शाश्वत स्थान दिले.

गगन सदन तेजोमय

तिमिर हरून करुणाकर

दे प्रकाश, देई अभय

शाळाशाळांमधून या प्रार्थनेचे स्वर सतत घुमत असतात. बापटांनी एकदा भावनावेगाने म्हटले होते की, आपली एक तरी कविता 'बहु असोत सुंदर संपन्न की महा' सारखी सर्वत्र चंदनगंधासारखी पसरवी. ते भाग्य 'गगन सदन...'ला लाभले. वीस कवितासंग्रह, तीन प्रवासवर्णने, व्यक्तिचित्रे, एक ललितनिबंध संग्रह, एक तौलनिक साहित्याभ्यास, मराठी कवितेचे संपादन, राजकीय उपहासाची विसाजीपंतांची बखर, कितीतरी गाणी ध्वनिमुद्रित असे बहुआयामी लेखन त्यांनी केले. त्यांचा कालखंड होता २५ जुलै १९२२ ते १७ सप्टेंबर २००२. साहित्य संमेलनाच्या अध्यक्षपदी विराजमान झाल्यावर त्यांच्या निवडक शंभर कवितांचा 'शततारका' हा संग्रह प्रसिद्ध झाला. या संग्रहात वसंत बापटांच्या 'बिजली', 'सेतू', 'अकरावी दिशा', 'सकीना', 'तेजसी', 'राजसी' आणि रसिया या सात कवितासंग्रहांतल्या कविता निवडल्या आहेत. वसंत बापटांच्या एकूणच काव्यप्रकृतीचे दर्शन 'शततारका' मधून निश्चितपणे घडते. कवितेतले नादमाधुर्य, वृत्तावरील हुकमत, प्रसन्न शब्दकळा, याचा अनोखा संगम 'शततारका'मध्ये झाला आहे.

वामन देशपांडे

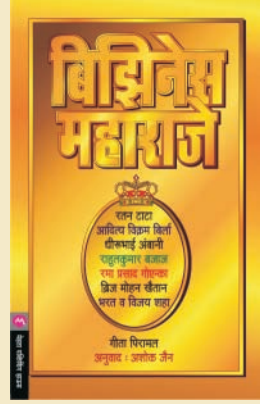

बिड्डिनेस महाराजे

मूळ लेखिका
गीता पिरामल

अनुवाद
अशोक जैन

किंमत - २९५/- रु.
पोस्टेज - ३०/- रु.

बहुरंगी 'अॅम्बिशस' अंबानी, स्कूटरनिर्मिती क्षेत्रात भरधाव प्रगतीचं शिखर गाठणारे राहुल बजाज, एका पाठोपाठ एक कंपन्या काबीज करणारे रमा प्रसाद गोएन्का, ज्यांच्या चहाच्या मळ्यांवर ऐश्वर्याचा दरवळ आहे असे बी. एम. खैतान, हिऱ्यांच्या आंतरराष्ट्रीय व्यापारात चमचमणारे भरत व विजय शहा, सतत नवनवे कारखान्यांचे जाळे उभारणारे आदित्य बिर्ला आणि 'टॉवरिंग' टाटा साम्राज्याला आधुनिक चेहरामोहरा देणारे रतन टाटा या आठ विख्यात उद्योगपतींच्या साम्राज्याचा हा शोधक, वेधक, रोचक आलेख. केवळ नफा-तोट्याच्या आकडेवारीनं भरलेला हा ताळेबंद नसून, चैतन्यानं उसळणारी सजीव शब्दचित्रं आहेत. बोर्डरूममध्ये झालेले लढे, झुंजी, संघर्ष, डावपेच, शह, काटशह यांची अंतस्थ माहिती देता-देता या उद्योगपतींनी आपली साम्राज्यं कशी उभारली, त्यांच्या व्यवस्थापनाची गुपितं कोणती, अन्य उद्योगपती जिथं अयशस्वी ठरले तिथं त्यांनी यशाचे गड कसे सर केले त्याचं एखाद्या कादंबरीहूनही रोमहर्षक, खिळवून टाकणारं वर्णन. परिश्रमपूर्वक संशोधनाची जोड असलेल्या या ग्रंथातील उद्योगपतींच्या कर्तृत्वगाथा स्फूर्तीदायक व विस्मयचकित करून टाकतील.

श्रद्धांजली

भारताचे माजी राष्ट्रपती डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम

हिंदूंचे तीर्थक्षेत्र रामेश्वर
तिथेच बहरला एक विज्ञानेश्वर
ना बुद्धीचा गर्व ना धर्माचा डंख
विहरला ज्ञानआकाशात लावून अग्निपंख
राष्ट्रोद्धारास्तव अर्पिली सदैव त्याने मती
जाहला निष्कलंक निष्कपट राष्ट्रपती
ऐसा नर न होणे पुनः नामे अब्दुल कलाम
कवी विनम्र भावे करीतो त्यास अखेरचा सलाम...

भारताचे मिसाइल मॅन व माजी राष्ट्रपती डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम यांना भावपूर्ण श्रद्धांजली.

ज्येष्ठ पत्रकार, लेखक प्रफुल्ल बिडवई

ज्येष्ठ पत्रकार, लेखक आणि अण्वस्त्रविरोधी कार्यकर्ते प्रफुल्ल बिडवई (६५) यांचे नेदरलँड्समध्ये निधन झाले. दिल्लीस्थित बिडवई एका परिषदेसाठी ॲमस्टरडॅमला गेले होते. तिथे एका रेस्टॉरंटमध्ये रात्री जेवत

असताना मांसाचा तुकडा त्यांच्या घशात अडकून श्वासोच्छ्वासात अडथळा निर्माण होऊन त्यांचा जागीच मृत्यू झाला.

बिडवई हे अॅमस्टर्डॅम येथील ट्रान्सनॅशनल इन्स्टिट्यूटचे फेलो होते. अनेक वृत्तपत्रे, मासिके यांच्यासह त्यांनी अनेक पुस्तकांचेही लेखन केले होते. 'टाइम्स ऑफ इंडिया' मध्ये अनेक वर्षे वरिष्ठ संपादक म्हणून काम केल्यानंतर बिडवई यांनी मुक्त पत्रकार म्हणून काम करायला सुरुवात केली. फ्रंटलाइन आणि हिंदुस्तान टाइम्स या वृत्तपत्रांमध्येही त्यांनी अनेक वर्षे स्तंभलेखन केले. नागपूरमध्ये जन्मलेल्या बिडवई यांनी भारतीय समाजशास्त्र संशोधन परिषद, केंद्रीय शिक्षण सल्लागार मंडळ; तसेच नॅशनल बुक ट्रस्ट यांसारख्या संस्थांचे सदस्यत्वही भूषवले होते.

प्रख्यात वास्तुविशारद चार्ल्स कोरिआ कालवश

आंतरराष्ट्रीय ख्यातीचे वास्तुविशारद चार्ल्स कोरिआ (वय ८४) यांचे मुंबईत अल्पशा आजाराने निधन झाले. कोरिआ यांच्या मार्गदर्शनाखाली देशातील अनेक ऐतिहासिक वास्तू उभ्या राहिल्या. यामध्ये गुजरातमधील गांधी स्मारक, भोपाळमधील विधान भवन, गोव्यातील कला अकादमी, पुण्यातील 'आयुका', बेलापूर सीबीडी रेल्वे स्थानक आणि संयुक्त राष्ट्रसंघातील भारताच्या कार्यालयाचा समावेश आहे. त्यांच्या या योगदानाबद्दल त्यांना १९७२मध्ये 'पद्मश्री' आणि २००६मध्ये 'पद्मविभूषण' पुरस्कार देऊन गौरविण्यात आले होते.

माजी राज्यपाल रा. सू. गवई

आंबेडकरी चळवळीचे गेल्या सहा दशकांतील अग्रदूत, दीक्षा-भूमीवरील डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर स्मारक समितीचे अध्यक्ष, बिहार, सिक्कीम आणि केरळचे माजी राज्यपाल व महाराष्ट्र विधान परिषदेतील माजी सभापती रामकृष्ण सूर्यभान गवई (वय ८६) यांचे नागपूर येथे ता. २५ जुलै रोजी दुपारी एक वाजून ५० मिनिटांनी निधन झाले. त्यांच्या मागे पत्नी डॉ. कमलताई, पुत्र उच्च न्यायालयाचे न्यायाधीश भूषण गवई आणि डॉ. राजेंद्र गवई, मुलगी कीर्ती मेश्राम असा परिवार आहे.

गवई यांचे जन्मगाव असलेल्या दर्यापूर तालुक्यातील दारापूर येथे अंत्यसंस्कार करण्यात आले.

बालनगरी

बुटकबैंगण विसरभोळे आणि जम्मत गोष्टी

“किटी, किटी, किटी, किटी, ये, ये, ये, ये” राधाबाई प्रेमाने किटीला हाका मारत होत्या. सकाळचं कोवळं ऊन खात किटी बागेच्या भिंतीवर पहुडली होती. तिनं एकदा अनिच्छेनं डोळे उघडले. आपली झुपकेदार शोपूट तिथल्यातिथंच हलवली आणि परत डोळे मिटले.

किटी राधाबाईचं लाडकं मांजर. काळकुट्टं, केसाळ आणि गुबगुबीत. त्याच्या कपाळावर एक छोटासा पांढरा ठिपका होता. हा काळा, केसाळ प्राणी पाहून लांबून बघणारासुद्धा दचकायचा. राधाबाईची मोलकरीण सखूला, किटीचा फार राग यायचा. ती

म्हणायची, “काय हिचा उपयोग? खाऊन-पिऊन माजलीय नुसती.” राधाबाई किटीचे लाड करायच्या, त्याचाही सखूला राग यायचा. “कशाला लाड करायचे याचे? सारखं झोपून राहत नुसतं; गब्दुल्लं झालंय. माझं मांजर असतं, तर चांगलं पळवलं असतं त्याला घरभर.” सखू स्वतःशीच पुटपुटायची.

एक दिवस सकाळी सखू कोठीघरात गेली. एक मोठी किंकाळी फोडूनच पळतपळत बाहेर आली. घडवंचीवर डब्यांच्या मागे तिला उंदीर पळताना दिसले आणि ओट्यावरच्या बेपत्ता चीजचं कोडं तिला लगेच उलगडलं. स्वयंपाकाच्या ओट्यावर ब्रेड, चीज, दूध ठेवून ती आंघोळीला गेली होती. आंघोळीहून आल्यावर पाहते तो ओट्यावर दूध सांडलेलं, ब्रेड कुरतडलेला आणि चीज बेपत्ता. कोठीघरातले उंदीर पाहून तिला किटीची आठवण झाली, “किटी, किटी, कुठे आहेस तू? अगं ये, ये. तुला चांगली मेजवानी आहे.” ती किटीला हाका मारायला लागली.

भिंतीवर बसलेली किटी ढिम्म हलली नाही. सखूचा आरडाओरडा ऐकून राधाबाई घरात आल्या. सखू वैतागून म्हणाली, “घरात मांजर असताना हे उंदीर आलेच कसे इथे? बघा, बघा, भिंतीवरून हालतेय का जरा. आळशी गोळा आहे नुसता. हिला कशाला हो उंदीर घाबरतील?”

“उंदीर?” अशी एक किंकाळी फोडून राधाबाई पळतच बाहेरच्या खोलीत गेल्या. किटीला सखूचा फार राग आला होता. ‘ही सखू समजते कोण स्वतःला? माझ्यासारख्या खानदानी, दुधातुपावर वाढलेल्या मांजराने काय उंदीर पकडावे? एखाद्या दुबळ्या, गरीब मांजरासारखी काय उंदरांच्या मागे धावपळ करावी? बडबड करू दे सखूला. मी ढिम्म हलणार नाही जागेवरून,’ असं पुटपुटून किटीने परत पापण्या मिटल्या.

इकडे राधाबाई भयाने थरथर कापत होत्या. “अगं सखू, उंदीर! ते कोठीत आलेच कसे? बाहेर काढ, बाहेर काढत्यांना.” राधाबाई ओरडल्या.

त्यांच्याजवळ बसून सखूने त्यांची समजूत काढली. “बाई, उंदरांना एवढं घाबरायला नको.”

“ते नासधूस करतात. त्यांचा नायनाट करायलाच हवा. कोठीतल्या पुऱ्या अन्नाचा फडशा पाडतील. फार मोठी भूक असते त्यांची. उंदीर मारण्यासाठी लोक मांजर पाळतात. मांजर उंदराचा शत्रूच असतो. किटीला बोलव. ती अशी आडवी पाडेल एकेकाला.” राधाबाई म्हणाल्या.

“किटी कसली आडवी पाडतेय! चांगलंचुंगलं खाऊन तीच सुस्तावलीय. उंदराची शिकार करायलासुद्धा तिला उठावंसं वाटेना. शेपूट हलवायचे तरी श्रम घेते का ती? दोन वेळा घरबसल्या भरपेट अन्न मिळालं तर माणूस तरी कष्ट करायला उठेल का? हा तर प्राणीच. लाडाने पौष्टिक अन्न चारून आपण त्याला वजनदार आणि आळशी बनवलंय.” सखू काही बोलायची थांबेना.

तिला मध्येच थांबवत राधाबाई म्हणाल्या, “सखू, तुला असं वाटतंय ना? आपण आता तिचं एक वेळचं अन्नच तोडू या. भूक लागली की आपणहूनच उठेल उंदीर मारायला.”

सखूला राधाबाईचं म्हणणं एकदम पटलं, “तिला एक वेळची उपाशीच ठेवायला हवी. आपोआप येईल वठणीवर.” सखू खुशीत स्वयंपाकघरात गेली. तिने किटीच्या बशीत दूध ओतलं, पोळीवर माशाचं कालवण घालून दुसरी बशी तयार केली. दोन्ही बश्या तिने शेजारच्या टॉमी भूभूसमोर नेऊन ठेवल्या. बश्यांचा आवाज ऐकून किटीने कान टवकारले होते. दोन्ही बश्या मात्र होत्या टॉमी भूभूसमोर. दोन्ही बश्यांतलं जेवण संपवून टॉमी रस्त्यावर निघून गेला. चाटूनपुसून स्वच्छ केलेल्या बश्यांकडे पाहत किटी खिन्न झाली.

सखू खिडकीतून पाहतच होती. किटीचा उदास चेहरा बघून तिला हसू आलं. ती मोठ्यान ओरडली, “किटी, पाहिलंस ना? आजपासून तुला एक वेळचं जेवण मिळेल. तू उंदीर पकडायचेस. कळलं का? प्रकाश पडतोय का? उठून उंदीर पकडायला लाग.”

‘अस्सं काय? मला सामान्य मांजर समजता काय? इतकी वाईट

वागणूक मिळणार असेल, तर मी या घरात एक मिनिट राहणार नाही. चाललेच मी दुसऱ्या घरात.’ किटीचा संताप अनावर झाला. दुसरं एखादं चांगलं घर शोधायचा निश्चय करून ती घराबाहेर पडली.

रस्त्याच्या कडेनं जाताना एका घरातून मासे तळल्याचा वास आला. किटी त्या घराच्या बागेत शिरली. उघड्या दारातून दबल्या पावलांनी घरात शिरली. स्वयंपाकघराचं दार उघडंच होतं. तिनें एक केविलवाणं ‘म्यांन्स’ केलं. मासे तळणाऱ्या बाईचं तिच्याकडे लक्ष गेलं. इतकं सुंदर, केसाळ, गुबगुबीत मांजर पाहून तिनें उडीच मारली. “चेतन, रतन, अरे बघा, किती गोड मांजर आहे.” तिनें मुलांना हाका मारल्या. दोन्ही मुलं धावत आली. त्यांनी किटीला उचलून घेतलं.

किटीनें प्रतिकार केलाच नाही. तिचं लक्ष होतं माशांकडे. तिला घेऊन मुलं आतल्या खोलीत गेली. “आपण हिला कपडे घालू या.” एक जण म्हणाला. त्यांनी तिला बहिणीचा फ्रॉक घातला. डोक्यावर टोपी चढवली. किटी गुदमरायला लागली. सुटण्यासाठी धडपडू लागली. मुलं तिला थोडीच सोडणार? तिला घेऊन ते इकडेतिकडे पळू लागले. किटीला असह्य झालं. तंगड्या झाडून ती कपडे फाडू लागली. सुटण्यासाठी धडपड करू लागली. शेवटी दात विचकल्यावर मुलांनी तिला हातातून सोडलं. किटी धूम पळाली. ‘नको रे बाबा हे घर, मांजरांनी काय कपडे घालायचे? राधाबाईंनी माझे असे हाल कधीच केले नव्हते,’ असं म्हणून ती पळत सुटली.

हिंडत, फिरत एका शेतावरल्या घराशी आली. इकडचा, तिकडचा कानोसा घेत उघड्या दारातून सरळ स्वयंपाकघराच्या दारात आली. शेतकऱ्याचं सगळं कुटुंब जेवायला बसलं होतं. छोट्या मुलाचं लक्ष किटीकडे गेलं. तो जोरात ओरडला, “बाबा, बाबा, बघा किती सुंदर मांजर! वाघाची मावशीच दिसतेय,” शेतकरी पटकन् उठला. किटीला उचलून, पाठीवरून हात फिरवीत म्हणाला, “वाट चुकलेलं दिसतंय रे. बरं झालं, देवानच पाठवलं आपल्याकडे. धान्याच्या कोठारात खूप उंदीर झालेत. तिथंच सोडू या त्याला.” धान्याचं कोठार उघडून त्यानं किटीला कोठारात सोडलं. कोठार पोत्यांनी गच्च भरलं होतं. शेतकरी म्हणाला, “खा आता मनसोक्त उंदीर. मग तुला बशीभर दूध देतो.”

किटीच्या अंगाचा तिळपापड झाला. असल्या अंधाऱ्या, कोंदट जागेची तिला कधी सवयच नव्हती. घुशी तर तिनं कधी पाहिल्याच नव्हत्या. सैरावैरा पळणाऱ्या एका गलेलठ्ठ उंदरानं तिच्याकडे पाहिलं. त्या सुस्त मांजराची त्याला दयाच आली. ‘बिच्चारं..’ असं म्हणून त्यानं इतर उंदरांना बोलावलं. निर्धास्त मनानं सगळे उंदीर कोठारात हिंडू लागले. धान्याची पोती कुरतडू लागले. उंदरांचा सागरच उसळला. किटी थरथरायला लागली. उंदीर हल्ला करून आपल्याला लोळवतील की काय, अशा संशयानं किटी जीव मुठीत धरून कोपऱ्यात बसून राहिली.

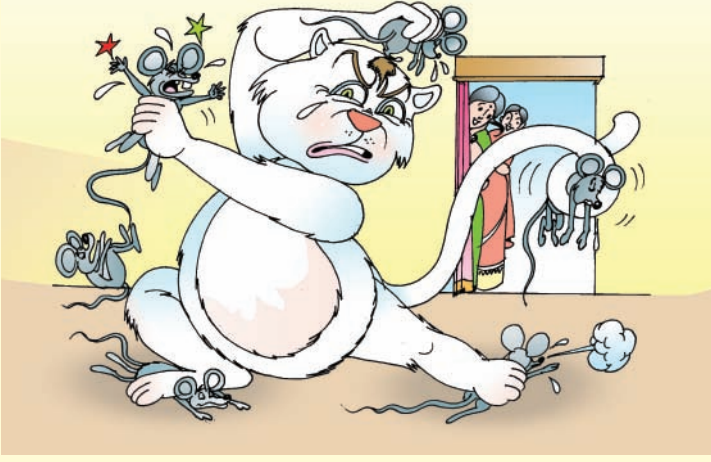
शेतकरी दार उघडून बघतो, तर किटी अंगाची वळकटी करून बसलेली, अवतीभोवती उंदीर मनसोक्त खेळताहेत. शेतकरी संतापलाच. तावातावानं म्हणाला, “अरे, तू मांजर आहेस की कोण? तुझ्यापेक्षा मांजराचं छोटं पिल्लूसुद्धा बरं म्हणायचं. पळ इथून,” असं म्हणून तो धावत येताच किटी त्याच्या पायातून सुरंरकन् पळाली.

किटीला स्वतःच्या उबदार घराची आठवण यायला लागली. कशाला आपण घर सोडलं? पश्चात्ताप करत ती पुढे चालू लागली. एका सुंदर घराच्या व्हरांड्यात बसून विणकाम करणाऱ्या बाईनं तिला पाहिलं. तिचे हात थबकले, “आहा! काय सुंदर मांजर आहे. मला असं मांजर हवं.”

तिचे उद्गार ऐकून किटीला बरं वाटलं. तिनं तिथंच मुक्काम करायचं ठरवलं. मालकिणीच्या पायाला अंग घासून ती गुरंरगुरं करायला लागली. तेवढ्यात दोन अवाढव्य कुत्रे भुंकतच बाहेर आले. त्यांना मांजराचा वास आला. किटीच्या दिशेनं त्यांनी मोहरा वळवताच किटी जी पळाली ती सरसर चढून झाडावर गेली.

“देवा, देवा, वाचवलंस रे. कशीबशी सुटका झाली. बापरे! या घरात कोण राहणार? रात्रं-दिवस या राक्षसांच्या पहाऱ्यात? नको रे बाबा! नशीब, राधाबाईंनी कुत्रे पाळले नाहीत. तिला घराची फारच आठवण येऊ लागली. घरी तरी कसं जाणार? आपण न सांगता घरातून पळून आलो. आता कोण आपल्याला घरात घेणार? पोटात भुकेनं खड्डा पडलेला. झाडाखाली सैतानासारखे आडदांड कुत्रे. खाली तरी कसं उतरणार? कुत्र्यांच्या भीतीनं अंधार होईपर्यंत किटी झाडावरच बसून राहिली. शेवटी घरमालकानं कुत्र्यांना फिरायला नेलं, तेव्हा किटी झाडावरून खाली आली.

दिवसभर अन्नपाण्याविना वणवण करून किटी थकून गेली होती. पाय ओढत ओढत ती आपल्या घराकडे आली. मागील दाराशी तिची जेवणाची थाळी होती; पण थाळीत काहीच नव्हतं. घरात अंधार होता. कोठीघरातून तिला खुसफूस ऐकू आली. ‘अरे, हे तर उंदीर,’ किटीनं लगेच ताडलं. भुकेनं तिचा जीव कळवळला होताच. भोजनासाठी आता

उंदीर मारलाच पाहिजे. एक आवंढा गिळून ती कोठीघराच्या दाराशी लपून राहिली. तुरुतुरू पळणाऱ्या उंदरावर तिनं जोरात पंजा मारला. तो तिथंच गळपटून पडला. लागोपाठ सहा उंदरांवर तडाखे मारून तिनं त्यांना निपचित पाडलं.

सखू बाहेरून येत होती. तिनं दिवा लावला. उजेडातील दृश्य पाहून ती थबकली. जोरजोरात राधाबाईंना हाका मारून म्हणाली, “बघा, बघा, मी म्हटलं नव्हतं, तिला उपाशी ठेवलं की ती उंदीर मारेल. आता एक नाही, दोन नाही, चांगले सहा उंदीर मारलेत.”

किटीला कौतुकानं वर उचलून राधाबाई म्हणाल्या, “दे गं तिला दूध. गुणाची आहे माझी किटी.”

किटी लाडानं राधाबाईंचं अंग चाटू लागली. म्हणाली, “मला आता घराचं महत्त्व कळलं. मी आज सगळं जग हिंडून आले. आपल्या घरासारखं प्रेम कुठंच मिळत नाही. मी आता शहाण्यासारखं वागेन. सगळ्या उंदरांना मारीन. मला चांगला धडा मिळाला.”

किटी ‘परं परं’ करतच राहिली आणि राधाबाई प्रेमानं तिला कुरवाळत राहिल्या.

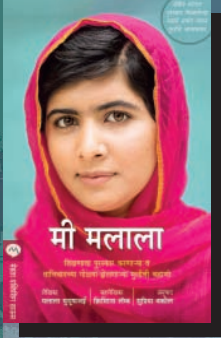
त्यानंतर मात्र राधाबाईंच्या घरात एकसुद्धा उंदीर दिसला नाही.

आमची नवीन प्रकाशित पुस्तके

मी मलाला

शिक्षणाचा पुरस्कार करणाऱ्या व
तालिबानच्या गोळ्या झेलणाऱ्या
मुलीची कहाणी

लेखिका
मलाला युसूफजई
सहलेखिका
क्रिस्टिना लॅम्ब
अनुवाद
सुप्रिया वकील

किंमत : ₹ २९५/-

शाळेतून घरी परतत
असताना मलालावर
गोळ्या झाडल्या
गेल्या...

कारण तिला
शिकायचं होतं !
पण वध्या-पुस्तकं
देण्याऐवजी,
तालिबान्यांनी मात्र
तिला बंदुकीच्या
गोळ्या दिल्या !

तरी ती हरली नाही,
जिद्दीनं उभी
राहिली, आणि
अधिक जोमानं
शिक्षणाचा पुरस्कार
करू लागली !

मलालाची
चित्तथरारक अस्सल
अनुभूती !

मायकेल जॅक्सन

एक
जादू
आणि
बेधुंदी!

“पॉप
संगीताच्या
विश्वातील
झंझावाताच्या
वादळी जीवन-
प्रवासाची
गाथा.

लेखक
जे.रॅन्डी ताराबोरेली
अनुवाद
रेश्मा कुलकर्णी- पाठारे

किंमत : ₹ ७९५/-

RNI NO-MAHMAR/2000/2739

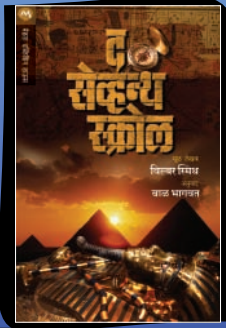
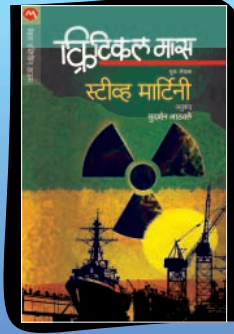
Regd.No.:PCW/086/2015-2017/ Posted at Marketyard Pso, Pune

Publishing Date : 11 August. 2015

Posting Date : 11 August. 2015

आमची नवीन पुस्तके

BOOK POST

Printed Matter

मेहता मराठी ग्रंथजगत

१९४१, सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी, बाजीराव रोड,
टेलिफोन भवन समोर, पुणे-३०. फोन-०२० २४४७६९२४

प्रति, _____

संपादक, मुद्रक, प्रकाशक : सुनील अनिल मेहता यांनी हे मासिक १९४१, सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी,
पुणे ४११ ०३० येथून प्रसिद्ध केले. मुद्रण स्थळ : जय गणेश ऑफसेट, ३५६, अ गणेश पेठ, पुणे २.